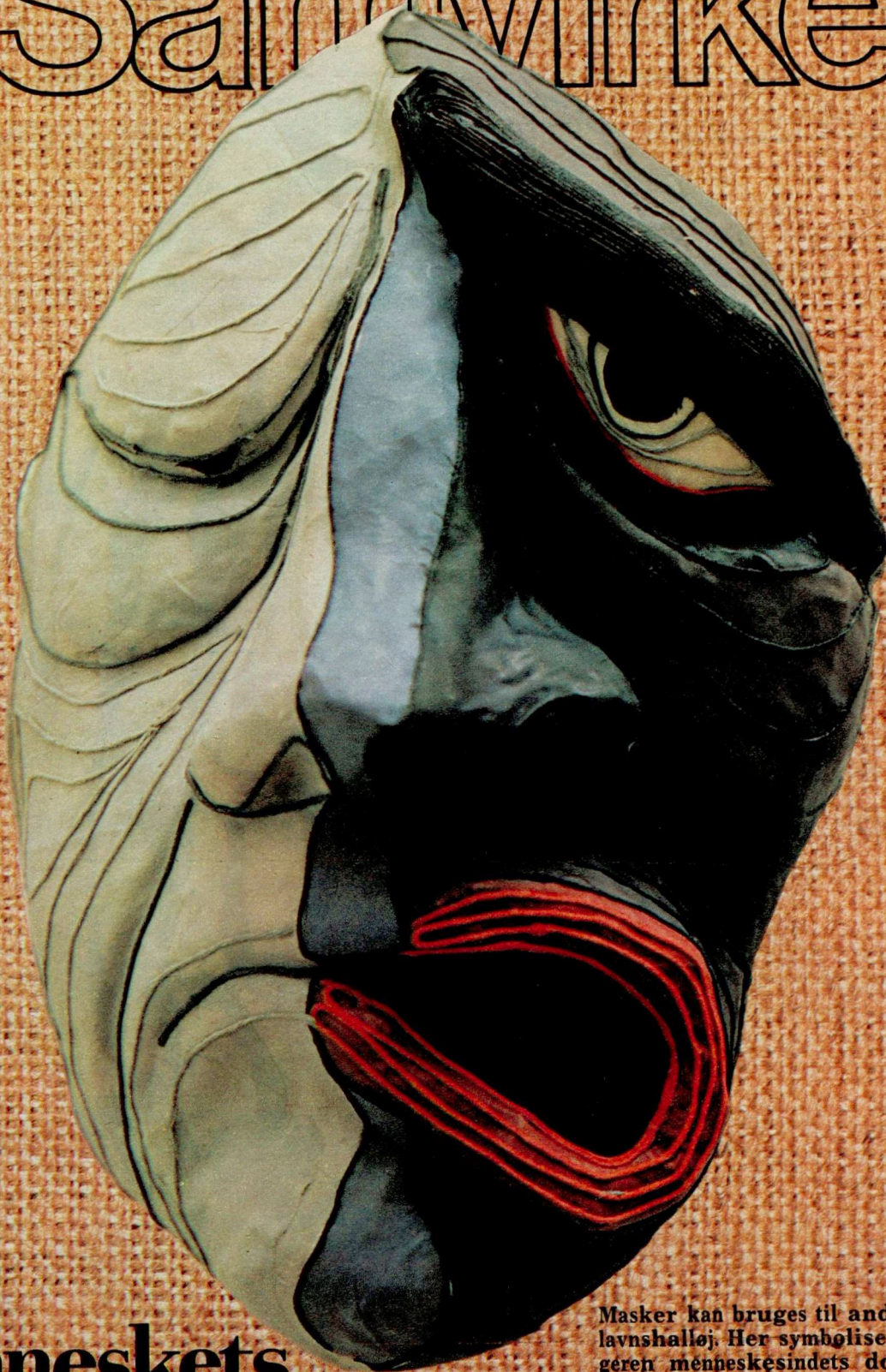

Samvirke

Menneskets 2 ansigter

Masker kan bruges til andet end Fastelavnshalloj. Her symboliserer maskemageren menneskesindets dobbelthed ved sammensmeltningen af det tillukkede og det udtryksfulde ansigt i samme maske. Se artiklen om maskekunst og masketraditioner side 32-34.

1. FEBRUAR 1977

2

Samvirke udgives af FDB og udkommer dateret den 1. i hver måned.

Redaktion Aage Büchert (ansv.) og Kaj Christiansen. Red.chef: Otto Riis. Medarbejdere: Poul Dines, Ellen Munkgaard, Jens Povelsen, Vibeke Ramsing. Tryk: EHP/Egmont H. Petersen, København.

Adresse Roskildevej 65, 2620 Albertslund. Tlf.: redaktion og ann.afd. (02) 64 88 11. Krydslosninger: Postboks 89, 2620 Albertslund.

Adresseændring bedes anmeldt af abonnenten på det lokale postkontor ved vedvarende såvel som midlertidig adresseændring.

INDHOLD I DETTE NUMMER

Forsiden: Maskefjæssets muligheder

Masken, der dekorerer forsiden, er lavet af Inge Bonfils. Hvem den forestiller, kan vi selv bestemme. Mulighederne er jo store, fordi masken er todelt i sit udtryk. Inge Bonfils fører på sin egen måde et ældgamelt kunsthåndværk videre. Eksempler på hendes kunnen dekorerer artiklen side 32, og her fortæller Knud Holst om Inge Bonfils og hendes arbejder samt mere generelt om masker. Fotos: Thorkild Balslev.

Artikler

12 Platon, den tænker, der op til vore dage har haft størst betydning for europæisk kultur, var slet ikke demokrat – tværtimod. Det fremgår med stor tydelighed af Victor Andreasens artikel. Tegning: Ubby.

14 Fastelavn og faste er ikke, hvad det var engang. Alligevel trives troen på virkningen af en faste ganske godt i vore dage, skriver Ellen Munkgaard.

16 Mumbukushu-folket i Okvanga-sumpene. Det lyder som noget i en Tarzan-bog. Men Jens Branner skriver en virkelighedsskildring om dette folk. Det er flygtninge fra Angola, der får udviklingsbistand takket være en stædig walisers indsats. Fotos: Jens Branner (1), Lasse Jensen (4), Fl. Storm-Olsen (1).

20 Arne Haugen Sørensens billeder bliver til under vældige skændelser. Hvis billederne er særligt opsætsige, kommer de i skammekrogen, skriver Alex Steen. Fotos: Asger Sessingo.

23 Nu går det den anden vej. „Det skæve Danmark“ rettes op. København taber – langsomt – sin magnetiske kraft. Af Mogens Korst.

30 Hvilke sikkerhedskrav må man stille, hvis man virkelig ønsker et samfund med kvalitet? Spørgsmålet rejses og besvares af Lise Skanting.

35 Det er vigtigt, at parterne i et godt samliv også har det godt med hinanden uden for sengen, siger overlæge Preben Hertoft til Nan Henningsen. Han interviewes i anledning af sin nye lærebog om seksuelle problemer. Fotos: Ambroos.

38 Rigtigt, pædagogisk legetøj, det lyder af noget kedeligt. Men ikke, når talen er om huset fra Christianshavn. Fotos: Kaj Lund Hansen (6), J. Maxen (1).

For børnene

40 Pernilles læse-op-historie handler også denne gang om Borge Brus. I dette nummer vil han være Tarzan.

Faste rubrikker

4 Læserne skriver. Bl. a. om: Vand. Borge Brus. Kortere køer.

10 Forbrugernote. Bl. a. om: Salg ved dørene og om Typehuse.

46 Forbrugersiden. Tips og nyheder. Fotos: J. Maxen.

48 Rejsepalten. Ferie i sneen i Norge og Tyrrol.

51 Kryds-opgaven.

I næste Samvirke – marts-nummeret – bl. a.:

Den kritiske
tænkning
og forbruger-
ismens
vild-
farelser.

Krigsfilm:
Virkeligheds-
skildring
eller
brutal
spekulation.

Forbruger-
oplysning
er for de få.
Hvad kan vi
gøre
ved det?

Uenige økonomer

1977 bliver et meget sort år, mener danske økonomer – nok det værste i dette årti. De tre „vismænd“ – Det økonomiske Råds formandsskab – mener, vi vil få et gennemsnit på 145.000 arbejdsløse, men selv dette dystre tal finder økonomer, universitetsadjunkt Per Kongshøj Madsen, København, for optimistisk. Et gennemsnit på 200.000 arbejdsløse er mere sandsynligt, siger han. Og professor, dr. polit. Jørgen H. Gelting, Århus, er ikke større optimist. Han kan simpelt hen ikke se nogen realistisk løsning på problemerne. De effektive løsninger kan ikke gennemføres – og de gennemførlige løsninger er ikke effektive.

1976 var, økonomisk set, karakteriseret af to sørgelige kendsgerninger: dels en rekordhøj arbejdsløshed (som altså vil stige betydeligt i indeværende år), dels et rekordstort underskud på betalingsbalancen over for udlandet. Det klassiske dilemma i dansk økonomi har tidligere været, at man enten havde det ene eller det andet – men nu optræder begge problemer på én gang. Hvorfor?

Intet realistisk håb

– Visse ydre forhold, f.eks. stigende oliepriser, spiller en rolle, siger Jørgen Gelting, selv om størstedelen af den bytteforholdsforsringelse, vi fik med olieprisstigningerne, nu er overvundet. Den internationale lavkonjunktur spiller ligeledes en rolle. Men hovedårsagen er givetvis, at vores konkurrencedygtighed er blevet gradvis forringet gennem de meget store lønstigninger, vi har haft, sammenlignet med andre lande. Inden for den seneste snes år er lønningerne her i landet steget op mod 50 pct. mere end i udlandet.

Det officielle sigte med den økonomiske politik – at man vil skabe balance over nogle år ved at lade lønstigningerne her i landet være mindre end i udlandet – nærer professor Gelting ikke stor tillid til. – Det er en meget langsom og affære, hvis det overhovedet lykkes, siger han. Også i udlandet har man jo det mål at dæmpe lønstigningerne. Så det er ikke nogen håbefuld vej.

– Er der en anden, man kan betrede med større udsigt til et positivt resultat?

– Nej, ikke realistisk. Det givne middel ville være at foretage en dansk devaluering, men jeg tvivler meget på, at forudsætningerne for dette er til stede. Så i den forstand ser jeg meget pessimistisk på situationen.

Profitten for lav

– Er det en devalueringens tendens til at „spise sig selv op“, der bekymrer?

– Det kan man godt sige. Navnlig har vi her i landet en indbygget automatik, der vil bidrage til det, nemlig pristalsreguleringen. Den vil automatisk få lønniveauet til at stige, hvis vi devaluerer. Gør vi det alligevel, må man gå ud fra, at vi også får lov til at nedskrive „den grønne krone“. Dvs. at hjemmemarkedets landbrugspriser vil stige. Det vil have ret stærk virkning på leveomkostningerne her i landet og dermed på pristallet.

– Vil det sige, at en kombination af en devaluering, et lønstop og en fjernelse af den automatiske dyrtidsregulering i virkeligheden er, hvad man bør gribe til?

Er det de danske lønningers højde, der er hovedårsag til vore økonomiske besværigheder? Det er de to økonomer, som her udtaler sig om udsigterne for 1977, stærkt uenige om. Men begge ser meget pessimistisk på situationen. – På kort sigt er der meget lidt at gøre, siger Jørgen H. Gelting, og Per Kongshøj Madsen er bange for, at vi i 1977 får en gennemsnitlig arbejdsløshed på ca. 200.000 eller derover.

Interviews
ved Poul-Ove Kühnel.

– Ja. Men når det er sagt, må man samtidig indrømme, at det ikke er meget realistisk – hvilket indebærer, at der på kort sigt er meget lidt at gøre. Men da selve sammenhængen jo ikke er så frygtelig indviklet, kunne man måske gøre en alvorlig indsats for at prøve at forklare folk, hvad det egentlig drejer sig om. Det har man ikke gjort hidtil. Når man taler om indkomstpolitik, giver man folk indtryk af, at man skal lave en, i en vis forstand, retfærdig indkomstfordeling, således at alle indkomster bærer ligelige byrder. Men det er slet ikke, hvad det drejer sig om.

– Hvad drejer det sig da om?

– At Danmarks lønniveau er blevet for højt og profitniveauet for lavt. Man skal altså have

men lige dystre spådomme

profitten op i de erhverv, der konkurrerer med udlandet, og til gengæld holde igen på lønningerne.

Sørgelige forslag

– *Hvad skal de øgede profiler bruges til?*

– Til investeringer – hvilket nok ville være tillokkende, når der var udsigt til bedre fortjeneste. I øvrigt må der være en betydelig ledig kapacitet i eksportindustrien og en lang række af de erhverv, der konkurrerer med udlandet. Det indebærer, at investeringer i og for sig ikke er nogen nødvendig forudsætning for en stigning i beskæftigelsen herhjemme. Det, der er en forudsætning, er, at rentabiliteten bliver forbedret.

– *De igangværende overenskomstforhandlinger på arbejdsmarkedet opererer med meget snævre grænser for lønstigninger (6 pct., inklusive dyrtidsreguleringen)?*

– Jeg synes i grunden, det havde været rimeligere, om man var gået endnu mere radikalt til værks. En nul-løsning havde vel været mere hensigtsmæssig. Når man har talt om, at vores lønninger er steget for meget her i landet, er det ikke særlig konsekvent at tillade endnu en vis lønstigning.

– *Kan man afhjælpe problemerne ved f. eks. at forkorte arbejdstiden og nedsætte pensionsalderen?*

– Det vil nedsætte både den registrerede arbejdsløshed og formodentlig også beskæftigelsen. Det er sørgelige forslag af samme art, som dem der kom frem i 1930'erne, hvor vi også havde en meget stor arbejdsløshed. Det er ikke løsninger på beskæftigelsesproblemerne – det er kun et forsøg på at feje dem ind under tæppet.

– *„Vismændene“ har foreslået en udvidelse af den offentlige sektor som led i kampen mod arbejdsløsheden?*

– Det vil selvfølgelig hjælpe på beskæftigelsen, og man har så betydelig arbejdsløshed på arbejdsmarkedet, at der ikke er fare for, at udbuddet af arbejdskraft i konkurrenceerhvervene på denne måde vil blive holdt tilbage. Men det vil ikke hjælpe på situationen på længere sigt.

Udokumenteret

Per Kongshøj Madsen, der er medlem af Socialistiske Økonomer, er ikke enig med Jørgen Gelting i, at alt for høje lønstigninger her i landet er hovedårsagen til vore økonomiske besværligheder, og at disse lader sig løse gennem håndfaste ind-

komstpolitiske foranstaltninger.

– Man bruger ordet „indkomstpolitik“, men reelt er der tale om lønpolitik, siger han. Det hænger sammen med, at lønindkomsterne er de eneste, man har en vis chance for at kontrollere. Hvis man vil tale om det rimelige i at føre lønpolitik, må man også kikke på den historiske udvikling. Og den giver ingen dokumentation for, at den danske lønudvikling – når man tillige tager hensyn til produktivitetsudviklingen her i landet – er vokset kraftigere end lønningerne i udlandet.

– *„Vismandsrapporten“ fra april sidste år talte ellers om et lønforspring herhjemme på omkring 20 pct.?*

– Det var baseret på en forudsætning om, at produktivitetsudviklingen i Danmark og ud-

gede vil indkomstpolitikken – og specielt lønrammen – i de kommende år betyde, at de formodentlig får en reallønsstagnation eller ligefrem tilbagegang. Samtidig vil en del af dem miste deres arbejde, fordi arbejdsløsheden vil stige. Det økonomiske Råds formandsskab er meget optimistisk, når det anslår et gennemsnit på 145.000 arbejdsløse i 1977. Nogle af formandsskabets forudsætninger – f. eks. den anslåede økonomiske vækst i udlandet – er allerede brudt sammen. En gennemsnitlig arbejdsløshed på 200.000 eller herover – fortsættende ind i 1978 – er på ingen måde usandsynlig.

– *Det indebærer tilsyneladende, at selv en nok så stram lønpolitik vil vise sig virkningsløs over for betalingsbalance- og beskæftigelsesproblemerne?*

– Ja. Hvis man konstaterer, at den danske industris konkurrenceproblemer ikke hænger sammen med udviklingen i lønomkostningerne, er det logisk, at man ikke kan løse disse problemer blot ved at holde igen på de danske lønninger. Der skal helt andre midler til i retning af en bevidst investeringsstyring, eventuelt kombineret med statslig vareproduktion på en række områder. I den nuværende konjunktursituation har lønrammepolitikken i bedste fald ingen virkning på beskæftigelsen – i værste fald har den en vis negativ virkning.

Økonomisk meningsløst

– *Er det en statsstyret økonomi, der skal til for at løse problemerne?*

– I den nuværende situation kan man skitserer to hovedelementer i en økonomisk politik, som kunne løse betalingsbalance- og beskæftigelsesproblemerne. På kort sigt kan man løse beskæftigelsesproblemet ved forskellige former for offentlige anlægsarbejder, stimulering af boligbyggeri, sanering, isoleeringsarbejder, forbedring af personalenormeringerne i undervisnings- og sundhedssektorerne osv. Omkostningerne i form af øget underskud på betalingsbalancen og statsbudgettet er meget små, dels fordi de omtalte ting ikke stiller nævneværdige krav om øget import, dels fordi forbrugseffekten over folks øgede indtægter, når de kommer i arbejde, er forholdsvis ringe, bl. a. på grund af den større beskæftning. I virkeligheden er det både ud fra et samfundøkonomisk og socialt synspunkt fuldstændig meningsløst

at lade 150.000 mennesker gå rundt uden at bestille noget.

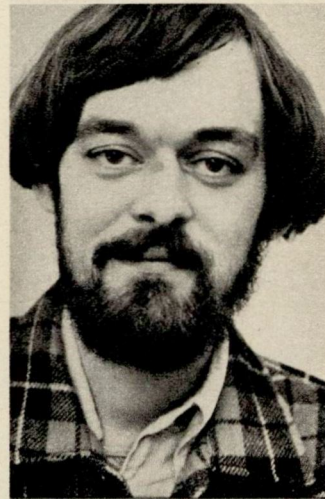
På længere sigt kan det offentlige gå ind i en investeringsstyring og en produktionsvirk-somhed, hvor det i begge tilfælde er vigtigt at satse på importerstattende produktion. Et oplagt område er hele energisektoren, hvor der f. eks. både med hensyn til udforskningen af Nordsøen og tilvejebringelsen af alternative energikilder ligger nogle muligheder for en statslig styring og produktion, som slet ikke er udnyttet.

Man taler meget om at støtte eksporten, men det forudsætter, at udlandet skal kunne hjælpe os ud af vore vanskeligheder, og det er der med de nuværende konjunkturer ikke meget, som tyder på, de kan.

– *I hvilken grad er dine øko-*

Jørgen H. Gelting:
På kort sigt meget
lidt at gøre...

Per Kongshøj Madsen:
„Vismændene“ er for
optimistiske.

landet var den samme. Desuden tog man ikke hensyn til, at en væsentlig del af fremgangen skyldtes, at kronen gennem tilknytningen til D-marken i „slangesamarbejdet“ var blevet opskrevet i forhold til en række andre landes valutaer. Men påstanden er blevet eftertrykkeligt gennemhullet, senest gennem nogle beregninger fra Handelsministeriet, der beregner lønforspringet herhjemme til at være yderst minimalt.

Helt andre midler

– *Så er der måske ikke hold i påstanden om, at et for højt lønniveau er årsag til den øjeblikkelige misere?*

– De arbejdsløses realindkomst har været stadig faldende i de senere år. For de beskæfti-

nomiske vurderinger farvet af din politiske overbevisning – nemlig at du er socialist?

– Jeg mener ikke, man med de ting, jeg foreslår, kan skabe en krisefri, kapitalistisk økonomi her i landet. Men i den konkrete situation kan man gøre noget, som i mindre grad vælter problemerne over på lønarbejderne, end den officielle politik, som føres for øjeblikket. I den forstand er mine forslag selvfølgelig farvet af, at jeg er socialist eller marxist. Men mine analyser er naturligvis ikke frigjort fra den økonomiske virkelighed. I øvrigt har jo f. eks. „vismændene“ selv indrømmet, at de er led i „the Establishment“, og at deres forslag er udtryk for en vurdering af de politiske muligheder – og måske også for det politisk ønskværdige. ●

LÆSERNE SKRIVER

Samvirke forbeholder sig ret til, af pladshensyn, at forkorte læserbreve.

Vand – vand – vand

Artiklen „I disse for vort vand så alvorlige tider“ (nr. 11, 1976) har bl.a. affødt følgende læserkommentarer:

Brug regnvand!

Hvorfor ikke gøre mere brug af regnvandet lige når det kommer ned fra himlen som en gave fra Gud? Jeg har boet i Sydamerika, Frankrig og Italien – og alle steder vaskede de (og jeg med) tøj i regnvand, der blev opsamlet på forskellig måde (på Grønland: smeltet sne). Nu stiller jeg et stort fad ud, når det regner. Efter at have kommet sæbespånere i vaskebaljen (færre end ellers), kommer jeg lidt regnvand ved, og så først det kogende vand, pisker det godt – og så har man det dejligste vaskevand, der kan tænkes. Til uld, silke og andet fint er det uvurderligt. Stofferne er også meget lettere at skylle. Der skal ikke nær så meget almindeligt vand til. Og – husk: Regnvand er gratis! – Aase Trautner, Aarhus C.

Vandmanden og landmanden

Civilingeniør Georg Andrup (tidl. direktør for Odense Vandværk, der citeres i den nævnte artikel – red.) mener, at en landmand let kan bruge 40.000 kubikmeter vand om året. Det kan han måske, hvis han har et vandingsanlæg, men det har kun et fåtal, så det er i hvert fald ikke noget gennemsnitstal. Det ligger på nærmere en halvtredsindstyvendel heraf. Samtidig har han den opfattelse, at planterne skulle leve af grundvandet, hvad de aldeles ikke gør. Alene det faktum, at grundvan-

Fortsættes side 5

Brugsen

Brugsens blomstergødning

Dine blomster vil trives med Lotus blomstergødning. Der er to

Lotus hvergangs gødning ca 1/2 l til potteplanter

er let at huske, da den skal anvendes, hver gang planterne vandes. Har en anden sammensætning end koncentreret Lotus, idet der også er vigtige mikronæringsstoffer i. Med praktisk indbygget målebæger.

Spar 1,50 nu

5⁷⁵

I Brugsen finder du også et stort og varieret udvalg af potteplanter, f.eks. primula veris, jasminer og hyacinter og afskårne blomster, f.eks. tulipaner, påskeliljer og forårsgrene.

Lotus koncentreret gødning ca 1/2 l til potteplanter

giver planterne de næringsstoffer, de behøver.

Bruges en gang om ugen i vækstperioden (febr.-okt.) - om vinteren kun hver anden eller tredje uge. Med praktisk indbygget målebæger.

Spar 1,50 nu

6⁷⁵

Der er udførlig brugsanvisning for omplantning af potteplanter bag på blomstergødningsspakkerne. Hver potteplante er forsynet med forbrugervejledning.

-så godt som de grønneste fingre

forskellige at vælge imellem til potteplanter og en til afskårne blomster.

Lotus til afskårne blomster ca 1/2 l

bruges til afskårne blomster og indeholder de næringsstoffer, blomster behøver. Desuden holder de vasevandet rent for bakterier og forlænger på den måde blomsternes levetid.

Spar 1,50 nu **6⁰⁰**

Pottemuld tilsat kunst gødning

Blanding af tørvestrøelse og en mindre mængde mineraljord, tilsat kunstgødning.

5 liter .. **2⁷⁵** 10 liter .. **3⁹⁵**

Pottemuld tilsat champignon kompost

20liter **8²⁵**

Rabatten på Lotus gødningerne gælder i februar

Brug Brugsen

det kun meget få steder i Danmark står højere end ti meter under jordoverfladen (bortset fra moser, søer m.v.), og at det de fleste steder er meget længere nede, turde tydeligt vise det. De fleste planter har deres rødder i den øverste meter af jorden, og selv dem der når dybest, kommer ikke over tre-fire meter ned. Grundvandstanden har således ingen indflydelse på, om der er tale om tørke eller ej. Den ting er alene afhængig af den aktuelle nedbør og jordens evne til at holde på vandet.

Så påstår Andrup, at landmanden bruger for meget gødning, og at den skyller væk, når det regner, og ender i vandløb og grundvand. Forbruget regulerer nu sig selv ganske snildt, idet det simpelthen er økonomisk uforvarligt at anvende mere end planterne kan optage, ja, i visse tilfælde endog direkte skadeligt. Endvidere forholder det sig således, at der skal regn til, for at gødningen kan opløses og trænge ned til planternes rodzone. Det er jo derfor, man vander, når det er tørt. Det, der skyller ud i vandløbene og bevirker den kraftige grødevækst, er ikke kunstgødning, men derimod de menneskelige efterladenskaber, der kommer med kloakvandet (selv renset spildevand indeholder store mængder fosfat og andre næringsstoffer).

Man må snart erkende urigtigheden af den gamle påstand om, at gødningen trænger ned til grundvandet. Talrige undersøgelser har vist, at nedslivningen af næringsstoffer fra landbrugsjord er nøjagtig den samme som fra naturarealer, der aldrig har set skyggen af kunstgødning.

Til sidst siger Andrup, at landmanden først bruger penge til at dræne vandet væk og senere bruger lige så mange til at etablere kunstig vanding. For det første er det ikke noget, der

Fortsættes side 6

Brugsen

LÆSERNE SKRIVER

går for sig hvert år, men ting der etableres en gang for alle, og for det andet er det i hvert fald ikke de samme arealer, der både drænes og vandes.

Om emnet iøvrigt skal bemærkes, at nedsivningen af regn- og overfladevand til grundvandet (med normal nedbør) er ca. 10 gange så stor som den mængde, der hentes op, og at udnyttelsen af de tilgængelige ressourcer kun er på ca. 4% i de områder, hvor markvandning er aktuel. Og selv om alle landmænd på de lettere jorder skulle finde på at installere vandingsanlæg, vil landbrugets samlede vandforbrug kun være en forsvindende brøkdel af det totale forbrug i samfundet. Så der skulle nok kunne blive ved at være vand nok til os alle, hvis vi passer på det vi har. - Jens Bendtsen, Nørre Nissum.

Børge Brus og reklamen

Det er med stor glæde, man i nr. 9, 1976 læser „Børne-Samvirke's“ lille historie om Børge Brus, der af Pernille får at vide, at det ikke er sundt at drikke farvede sodavand og i det hele taget at indtage farvede madvarer. Her er endelig en organisation og et blad, der taler forbrugerssag, og som har indset, at det er vigtigt at fortælle børnene om farvestoffers mulige farlighed og deres unødvendighed - for at de således kan blive mere bevidste om, hvad de putter i munden, end deres forældre har

Ny marmelade med mindre sukker og mere frugt

Vi har lavet fire dejlige marmelader til dig. Med et sukkerindhold, der næsten er halveret. Og op til 10% mere frugt. Med en fløjlsblød konsistens - og herligt friskt!

Appelsinmarmelade

375 g **395**
Kg-pris 10,53

Hindbærmarmelade

375 g **575**
Kg-pris 15,33

Jordbærmarmelade

375 g **565**
Kg-pris 15,07

Solbærmarmelade

375 g **575**
Kg-pris 15,33

Brug Brugsen

SAMVIRKE / FEBRUAR 1977

Brugsen

Luma 22" farve-TV med fjernbetjening

Det har in-line billedrør, der gi'r et lysstærkt billede i endnu klarere farver. Fjernbetjening med ultralyd har tænd og sluk, skift af kanaler og regulering af lyd. Luma er indkøbt på fælles-nordisk basis til alle Nordens Brugsforeninger. Det bli'r de billigere af. Og det, synes vi, skal komme dig til gode. Stor driftssikkerhed, lang levetid. 3 års billedrørsgaranti. Avanceret teknik, lave priser. - Luma har alle fordelene.

Tekniske data:

Luma 22" farve-TV. LF56B62U med fjernbetjening.

Lysnettilslutning: 220 volt vekselstrøm, 50 Hz.

Bestykning: billedrør 20 AX in-line, 56 cm (22") 110°. Fuldtransistoriseret.

11 moduler. 4,5 watt udgangseffekt på højttaler. Strømforbrug 145 watt.

Mål: B 69 cm, H 46 cm, D 40 cm.

Netto kontant i teak og palis.look.

5785.-

Fås også på vore rimelige afbetalingsbetingelser.

Ikke alle Brugser er lige store. Derfor findes enkelte varer måske ikke i din Brug.

LUMA
-mere naturligt

Brug Brugsen

været! Men man kommer hurtigt ned på jorden igen! Blader man to sider videre i bladet, fanges øjet straks af en kæmpe-annonce, hvori Faxe Bryggeri reklamerer for sodavander i næsten alle regnbuens farver. Lille Peter på 8 år, som sidder og blader i Samvirke, må blive totalt forvirret: - Lige før stod der, at det er usundt at drikke røde sodavander - og nu står der en reklame for dem! Jeg ved godt, at I vil indvende, at I principielt ikke censurerer annoncer - men hvordan vil I dog, at et barn skal kunne forstå det? Hvordan skal et barn kunne skelne, hvilken side i bladet, der udtrykker en sund holdning, og hvilken der udtrykker en usund? Selv voksne kan have svært at skelne.

Ønsker I, at Samvirke skal fremstå som et hæderligt, forbrugermæssigt progressivt blad, og ikke bare som et reklameskrift for en supermarkedskæde, som lefler for forbrugerne med lidt halvhjertet popidealisme, må I se at tage ovennævnte problem op til seriøs overvejelse, og ikke bare spise jeres læsere af med det sædvanlige standard svar. I må og skal nægte optagelse af forbrugerfjendske annoncer, hvis I ønsker at blive taget alvorligt! - Ernst Johansen, Skårup Fyn.

Svar: Vi tror ikke, at lille Peter er så tosset, når det gælder om at skelne det ene fra det andet. Det er en stor opgave i sig selv at snakke med børnene om disse ting med det formål at give dem en kritisk vurderende holdning til reklamen - den møder børnene jo alle vegne. - Red.

Skal Brugsen opdrage forbrugerne?

Preben Rasmussen, butiksudvalgsmedlem, siger, at man skal

Brugsen

Til den personlige pleje

FDB's hårspray med en frisk og diskret parfume er god til både glat og krøllet hår. Let at børste ud af håret eller fjerne i forbindelse med hårvask. Og den får din frisure til at holde hele dagen - i al slags vejr.

Nordtend toiletsæbe er en håndfast sæbe med frisk duft. Hvert stykke vejer 80 g, og det fås i pakker med fem stykker i hver.

Hårspray

320 g

Kg-pris 46,10

14⁷⁵

Toiletsæbe

5 × 80 g

Kg-pris 16,88

6⁷⁵

Brug Brugsen

LÆSERNE SKRIVER

Fortsat fra side 7

begrænse vareudvalget, fordi det er ressourcevineri. Han føler sig samtidig kaldet til at pålægge Brugsen en opdragende funktion. Det sidste er en hån mod individets ret til frit at vælge, som kun kan smage af statsdrevne monopolbutikker, som man kender dem i lande, hvor opdragelsen også omfatter, at ordet gud skal staves med lille og politi med stort. Fri os for opdragende missionsvirksomhed, fordi magten altid ender i et beskidt geværløb. Og hvad ressourcerne angår, så er den samlede konsummængde nok direkte proportional med det samlede behov, større i frie lande, påtvunget mindre i ufrie. Sidstnævnte fordi opdragelse er en pest, der altid ender i bureaukrati, som opæder de ressourcer, der skulle have været anvendt i forbruget. - Gilbert Wilson, Kolding.

Ovenstående læserbrev er en kommentar til en artikel i nr. 11, 1976, der refererede synspunkter for og imod begrænsning af et varesortiment, der er præget af mange næsten ens varemærker. Af hensyn til de læsere, der ikke har artiklen ved hånden, citeres her den udtalelse af Preben Rasmussen, som læserbrevet siger til: „- Endelig er det ressourcevineri at fremstille og markedsføre en masse identiske produkter, som man derefter må „skabe“ kunstige behov for at få afsat. Det er beskæmmende, at det ikke er lykkedes Brugserne at få fjernet alle de ikke-egenproducerede varer inden for f.eks. vaskepulvere, deodoranter og tandpasta. Vi kan ikke smide dem ud. Folk vil have alle de mærker at vælge imellem, siges det. Men når det er sådan, kan vi kun takke os selv for det. For er der noget, Brugserne forsømmer, så er det den opdragende funktion, vi også har. En forpligtelse til at skabe bedre, mere bevidste forbrugere.“

Brugsen

Refleksion om færdselsulykker

I nr. 11, 1976, siger pædagogisk konsulent Grethe Ebbesen i sin artikel om genoplivelse af højt-læsning: – Når vi tænker efter, ved vi udmærket, at ligesom vi først skal til at lære at køre bil, når vi siger farvel til kørelæreren, er det de mange timers læsning i „fritiden“ hjemme, der giver øvelsen.

Men man kan blot ikke sætte lighedstegn imellem „at lære“ og „at øve sig“. Årsagen til færdselsulykkerne er netop den misforståelse at tro, at man først lærer at køre, når førerbeviset er erhvervet. Øvelsen kan man først få derefter, men man må have lært at køre forinden. Det fremgår da også med al mulig tydelighed af den daglige færdsel, at ulykkerne ikke sker som følge af det, man lærte inden køreprøven, men på grund af de unoder, man har lært efter at have forladt kørelæreren. Hvis vore myndigheder forstod dette og handlede derefter, ville ulykkestallene hurtigt blive reducerede. – S. Nielsen, Valby.

Kortere kø – mindre spildtid

I mange brugser er ekspeditionstiden ved kasseapparaterne unødigt lang på grund af, at mange kunder smider varerne mere eller mindre tilfældigt i en dyng på transportbåndene. Hvis vi alle lagde varerne tilrette, så priserne kan aflæses af personalet ved kasseapparaterne uden at varerne skal vendes og drejes, kan vi nedsætte ekspeditionstiden. – P. A. Andersen, Fredericia.

Den kolde linie

Det er ingen hemmelighed, at fødevarer holder sig bedst under køl. Det gælder også plantemargarine. Derfor har vi oprettet »den kolde linie«. Når margarinen forlader fabrikken i Viby - bliver den straks pakket i store, moderne kølevogne, som sørger for den videre distribution. Der er tale om en ubrudt, kold linie fra fabrik til køledisk. »Den kolde linie« er den bedste garanti for, at Brugsens plantemargarine altid er

frisk, sund og velsmagende.

Plantemargarine

Udelukkende fremstillet af planteolier - og smørbar lige fra køleskabet. Vel-egnet til både bordbrug, bagning og stegning. Pakke med 500 g.

Brug Brugsen

Brugsen

Rød sodavand -uden farve!

Pokal hindbærvand

6 stk. i plastpose,
introduktionspris excl. flasker **6²⁵**

I Brugsen kan du få en
rød sodavand, der ikke
er tilsat kunstige aroma-
og smagsstoffer:

Pokal Hindbærvand.

Forfriskende dejlig.

**MED FRUGTENS
EGEN NATURLIGE
FARVE OG SMAG.**

Helt uden konserverings-

midler. Den smager
virkelig af hindbær.

Prøv selv!

Pokal er Brugsens eget
mærke i sodavand.

I samme serie fås også
Orange Squash og
Lemon Squash uden
farve.

Brug Brugsen

FORBRUGER NOTER

Slut med salg ved dørene

Salg af bøger, abonnementskontrakter m.m. ved dørene vil efter et fremsat lovforslag blive forbudt. Der foreslås et forbud mod uanmodet personlig eller telefonisk henvendelse på forbrugers bopæl og arbejdsplads i den hensigt at indgå en aftale.

Det betyder, at der ikke længere må sælges bøger, aviser eller abonnementskontrakter om f.eks. vagtservice ved henvendelse direkte til forbrugeren, uden at denne har bedt om det. Opringing pr. telefon for at tilbyde særlige varer vil heller ikke være tilladt. Indgås en aftale alligevel i strid med forbudet, foreslås, at den ikke skal være bindende for forbrugeren.

Endelig søges indført en fortrydelsesret på en uge i de tilfælde, hvor forbrugeren indgår en aftale med en handlende uden for hans faste forretningssted. Dermed sigtes bl.a. til salg på kroer, messer og udstillinger.

Køber forbrugeren pr. postordre, skal der også inden for en uge efter modtagelsen af varen være ret til at fortryde købet og lade handlen gå tilbage.

For abonnementskontrakter f.eks. om sanitets-, gas- og elservice eller vagt- og redningstjeneste foreslås indført en ret til efter et år at opsiges kontrakten med tre måneders varsel. Forslaget kan ventes vedtaget i foråret, dog med den ændring at bogsalg og avisabonnement vil blive undtaget.

Deklaration på typehuse

Forbrugerne skal sikres mod byggesjusk. Derfor skal typehuse deklareres med tilstrækkelige oplysninger til bedømmelse og sammenligning af husene.

Det fremgår af et forslag, boligminister Helge Nielsen har fremsat med opbakning fra både erhvervs- og forbrugerorganisationer. Lovforslaget er en videreførelse af forbrugerlovgivningen, der er udsprunget af forbrugerkommissionens tanker.

Lovforslaget siger mod:

1. obligatorisk deklARATION af typehuse. DeklARATIONerne skal godkendes af et særligt nævn for typehuse med repræsentan-

ter for forbrugerne og erhvervene.

2. offentlig indsigt med opførelses- og leveringsbetingelser for deklarerede typehuse.

3. mulighed for at få udbedret mangler ved husene i forhold til deklarationen.

4. etablering af en forsikringsordning, som sikrer, at der altid er penge nok til at udbedre eventuelle mangler.

Boligministeren opfatter deklaraationsordningen for typehuse som en begyndelse til at sikre forbrugere og producenter inden for hele byggebranchen. Andre byggeformer vil sandsynligvis følge efter, men indtil da foreligger muligheden for en frivillig deklaraationsordning.

Større ansvar

Den 27. januar 1977 er datoen for de europæiske udenrigsministres underskrivelse af en konvention om producenters ansvar for deres produkter. Europarådet står som ophavsorganisation til værket, der på mange punkter ligger på linie med EF-kommissionens tanker.

Princippet i konventionen bygger på, at producenten skal betale kompensation for død eller skade på forbruger forårsaget af fejl ved hans produkt. Med fejl menes, at produktet ikke giver den sikkerhed, som forbrugeren må forvente. Sker der en ulykke, er det op til forbrugeren at påvise en sammenhæng mellem skaden og manglen ved produktet. Producenten kan blive fritaget for ansvar, hvis det kan bevises, at den pågældende fejl ikke fandtes, da varen forlod ham. Er forbrugeren selv skyld i skaden, kan ansvaret også helt eller delvis bortfalde. Nye produkter er ikke fritaget for ansvar, også selv om producenten ikke har kunnet forudse en fejl på grund af manglende videnskabelig indsigt ved produktionens start.

Konventionen vil omfatte alle produkter med undtagelse af ejendomme m.m., der allerede er dækket af lovgivning.

Sker en skade, som producenten får ansvaret for, er der ingen grænser for, hvor stor erstatningen kan blive.

Europarådet har tidligere udarbejdet forslag til beskyttelse af forbrugernes interesser. Det drejer sig bl.a. om vildledende markedsføring, forbrugeruddannelse og en oversigt over forbrugernes rettigheder, som bl.a. har dannet grundlag for EF-kommissionens forbrugerprogram.

Brugsen

Gi' dagen en god start med Davre !

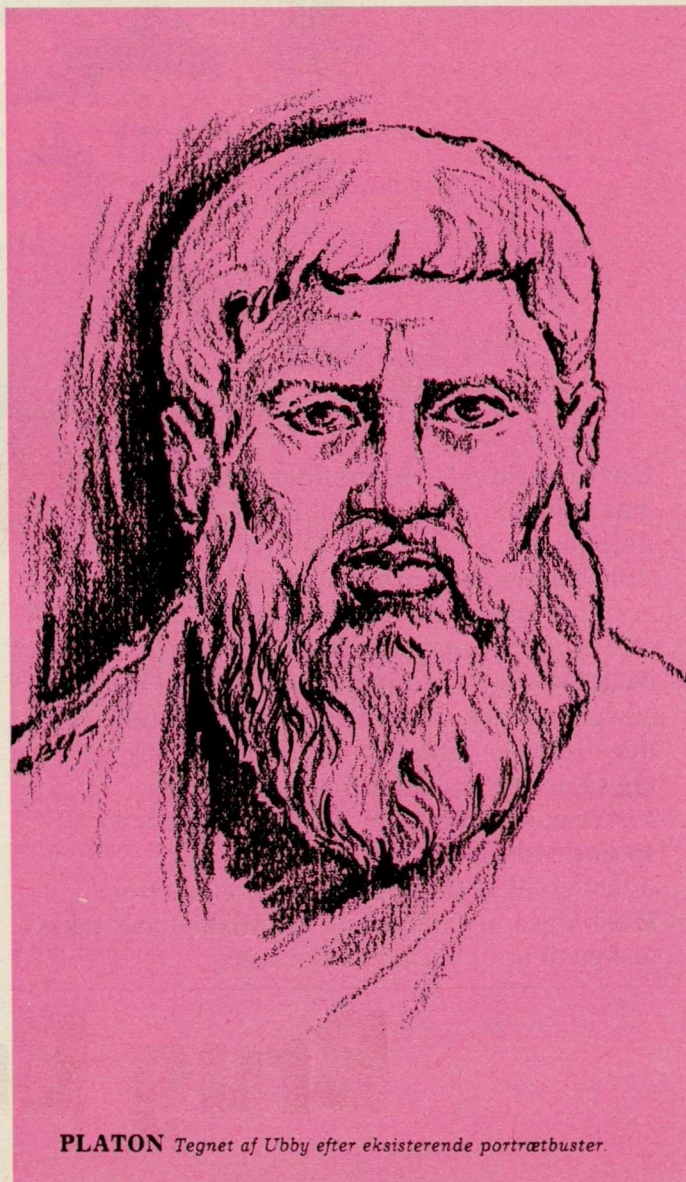

Davre er finvalsede, nødderistede havregryn, som indeholder alt det, gode gryn skal indeholde. Spis dem rå med mælk og prøv f.eks. at erstatte sukkeret med revet æble. Det er mere ernæringsrigtigt. Med Davre på morgenbordet er hele familien sikret et sundt, nærende morgenmåltid - der tilmed er billigt. Og så er der gode madideer i Davre. I hver pakke med 950 og 1900 g er der to spændende spisekort, udarbejdet af prøvekökkenets eksperter. Husk også at få en af de praktiske kartoteksæsker til opbevaring af kortene.

Brug Brugsen

Hvem var Platon?

Den tænker, der op til vore dage har haft størst indflydelse i europæisk kultur, havde ingen tillid til demokratiet. Derfor udkastede han en plan, der siger sparto til alle historiens totalitære diktaturstater. I sine tanker om staten var han mere kommunistisk end Marx, Lenin og Mao tilsammen, og med hensyn til kønnenes ligestilling er vore dages rødstrømper de rene sinker ved siden af ham. Det er Platon, det drejer sig om i denne artikel, der er nr. 2 i Victor Andreasens portrætter af store filosoffer i Europa (i sidste nr. skrev han om Sokrates).

PLATON Tegnet af Ubb efter eksisterende portrætbuster.

Hvad kan jeg vide? Hvad bør jeg gøre? Hvad tør jeg håbe? Det er de tre grundspørgsmål, som altid har plaget de store tænkere og gør det den dag i dag. Og vel ikke blot filosoffer af fag, men os alle. Kan nogen af os sige os fri for, at vi ikke af og til er optaget af disse tre spørgsmål?

Den, der måske skarpest har stillet og mest lidenskabeligt og omfattende har forsøgt at besvare de tre spørgsmål er grækeren Platon. Mange mener, at han er den største tænker, vi har haft i europæisk kultur. Og uden for al tvivl er det, at han lige op til vore dage er den, der har haft størst indflydelse. Hertil kommer, at han – i kunstnerisk forstand – er en af Europas største forfattere. I dansk oversættelse fylder hans samlede skrifter ti tykke bind. Den, der vil overbevise sig selv om hans sprogkunst, bør gå hen på det nærmeste folkebibliotek og låne f. eks. Platons gengivelse af Sokrates' forsvarstale. Sproget er her så friskt og klart, som var talen blevet holdt i går. Blot med det afgørende forbehold, at en sådan tale aldrig er og vel heller aldrig vil blive holdt på dansk.

Platon levede fra ca. 428-348 f. Kristus. Han tilhørte en af Athens rigeste, ældste og fornemste adelsfamilier. Platon var elev af Sokrates og har allerede lært ham at kende i sin barndom. Den altafgørende begivenhed i Platons liv var antagelig dødsdommen over Sokrates. Det var et justitsmord på en mand, som Platon anså for den viseste og bedste af alle. Det tilgav han aldrig det atheniensiske demokrati. Fra da af anså han den demokratiske styreform for rådden, og det har i høj grad sat sit præg på hans tænkning.

Sansernes bedrag

Spørgsmålet: „Hvad kan jeg vide“, har Platon givet et svar på, som på en måde plager os den dag i dag. Vi kan alle blive enige om, at hvis man hævder, at man ved noget, så må man kunne godtgøre, at man ved det med sikkerhed. Men hvori ligger denne sikkerhed? Hertil svarer Platon, at kun det kan være genstand for sikker og ægte viden, som er uforanderligt og

uforgængeligt. Det, der forandrer farve og form, opstår, varer en tid og forgår, kan ikke være genstand for ægte viden. For i så fald er jo det, jeg mener at vide i dag, løgn i morgen, og det er jo en parodi på ægte viden. Af dette standpunkt følger med tvingende nødvendighed, at det vi opfatter med vore sanser aldrig kan være grundlag for ægte viden. For alt hvad vi ser, hører, føler osv. er jo under stadig forandring. Det vi kalder den ydre eller „virkelige“ verden, herunder de følelser og fornemmelser, vi har i vor egen krop, er altså langt fra „virkelige“. Alt dette kan ikke være genstand for ægte, varig og sikker viden, men er blot et eneste stort bedrag.

Hvad Platon mener kan jeg forsøge at give et praktisk eksempel på. I undervisningen i geometri lærer vi i skolen, at en cirkel er en bue eller en – i princippet – uendelig mængde af punkter, der alle, hver og en, har nøjagtig samme afstand fra et givet punkt – fra cirkelens centrum. Men vi ved samtidig, at der ikke findes og ikke kan konstrueres nogen genstand, der fuldstændig opfylder dette krav. Selv med de fineste måleinstrumenter og det skarpeste værktøj kan jeg ikke fremstille en rund skive af hverken træ, stål eller noget som helst andet materiale, hvor alle punkterne på skivens omkreds ligger i nøjagtig samme afstand fra skivens midtpunkt. For det blotte øje kan det se sådan ud. Men et stærkt forstørrelsesglas vil vise, at skivens omkreds er fuld af ridser og hak.

Men selv om vi er klar over, at en cirkelrund genstand i geometriens strenge forstand ikke eksisterer, bruger vi dog med god samvittighed begrebet. Vi anvender det som en slags forskrift eller anvisning, der er meget praktisk, når vi skal lave „runde“ ting.

Her indtager Platon et direkte modsat standpunkt. Han ville sige: Det, der er virkeligt, er netop begrebet eller ideen om den fuldkomne cirkel – altså om den buede linje, hvis punkter alle har den samme afstand fra et givet punkt. Denne ide eller dette begreb er evigt, uforøgængeligt og uforanderligt og er derfor det eneste, der virkeligt

eksisterer og kan være genstand for ægte viden. Når vi overhovedet med vore sanser kan opfatte og kan tale om cirkelrunde ting i vor omverden, skyldes det, at disse ting er en afbildning af den fuldkomne, evige ide om cirklen. Og alle disse afbildninger er og må nødvendigvis være mere eller mindre ufuldkomne, da jo alt i sansernes verden er udsat for forandring og forvitring. Sådan er det med alle ting i denne verden.

Vi er fanger i en hule

Nu er Platon i sin tænkning naturligvis ikke på jagt efter den sande, evige ide om den fuldkomne cirkel. Det han søger, er hvad der i højeste forstand er fuldkomment godt og retfærdigt. For kan han ikke få sikker viden om det, kan han jo ikke besvare det andet spørgsmål: Hvad bør jeg gøre? For svaret herpå er, at jeg bør handle godt og retfærdigt. Men prøver jeg på at finde ud af hvad der er godt ved at undersøge hvad mine sanser viser mig, er jeg ligeså ilde stedt som, når jeg tror, at jeg kan finde frem til den fuldkomne cirkel ved at iagttage runde ting.

Platon illustrerer denne tanke ved sin lignelse om mennesket i hulen. Mennesker er som fanger i en hule, lænket så fast, at de end ikke kan bevæge hovedet. De er anbragt med ryggen mod hulens indgang og det eneste, de kan se, er hulens bagvæg. Bag dem er der tændt et bål, som de ikke kan se. Mellem bålet og fangerne bevæger figurer sig med forskellige ting. Dem kan fangerne ikke se. Men de kan se skyggerne, som lyset fra bålet kaster på væggen. Og da det er det eneste, de lænkede fanger kan se, tror de, at disse skygger er virkelige. Hvis vi mennesker tror, at det vi opfatter med vore sanser her i verden er virkeligt, da opfører vi os lige så dumt som fangerne i hulen. Vil vi erfare virkeligheden, må vi frigøre os fra vore lænker. Vi vil se, at skyggerne er et blændværk. Og vi vil også se, at de figurer, som kastede skygger på hulens væg er afbildninger af de fuldkomne evige figurer, i de evige ideers verden, som findes i solens lys; når vi trænger ud af hulen.

Man kan være enig eller uenig med Platon. Men alle vil vist indrømme, at der ligger stor poetisk kraft og åndelig styrke i denne lignelse. Spørgsmålet er da: hvordan frigør vi os fra vore lænker? Hvordan når vi frem til ægte viden om det gode, så vi kan handle godt og retfærdigt? For ifølge Platon kan vi jo ikke gøre det ved at undersøge hvad der findes i verden omkring os. Platons svar er, at vi allerede har denne viden i os. Vi er bare ikke klar over det. Vi har nemlig en udødelig sjæl, som er vort virkelige jeg. Den har eksisteret, før den blev bundet til det legeme, hvori den nu befinder sig, og den vil også eksistere, når dette legeme er gået til grunde. Da sjælen eksisterede som ren sjæl, befandt den sig i de evige, uforøgængelige og fuldkomne ideers verden. Sjælen har altså erfaret de fuldkomne ideer, også ideen om det sande, gode og retfærdige. Herom har sjælen en skjult, ubevidst erindring. Denne erindring holdes nede eller bindes – ligesom lænkerne binder fangerne i hulen – af vore drifter og begær efter legemets tilfredsstillelse, efter magt og rigdom, og i det hele taget af sansernes bedrag. Dette begær i alle dets former må vi undertrykke, og koncentrere al vor åndelige energi om at genopvække sjælens erindring om de evige ideer og værdier. Så når vi til viden om hvad der er godt og retfærdigt, og kan da heller ikke lade være med at handle godt og retfærdigt. Vi ser her Platon som elev af Sokrates: Dyd er viden.

Platons idealstat

Platons tillid til det enkelte menneskes vilje og evne til at koncentrere sig om erkendelsen af og dermed gøre det sande, gode og retfærdige, var ikke særlig stor. Derfor udkastede han en plan til en stat, som siger sparto til alt, hvad der i vort formørkede århundrede er skabt af planer om totalitære diktaturstater.

I Platons idealstat skal borgerne deles i tre skarpt afgrænsede klasser; 1) Vogterne, d.v.s. dem, der regerer 2) krigerne og 3) det jævne folk, der skal arbejde med landbrug, håndværk, handel m. m. og altså forsørge

de to første klasser. Statens formål er at skabe og håndhæve retfærdighed. Altså at give retfærdige love og praktisere dem retfærdigt. For at gøre det, må man vide, hvad retfærdighed er. Og det ved man kun, hvis man er vis og har indsigt. Altså skal filosoferne regere staten. Kriegerens fornemste dyd er derimod tappehed og mod, for de skal forsvare staten. Det jævne folks dyd er „besindighed“. Som englænderen Bertrand Russell ironisk bemærker, forstår Platon ved „besindighed“, at det jævne folk affinder sig med skæbnen som producenter for de to overordnede klasser. De tre klasser er ikke strengt eksklusive. Man fødes ind i dem, men ikke uden videre for at blive der. Hvis et ungt menneske, der er født af „vogtere“, ikke viser tilstrækkelig stræben efter visdom, kan han eller hun stødes ned i en af de lavere klasser. Og omvendt: Hvis en fra kriger- eller håndværkerstanden viser evner for visdom, kan han eller hun ophøjes til „vogtere“.

I sine tanker om staten er Platon mere kommunistisk end både Marx, Lenin og Mao tilsammen. Som filosof interesserer Platon sig naturligvis mest for „vogterne“ d.v.s. filosoferne. De skal leve i små huse og kun spise enkle måltider. Ingen må spise fisk – og kød kun hvis det er stegt. Privat ejendom udover det mest nødvendige er forbudt. Der må ikke findes guld eller sølv. Man skal være fælles om alt, også om kvinder og børn. Ægteskabet afskaffes. Indenfor hver gruppe skal kvinderne være fælles ejendom og ingen mand kan have monopol på en kvinde som „sin kone“. Ved særlige festlige lejligheder knyttes eksemplarer af de to køn sammen ved lodtrækning med det ene formål at frembringe afkom. Denne lodtrækning er dog et falskneri. Den er på forhånd arrangeret sådan, at de par, der vil få de fleste og mest levedygtige børn, tilfalder hinanden. Straks efter fødslen fjernes børnene fra forældrene og overtages af staten. Forældrene må ikke vide, hvem der er deres børn, og børnene må ikke vide, hvem der er deres forældre. Derfor er alle voksne mænd

Hvem var Platon ... ?

Fortsat fra side 13.

„fædre“ ligesom alle voksne kvinder er „mødre“ til alle børn og alle er „brødre“ og „søstre“. Det hele er altså en eneste „storfamilie“. I sammenligning med Platon er vore ideer om „storfamilier“ og „kollektiver“ jo ret underudviklede.

I Platons stat er der fuldt gennemført ligestilling mellem kønnene. Pigerne skal have helt samme opdragelse som drengene. De skal både kunne blive krigere og vogtere. Platon skriver: „Den samme opdragelse, som gør en mand til en god vogter, vil gøre en kvinde til en god vogter. For deres oprindelige natur er den samme.“ Man vil forstå, at vore rødstrømper og medlemmer af „mandebevægelsen“ er de rene sinker i forhold til gamle Platon.

Hadet til demokratiet

Den højeste værdi for Platon er viden om det gode og retfærdige. I hans stat spiller opdragelsen derfor en enorm rolle – naturligvis især for dem, der skal være „vogtere“ – skal regere. I ti år skal de undervises i aritmetik, geometri, astronomi og harmonilære. Og i yderligere fem år i „dialektik“, hvorved eleven i kraft af de evige, ufor-gængelige ideer eller former gennem dem skal nå til den sande erkendelse.

I denne stat er der samtidig streng censur. Alle former for litteratur og dramatik er forbudt. For digterne og dramatikere fremstiller hyppigt de „onde“ som lykkelige og de „gode“ som ulykkelige. Også musikken censureres. Kun den musik, der opmuntrer til mod og besindighed er tilladt. Men den musik, der virker sørgmodig eller afslappende er forbudt. Kontrollen går så vidt, at mødre eller barneplejersker kun må fortælle de små børn eventyr, som er godkendt af myndighederne. Alt i Platons stat overvåges af et slags „tankepolit“, for hvem både løgn, bedrag og mord er tilladt. Gestapo synes næsten en slags spejderbevægelse ved siden af Platons politi.

At leve i Platons stat må have været i bedste fald dødkedeligt, i værste fald et helvede. Den er udtryk for hans had til demokrati – til den tanke, at befolk-

ningen selv vælger, hvem der skal styre og regere og selv kan sætte de regerende fra bestillingen, hvor befolkningen ikke er tilfreds. Platons opfattelse er, at kun de, der har „viden“ og „indsigt“ – kort sagt – de „bedste mænd“ skal regere. Men hvem der er „bedst“ afgør de selv. Den tanke er Platon ikke ene om. På det punkt er han moderne og vil altid være det – blandt demokratiets fjender.

Da han fik lejlighed til at praktisere sine statsteorier, blev det en eneste fiasko. Forsøget blev gjort i den dengang græske by Syracus på Sicilien. Platon vendte tilbage til Athen. Her havde han stiftet sit akademi ca. 387 f. Kr. Det er det første egentlige universitet i Europa. Her blev undervist i alle videnskaber, og den europæiske videnskab i alle dens forgreninger har sit udspring her. Det gælder logik, matematik, fysik, biologi, jura, osv. Platons berømteste elev er Aristoteles (384–322 f. Kr.). Han var ikke kunstner, og hans ideflugt er ikke så stor som Platons. Men næst ham er der ingen, der har haft så stor indflydelse på den videnskabelige tænkning i Europa, og hans ord var lov indtil slutningen af midaldralderen, ca. 1500 efter Kr.

I indledningen til denne artikel anførte jeg, at Platons tanker spiller en rolle den dag i dag. Den læser, der har fulgt med så langt, vil f. eks. nikke genkendende til Platons skarpe sondring mellem sanseverdens bedrag og de evige ideers virkelighed. Vi genfinder den i den kristne teologi's forestillinger om jorden som en jammerral og himlen som et paradys, hvor de „gode“ og de „frelste“ vil fortsætte livet i evighed. Tanken om en udødelig sjæl er ganske vist ikke Platons alene, men han har udformet den skarpere end nogen anden. Og ligner noget hans statsideal, da er det vor tids totalitære diktaturstater, hvad enten de kaldes fascistiske eller kommunistiske. Også her er det nogle få, der har patent på „sandheden“ og derfor som „vogtere“ eller „hyrder“ har ret til at styre den store uvidende flok.

Endelig er den tanke, som måske det største antal mennesker – tvungent eller frivilligt – bekender sig til i dag, utænkelig uden Platon. Det er Karl Marx og hans disciple. Men det er en anden historie, som vi muligvis får lejlighed til at vende tilbage til.

Victor Andreassen.

Faste -en trossag

Om kort tid begynder den periode af året, hvor kirken tidligere foreskrev streng faste. Vor tids fasteforkæmpere mener, at man kan give sin krop en hovedrengøring ved at lade være med at spise, skriver Ellen Munkgaard i disse refleksioner om et emne, der har optaget mennesker i årtusinder.

Fastelavn fejres efterhånden kun af børn og bagere. Herhjemme i hvert fald. I Syden gennemføres stadig de store, farverige karnevalsoptog – loyalt støttet af turistforeninger og restaura-tører, som uegennyttigt holder gammel skik i hævd. Fastelavn var de løsslupne festligheder før fastetiden, som varede lige til påske. Men fasten er heller ikke, hvad den var. Også i de katolske lande har den mistet noget af sin strenghed.

Men troen på fastens gode virkninger er alligevel ikke død. Den er kommet igen i andre sammenhænge, og det skyldes sikkert flere ting. Interessen for de orientalske trosretninger, yoga, guru-dyrkelse er utvivlsomt en årsag. Men også troen på det helsebringende ved alt det, der kommer fra naturen, spiller en rolle: naturlæger, naturmedicin, biologisk og biodynamisk dyr-

kede grønsager. Der er asketiske og antimaterialistiske træk i det alt sammen, mistillid til den industrialiserede verdens forbrugmentalitet og dens produkter. Den nye interesse for faste passer godt ind i disse puritanske trosretninger.

Bod og syner

I selve ordet faste gemmer sig betydningen at fastholde religiøse forskrifter. Og faste indgår som bodsmiddel i de fleste religioner. Med fastens svækkelse af legemet følger tilbøjelighed til at drømme og se syner, og derfor har fasten spillet så stor en rolle i mange samfunds religiøse ritualer. Hos Hudson Bay-eskimoerne skulle medicinmandens lærlinge bevise deres kræfter ved at tilbringe en måned alene i en lille uopvarmet hytte, og de måtte kun med lange mellemrum nyde en slurk lun-kent vand og en mundfuld kød. Også mange stammefolks ånde-manere har brugt faste som forberedelse til ekstasen – måske hjulpet på gled af rusgifte.

I den gamle indiske Veda-religion skulle offerpræsterne forud for en ofring faste „til det sorte forsvandt fra deres øjne“.

Buddhas erfaring

Med buddhismen og dens hel-lige mænd forbinder vi også streng askese og faste. Men Buddha selv formanede til moderat fastepraksis – fordi: Ikke nøgenhed, ikke flettet hår, ikke smuds, ikke faste, ikke det at sove på den bare jord, ikke det at smøre sig ind i aske, ikke det at sidde ubevægelig renser det menneske, der ikke har overvundet sit begær.

Buddha vidste, hvad han talte om. Sammen med fem asketer drev han i seks år strenge bodsøvelser, indtog et mindstemål af føde: et sesamkorn eller et ris-korn. Til sidst afstod han helt fra at spise. Det var ikke mærkeligt, at han efterhånden blev som et skelet. Og en skønne dag brød han helt sammen. Han blev klar over, at de strenge bodsøvelser ikke var vejen til frelse.

Moses og Jesus

For det Gamle Testaments jøder havde fasten flere betydninger. Den var udtryk for sorg, for bod – på linie med andre sørgetegn som at klæde sig i sæk og aske. Flere af jødernes religiøse højtid er forbundet med fastepilgt. Moses fastede i 40 dage, det samme gjorde Jesus. Han henviser til fasten som et asketisk middel i kampen mod dæmonerne, men pålagde den ikke som nogen pligt for sine tilhængere.

40 dages faste i tiden før påskefesten blev alligevel tidligt indført i den kristne kirke og er stadig et led i den katolske kirkes lære. Men spørgsmålet om, hvordan fasten skulle gennemføres, har navnlig i romerkirkens ældre tid givet anledning til mange gode diskussioner og spidsfindige udlægninger, ofte præget af den praktiske sans, som kendetegner katolicismen. De ældste og strengeste forskrifter gik ud på, at der på fastedage kun måtte indtages vand og brød. Senere blev drikkevareudvalget øget med øl, vin, kaffe, te og limonade, hvorimod mælk og suppe blev betragtet som flydende spiser og derfor udelukkede.

Regler og undtagelser

I praksis blev det almindelige dog, at fasten var ensbetydende med at afholde sig fra kødspiser, hvorimod fisk var tilladt og også skaldyr. Ja, nogle gik endog ind for en rummeligere fortolkning og tillod desuden bæverkød og vandfugle, der lever af fiskeføde, mens vildgæs og vildænder var aldeles utiladelige. Grønsager kunne også tillades. Men de var ikke alle steder lige nemme at skaffe, og det samme gjaldt frisk fisk. En af de vigtigste fastespiser blev derfor klipfisk – til stor gavn for norske,

færøske og islandske fiskere.

I øvrigt kunne fastebudene fastlægges lokalt af biskopperne, og nogle mennesker kunne fritages for at følge dem. Eksempelvis syge, rekonvalescenter, gravide, små børn og fattige, der ikke havde råd til de egentlige fastespiser. Nogle steder kom de fattige alligevel med på holdet. *Troels-Lund* fortæller i *Dagligt Liv i Norden*, at det under katolicismen herhjemme ikke var ualmindeligt, at rige folk gav fattige penge til fastemad og lod dem faste for sig.

Ligesom den katolske kirke har også muhamedanismen haft en vis sans for det praktiske og realisable. Den påbyder nok total faste i en hel måned – ramadan – men kun så længe solen står på himlen.

Udrensning

Vor tids tanker om at bruge fasten som lægemiddel er nært knyttede til ernæringsspekulationer, hvis hovedindhold meget kort sagt er, at forkerte spisevaner er roden til alt ondt. Dette onde kan organismen renses for ved fastekure af større eller mindre strenghed samt ved mere direkte metoder som brækmidler, afføringsmidler og lavementer. Remedier som ifølge den græske historieskriver *Herodot* blev brugt allerede i det gamle Ægypten.

Selve det at bekymre sig om, hvorvidt man skal spise eller ej – og hvad – må nok i temmelig høj grad betragtes som et velstands-fænomen. For folk, der til daglig lever på et fødeminimum, er fasten mindre aktuell. Det er næppe noget helt tilfældigt sammentræf, at brønd- og fastekure er opstået i Europa inden for de seneste par århundreder samtidig med, at der kom en middelklasse, tilstrækkelig stor til at fylde de mange kursteder. De blomstrede navnlig i Tyskland, og der finder man også nu flere fastesanstalter.

Nul-diæten

Om moderne fastekure kan man læse i *Nul-diæten*, der er skrevet af *Hans J. Soer* på grundlag af hans erfaringer som fasteleder (*Borgens Billigbøger* nr. 132).

Soer skelner mellem tre fasteprogrammer:

Vandfasten, også kaldet nul-diæten, hvor der kun indtages $\frac{3}{4}$ til 1 liter vand om dagen.

Te-saft-bouillon-fasten, hvor vandet er erstattet med frugt- eller grønsagssaft, urtete eller bouillon, kogt udelukkende på biodynamisk dyrkede grønsager.

Delvis faste, som udover saft, urtete og bouillon omfatter fin-delt frisk frugt, kompot, honning, krydderurter, visse krydderier og som grundelement hvede-gel, et afkog af hele hvedekorn.

Til alle tre kure kræves to dages forberedelse. Den første dag må kosten kun bestå af frugt, og den følgende dag er helliget tømning af tarmen ved hjælp af amerikansk olie eller midler af tilsvarende virkning. Under fasten skal der også tages lavement mindst hveranden dag, fordi normal tarmfunktion ophører eller nedsættes.

Ulemper

Desuden må man indstille sig på øget udskillelse af slim og af ildelugtende sved, kraftig belægning på tungen, dårlig ånde, nedsat legemstemperatur, forbigående træthed, hovedpine, svimmelhed, hjertebanken, udslæt og lettere irritation af nervesystemet. Som hovedregel gælder ifølge Soer, at jo mere uerfarent og forurenset legemet er, des mere vil disse symptomer give anledning til ængstelse, og de kan let få den fastende til at give op af frygt for, hvad der videre vil ske. Denne tilstand indtræder for det meste allerede på fastens tredje dag. Symptomerne må imidlertid vurderes positivt, siger Soer, de forsvinder under fastens videre forløb, efterhånden som giftstofferne bliver udskilt. Der gøres dog opmærksom på, at vand-fasten kun er egnet for personer med megen fasteefaring og uden erhvervsarbejde i fasteperioden.

Skal fasten strække sig over mere end otte dage, tilrådes ophold på et fastesanstalter. De findes altså først og fremmest i Tyskland, hvor interessen for fastekure er så stor, at de også tages op i TV-programmer. Det bayerske fjernsyn har kørt en gør-det-selv-fastefuge tilrettelagt af dr. med. *H. Lützner*. Hans vejledning er kommet i bogform og netop udsendt på

dansk under titlen *Faste* (Borgens Forlag, 36 kr.).

Sverige har flere helsecentre med fastekure på programmet. Herhjemme kan en fastekur gennemføres på Skodsborg Badesanatorium, men kun efter konsultation hos sanatoriets læge.

Soer sammenligner faste med en hovedrengøring, hvis ulemper opvejes af glæden ved at få et skinnende rent hus. Både han og Lützner mener, at en række sygdomme kan forebygges eller behandles med faste.

Troen virker

Lederen af Ernæringsfysiologisk Laboratorium på Københavns Kommunehospital, overlæge dr. med. *Erling S. Olesen* mener ikke, at der foreligger beviser for, at faste skulle være særligt helsebringende.

– Troen på fastekurene er beslægtet med gamle dages forestillinger om onde stoffer, der skulle drives ud af kroppen – ved åreladninger, svedekure, lavementer og lignende. Man havde jo ikke så mange andre midler dengang. Men nu må den nok placeres på linie med tidens øvrige udslag af helsekost-overtro.

Selv om faste hører mere hjemme i den religiøse end i den fysiologiske verden, kan man dog ikke se bort fra, at enhver kur, der kræver spøgelse eller afsavn antagelig har en psykologisk virkning, fordi man føler, at man gør noget for sagen. Det benytter lægerne jo også af og til i medicinen, fortsætter overlæge Olesen. Vi kender alle historien om den søvnløse mand, der fik ordineret sovepiller, hvorpå han sov som en sten, skønt det viste sig, at han havde glemt at tage pillen.

– Driver man fasten til yderligheder, er der grund til at være på vagt. Og for eksempel ved en insulinbehandlet sukkersyge kunne det være direkte livsfarligt. Total faste over en længere periode er ikke uden risiko og bør under ingen omstændigheder iværksættes uden nøje kontrol under indlæggelse. Men i almindelighed er der formentlig ingen grund til at fraråde et par dages faste, siger Erling Olesen. Det kunne de fleste af os i vort overfedede samfund måske have meget godt af. ●

RAPPORT FRA ET vildnis

Jens Branner træffer langt inde i Okavango-sumpene i Botswana en mærkelig hvid mand, der har fundet en livsopgave i at hjælpe det fra Angola flygtede Mambukushu-folk, og bl. a. har bistået flygtningene med at oprette brugsforening og andelslandbrug. Men Jens Branners artikel handler også om, hvordan det føles at rejse i et for os fjernt og ukendt vildnis i det sydlige Afrika. At læse ham er næsten som at være der selv.

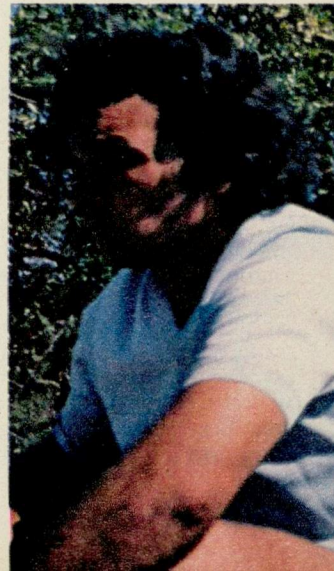
„Helt dernede drømmer du altid om utopia, større, mere kompromisløst jo værre du har det.“ Jeg tænker på den danske frivillige nede i Francistown, Botswana, som sagde det og på hans farvefoto af forældrene og søsteren foran stuehuset til gården hjemme på Fyn. Om aftenen kommer de langlemmede, sorte piger nede fra baren i Grand Hotel ved den rhodesiske jernbane, og krøller sig fnisende sammen af generthed, mens vi læser breve og gamle aviser, ilanddrevent gods hjemmefra. Han tør ikke slippe troen på, at alting er, som han forlod det for to år siden. Der er angsten for at komme hjem. Til hvad? Hvordan få råd? En frivilligs løn er ikke mere end tusind kroner om måneden. Her i Afrika føler han trods alt, at han arbejder med væsentlige ting som undervisning, sygdomsbekæmpelse, borehullerne efter vand i ørkenen.

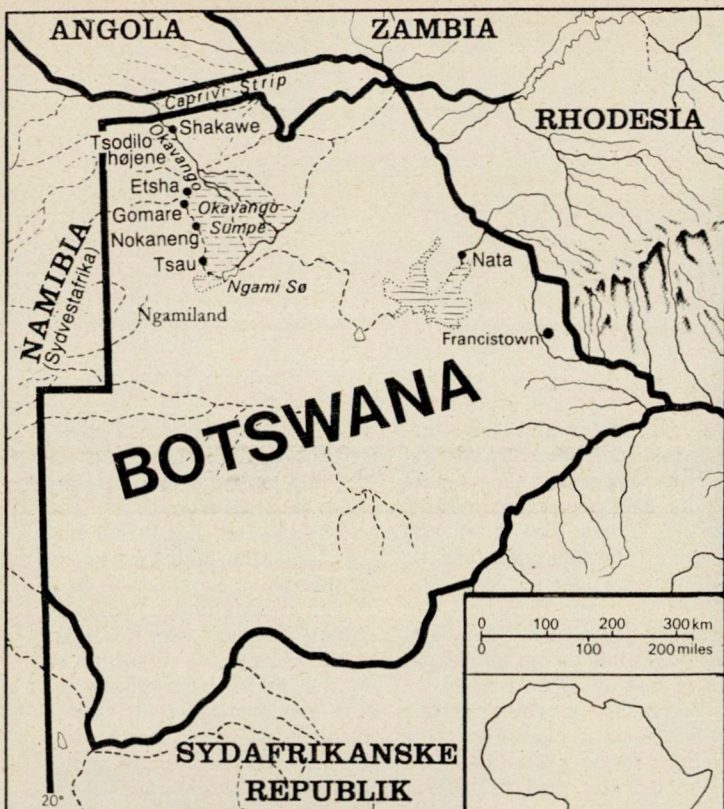
Jeg tænker på ham i Nata under det store boababtræ, hvor

lastvognen holder og afkøler dækkene. En vind rejser sig i ørkenen, ingen steder fra. Det urolige vejr bliver ved, altid den blæst, kun om natten er det stille, og så kommer moskitoerne. Min utålmodighed kvæles langsomt af heden og sandet. Jeg har glemt, hvad jeg egentlig skulle, de mindste ting bliver uoverkommelige. Der er stadig flere hundrede kilometer op til Etsha i Okavango-deltaet, hvor fire tusinde flygtninge fra Angola holder sig skjult, og sandsporene gennem bushen (uvejsom vildmark eller jungle) fyger til. Det kan tage længere tid end hele min rejse fra Europa til Botswana, og videre op gennem Ngamiland. Vi kører en snes kilometer videre frem. En død, sort mambaslange bliver slynget op imod lastvognen, de indfødte ryster over hele kroppen, de er mere bange for en død slange end for løverne om natten. Flokke af strudse løber over sporet, der er vilde gnuer, som altid

Busk-kvinder i Ngamilands sump-områder.

Malcolm Thomas, walliseren, der ikke ville lade sig tvinge ned i kulminen, men som fandt sit hjem i Okavango-sumpene.

I kortet over Botswana er alene anført de byer og steder, Jens Branner omtaler i sin artikel.

græsser sammen med zebraer. En tung bevægelse gennem krattet, og jeg mærker den varme lugt af dyrene og det fygende støv. Ellers er der kun sandflugten. Men ved *Ngami Sø* ligger et vidunderligt grønt skær over bushen, for første gang i tre uger vand og blomster. Der er fugle-flokkene så tætte, at charterfly med turister har måttet opgive at lande på søbredden. Og det er her, *David Livingstone* har skrevet, at aldrig har engle på deres flugt til paradiset set skønnere syn.

Jesus vil hjælpe

— Men på den anden side af søen ved *Tsau* kører vi fast i sandet. Det har ikke regnet i otte måneder, og det løse sand er meterdybt. Vi begynder at grave lastvognen fri. Chaufføren, som *Herero*-stammen kalder *Thogo*, (Hovedet), lytter utålmodigt til alle mine råd, indtil jeg intet råd har mere. Så bygger han selv det løse sand op med småkviste. Vi løfter lastvognen tomme for tomme, men så skrider den tilbage i sandet, og vi er lige vidt. Jeg spørger, om vi vil komme fri? Jesus vil hjælpe, siger *Thogo*. For ham har tiden ingen betydning. Han kan bruge dage i landsbyerne til at samle stam-mefrønder, bylter, majsmele, rør og siv til en hel hytte op på lastvognen. Hvor der er vand i bushen, skyder hytterne op med deres palisader som værn mod vilde dyr. Det kan være sødt vand i tredive meters dybde eller salt vand, dér, hvor private selskaber har snydt med borehullerne. Vand, *pular*, er en hil-sen på *setswana* (Botswanas sprog), vi mødes og skilles i håbet om at finde vand, et glædeligt råb er *pular, pular!* Vi er kørt fast 800 kilometer fra civilisationen, men vi har vandtønden fyldt på ladet. Hvad betyder tiden da? Kvinderne har lagt sig til at sove i sandet, de ligger som i dvale. Der er den tørre lugt af sandet og den afsvedne bush. Jeg er dækket af støv, men det lykkes altid afrikanerne at holde sig rene. *Thogo* vasker sig omhyggeligt under vandtønden, banker sin skøde-

Indbyggerne i *Etsha* er flygtninge. De forlod deres tilværelse i Angola under borgerkrigen, der udbrød efter at portugiserne havde forladt landet.

Til venstre en scene fra *Etsha*, byen, der i løbet af syv år er bygget op af walliseren *Malcolm Thomas*.

I dette luftbillede af *Etsha* ses også brugsen, en lang, hvid bygning. Den har siden 1975 økonomisk stået på egne ben.

Fortsættes side 18.

Fortsat fra side 17.

frakke og rundpuldede hat fri for støv, og herero-kvinderne har ærbart samlet deres victorianske skørter om anklerne i flere lag. Ude i mørket skinner de blanke øjne fra en vildkat, en stenbuk. Hvad så om vi stadig er hundrede kilometer fra Etsha. Der er ikke anderledes ved Etsha. Det er den samme ensartede bush.

Slangens time

Jeg forestiller mig den hvide mand, *Malcolm Thomas*, der har bragt de fire tusinde flygtninge fra Angola til Etsha. En idealist. I syv år har han arbejdet på at skabe et kooperativ, det eneste her i Ngamiland, en brugsforening 800 kilometer oppe i sum-pene. Men Thogo ler og siger: En stærk mand som Malcolm må have mange kvinder, meget af det hjemmebryggede øl, gumbagumba musik, masker og dans.

Lastvognen er kuldsejlet som et skib i sandet. Men Thogo lover, at op imod Etsha er sporene fast trampede af elefanter. Hele dagen har vi arbejdet, bygget sandet op med kviste. Meter for meter skubber vi lastvognen op til elefantstien, fjerner de væltede træer og den friske gødning. I solnedgangen sætter flokke af perlehøns, biædere og de store næsehornsfigle sig på elefantgødningen. Om lidt kommer køligheden, men også mørket og slangerne. Thogo siger, det er den time, hvor slangerne hugger, og løverne forlader deres huler.

Thogo ser alt, hvad der bevæger sig i det gule græs ved *Gomare*, men jeg får aldrig øje på løverne. Der, hvor sporet deler sig til Etsha og *Shakawe* på grænsen af Angola, standser han og samler brænde til et bål. Men jeg er utålmodig efter at nå Etsha. Det var ad denne vej,

flygtningene kom fra *Shakawe* i 1968, og mange omkom. Nu står kun termitboene som rustrøde gravmonumenter efter dem i savannen, tager form af knælende kvinder, hvilende løver, krigere, som på buskmændenes tusindårige klippemalerier oppe i *Tso-dilo*-højene.

Malcolms hytte

Buskmændene er uden for loven, den eneste stamme, som har lov til at jage det store vildt og bevæge sig frit over grænserne. Men bushen er den stærkeres ret. Et par små buskmænd er blevet dræbt af kvægejerne fra Herero-stammen, fordi de ikke passede deres kvægpost, men gik på jagt i bushen. En nat blev de myrdet her på vejen til Etsha, de nåede aldrig i skjul af flygtningenes hytter.

Da Thogo har samlet brænde i bushen, kører han ned til sum-pene og fylder beholderen på ladet med det sorte, grumsede vand fra *Okavango*-deltaet. Nu i tørtiden fordamper firs procent af deltaets vand lige op i luften, og sumpen tørrer ind omkring Etsha. Jeg går alene de syv miles gennem sandet og de gule strå op mod landsbyen. I mørket dukker kvinderne op med deres vandbeholdere på lange ørken-slæder, trukket af okser hen over sandet. Jeg træder hårdt for at skræmme slangerne. Så kan jeg se den kubede silhouet af de rørtækte hytter i skæret fra bålene.

Men Malcolm Thomas' langhytte er tom. Han har selv bygget den, da hans første hytte nedbrændte med alt, hvad han ejede af bøger, grammofoonplader, en transistorradio, tøj. Men han sørgede kun over en lille tam abe, som brændte inde. Det andet var for ham døde ting, ejendom, som han kunne skaffe

sig igen. Sådan har Thogo fortalt mig historien. Kun det, du selv har bygget op, bliver en del af dig. Kun gennem det levende, du må forlade, dør du en lille smule. I barndommen var en lille mineby uden for *Swansey* i Wales Malcolm's hjem, nu er det træerne ved Etsha. Ngamiland og Wales har det til fælles, det flade land og højene bagved.

Jeg sidder og venter på Malcolm Thomas i rodet af snavsede tæpper, tomme kasser, et fedtet, halvtomt glas med brændevin og ingefærøl. En transistor sender underholdningsprogrammer fra Sydafrika ud i tomheden, ellers er der kun moskitoernes summen i de rådnende tagrør. Malcom er kørt ned og hente vand sammen med de unge piger fra *Mambukushu*-stammen. Det er det samme hver aften. De bader og vasker hinanden og fylder vandbeholderne. Men han har aldrig brudt sig om, at nogen andre skal følge ham ned til *Okavango*-deltaet.

Møde med Malcolm

Malcolm Thomas kan virke brysk, de sårbare øjne er skjult, da han med en voldsom bevægelse rydder bordet for konserverdåser. Jeg kommer og bryder hans daglige vane, at drikke brændevin og ingefærøl i mørkningen, og så køre pigerne ned til sumpen. Han tror, jeg er fra Sydafrika, og efter diskussioner med hvide sydafrikanere får han det, som havde han en knytnæve i maven: Jeg er en mand, der ikke vil diskutere, siger han. Men jeg ville aldrig selv tilbyde en sultøl i guldminerne, kun fordi en mand er sort.

Han mistænker stadig, at jeg er en hvid opkøber af billig sort arbejdskraft, for heroppe i deltaet kommer sjældent andre

fremmede end dem fra det sydafrikanske mineselskab *Venela*, der vil skrive slavekontrakter med de unge mænd fra stammerne og sende dem et eller to år ned i minerne. Malcolm Thomas er selv søn af en minearbejder. I Wales ville de tvinge ham ned i minen, de sagde, han skulle arbejde, gifte sig og stifte hjem og nå det, et menneske kunne, inden han blev halvtreds: – Men hjemme, sagde han, var jeg ikke blevet andet end en tilfældighed, som de ville råbe til fra bunden af mineskakterne: Hvad er du? Hvem er du?

Nu er jeg fem og fyrrer år, siger han, og ingen kan begribe, at en hvid mand vil blive gammel alene heroppe i deltaet, men gennem et helt liv kan jeg aldrig nå det, jeg vil i sumpene, det kooperative landbrug, gartneriet, skaffe traktorer, maskiner. Jeg har skabt Etsha, og jeg kan ikke rejse bort og se alt det, jeg har bygget op, falde sammen, når der er så meget at gøre endnu. Ingen kan hjælpe mig, men et sted må jeg begynde at finde mig selv, være det menneske, jeg er inderst inde. Hvem kan kende et andet menneskes behov? Ethvert menneske vil selv skabe noget, ikke bare belæres af andre.

Pisket til knoglen

– Jeg har ellers set mange ting og er ikke sentimental, siger han. Men de flygtninge, som kom fra krigen i Angola, var folk, som virkelig havde haft det hårdt. I slutningen af september 1968 var 6500 mambukushuer flygtet ind til grænselandsbyen *Shakawe* i shorts og forrevne skjorter, og det var lige før vinteren. Nogle var piskede lige til den nøgne knogle, dem kan jeg aldrig glemme. Portugiserne havde bevæbnet buskmændene

Thogo (i forgrunden) ved lastvognen, der er kørt fast i sandet.

og sagt til dem: – Mambukushu-stammen er jeres fjender, den er skyld i alle jeres uheld. Men selv buskmændene med deres forgiftede pile kunne ikke fordrive mambukushuerne. Så kom de hvide og flyttede stammen ind i lukkede landsbyer. Folk blev korsfæstede levende eller lemlæstet. Jeg fløj selv de torturerede fra Shakawe ned til Francis-town, så enhver kunne se deres lemlæstelser.

– Nu vidste jeg ikke, om jeg kunne klare at få dem til Etsha. Jeg måtte overtale høvdingen og de ældstes råd, for kun gamle folk er respekterede hos stammerne. De troede, jeg var portugiser og ville flytte dem ind i en koncentrationslejr og dræbe dem der. Selv da høvdingen havde set Etsha, og nogle få hundrede var flyttet med ham dertil, gik rygten i Shakawe, at de folk var blevet dræbt.

Malcolm Thomas samlede til et møde i Shakawe. Hvis stammen troede, mændene var dræbt, ville Malcolm bringe dem tilbage. Det var i begyndelsen af juni 1969, han bragte seks mænd ned til Shakawe og lod dem berette om Etsha. Da de rejste tilbage, fulgte tre hundrede efter, og fra det øjeblik var der ingen vanskeligheder med bosætningen.

Flygtningenes brugsforening

– Men der var flere slanger og løver dengang, siger han, og sandsporene var mere ufremkommelige end nu om dage. Ingen måtte forlade Etsha i mere end fire og tyve timer uden min tilladelse, det forlangte myndighederne nede i Francis-town. Men det var selvfølgelig umuligt heroppe i vildniset. Folk måtte til Gomare og købe det nødvendige på markedet, de var tvunget til at rejse og risikere livet med de vilde dyr i bushen. Så åbnede jeg en lille butik her, men priserne blev for høje, og folk foretrak igen at gå de fem og tyve miles til landsbyen Gomare, hvor al handelen var behersket af kapital inde fra Rhodesia. I Ngamiland, Botswana, turde afrikanerne ikke selv åbne en butik.

Vi opgav imidlertid ikke. Flygtningene ville hjælpe hinanden, som fattige folk flest, selv med den sidste skilling, siger Malcolm, sådan som jeg har set det blandt minearbejderne i Wales. Men der fandtes ingen brugsforening i min barndomsegn, kun sulten, fattigdommen og undertrykkelsen. Jeg skulle 800 miles bort fra den nærmeste civilisation, før jeg

kunne få folk til at skabe en brugsforening.

I 1971 fik Etsha hjælp fra kirkernes verdensråd og FNs flygtningehjælp, så der kunne uddeles 150 „friaktier“ til brugsforeningen. En startkapital på 8500 dollars blev skaffet gennem lån hos flygtningene selv. Nu er butikken alene 60.000 dollars værd. Den betjener alle stammerne fra Gomare til Shakawe og Nokaneng. Men overskuddet bliver „pløjet tilbage“ i brugsen, der er ingen dividende foreløbig. En ny butik skal bygges, men tømmeret bliver hængende i Gomare, for chaufførerne på transporten ved ikke, at der er beboede steder højere oppe i sumpene.

Jeg er selv en flygtning

Det vil tage en livstid at bygge Etsha op. Malcolm Thomas er realist, en idealist ville bare blive desillusioneret så meget hurtigere. En mand må vide, hvad han har i sig, hvad han kan.

– En hvid mand tror ellers altid, at han er bedre til alting end afrikanerne, men afrikanerne har den evne til at le ad sig selv, og hvor mange hvide mennesker kan det? siger Malcolm

Thomas. Nu er der det særlige, at jeg kender stammen her i Etsha. Først har jeg troet, at jeg var den, som skulle komme udefra og klare alle deres vanskeligheder. Men lidt efter lidt er jeg blevet opslugt i deres samfund. Jeg har affundet mig med, at jeg blot er en af dem, men de kan stadig ikke helt acceptere mig, skønt jeg er gift ind i en Mambukushu-familie, det nærmeste, jeg kan komme stammen.

– Der er forskellige racer, andre kulturer, siger han dæmpet, men dybest nede er mennesket det samme. Jeg er selv flygtning fra arbejdsløsheden i Europa. Hvor kommer den næste krone fra? Her er det høsten. Får vi regn? Det er de samme forhåbninger, de samme skuffelser. Men der, hvor jeg kommer fra, forstår de ikke, at jeg har kunnet leve syv år alene her i Etsha. For dem er det vildniset. Men for mig er Okavangosumpene et hjem. Jeg har ikke bragt noget med mig fra Wales, aldrig ventet, det nogen sinde skulle blive det samme i bushen. Sandet og de tørre strå er blevet mit liv. Den dag, jeg føler mig ensom, er der altid gumbagumba-musikken, dansene og maskerne nede i landsbyen.

Han smiler af sin frygt, men han er bange for slangerne, den spyttende cobra, som blinder et menneske, og mambaen, der kan stå lige op og ned stiv som en pind. Et øjeblik sidder han stille og lytter efter de små moskitoers summen i rørerne. Så siger han: Men de nætter med malaria frygter jeg mere end noget andet, for da er man ikke sig selv mere, men en fremmed for sig selv. Jeg vil ikke se alt det, jeg har bygget op, forsvinde i en feber, der er så meget at gøre endnu, og gennem et helt liv kan jeg aldrig nå det, jeg vil her i sumpene. ●

Han har skufferne fulde af danskere

Den 44-årige maler Arne Haugen Sørensen sprænger vor virkelighed for at få os til at se kritisk på tilværelsens mange problemer.

– Ti nu stille, I sladreho'der, lad mig få arbejdsro, ellers kommer I hen i krogen ...

Den 44-årige maler **Arne Haugen Sørensen** står foran sit staffeli med hænderne fulde af pensler og farver.

Han skændes med sit maleri, i ordets bogstaveligste forstand. Det er et værre mundhuggeri at høre på, ligefrem larmende.

Gennem det store vindue kan man se ud på gårdspladsen med toppede brosten langs de gulkalkede mure. Midt i det hele står et valnøddetræ, som gode venner og kolleger plantede, da han rundede de fyrre år. Der er bondegårdssidyl på *Bøsserup mark* i Odsherred, ikke langt fra Isefjorden. Her er pragtfuldt.

Men idyllen er udendørs, bestemt ikke i atelieret. I hvert fald ikke lige nu.

For nok er Arne Haugen Sørensen alene i rummet, men alligevel har han masser af selskab. Maleriets figurer snakker nemlig med, endda i munden på hinanden og skingrende højlydt,

så kunstneren ikke længere kan koncentrere sig.

Han river lærredet ned fra staffeliet, sætter det hen i en mørk krog, med billedfladen omhyggeligt vendt mod væggen. Så tier de rapkæftede småfyre omsider stille. Kunstneren får fred.

Her er en kunstner, som ikke har nok i skønheden og de æstetiske værdier i sine malerier. Han vil have galskaben med, ja alle uhyrlighederne, der hører med, når man som Arne Haugen Sørensen arbejder med menneskelivets dybere årsagssammenhænge ...

For skal hans situations- og tilstandsrapporter have troværdighed og mening, så er det – efter kunstnerens opfattelse – ikke nok at registrere, hvad der sker på overfladen. Så må man ind bag facaden, væk fra alt det pæne, som sorterer under den ydre værdighed eller de såkaldt kosmetiske lag.

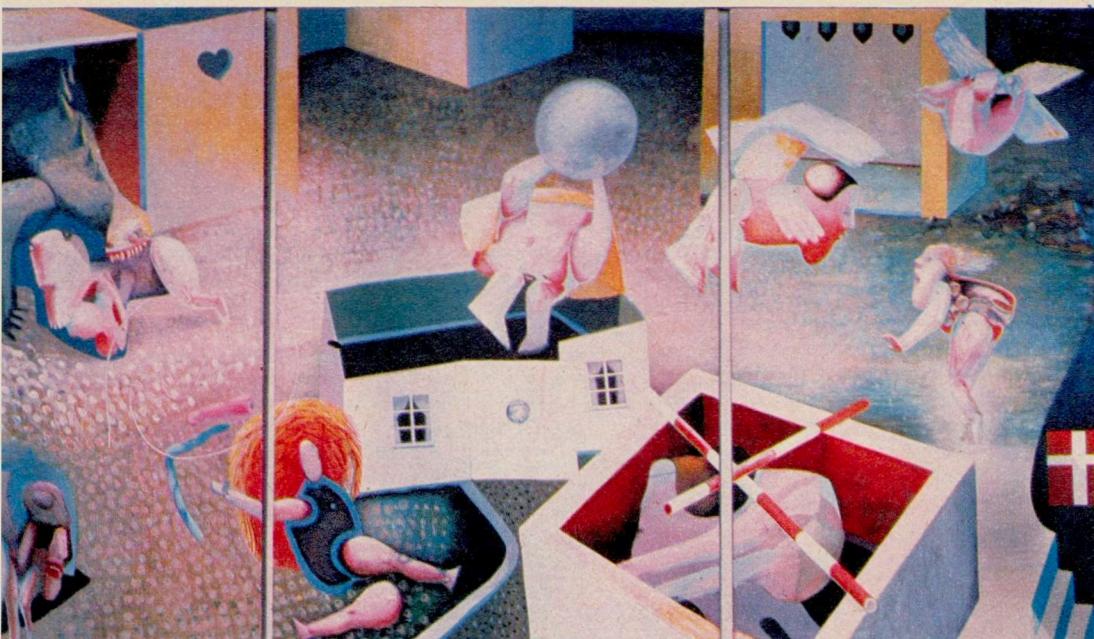
Fortsættes side 22

Sådan forestiller kunstneren sig „Den lille vendekåbe“, der blæser af sted med vinden, så i den ene retning og så i den anden. De fleste af os kender nogle stykker af dem.

Arne Haugen Sørensen er her i færd med at male et af sine store malerier. Han bruger væggen som staffeli, mens han maler og samtidig snakker med de figurer og fysiognomier, han får frem på lærredet. Hans farver er kraprøde, isblå og ætsende grønne nuancer.

Idyl med indbyggede farer og fælder er et kæmpemaleri på 218 gange 410 centimeter. Det er et arbejde, som Statens Kunstfond bestilte hos Arne Haugen Sørensen, og det hænger i dag på Købmandsskolen i København. Det er et billede fra det samfund, vi lever i, bygget op som en scene, hvor hans mystiske, meget menneskelige væsener flagrer omkring som marionetter, der dirigeres af skjulte snoreværker. Hvad det handler om, afhænger helt af, hvad man lægger i det. Men det er os danskere, der er i focus.

Tekst: Alex Steen
Fotos: Asger Sessingø

Den rødhårede dame er en detalje fra det store billede på Købmandsskolen i København „Idyl med indbyggede farer og fælder“. Her kan man rigtigt se, hvordan kunstnerens figurer minder om marionetdukke eller sprællemænd.

Den kloge og den mindre kloge – ja, det er altid den sidste, det kommer til at gå ud over. Det er dem, der bliver udnyttet og knust, enten af grove spekulanter eller i samfundsmaskineriet, hvor de har svært ved at passe sig ind i den rytme, som systemet kræver.

Frokost i det grønne (130×195) rummer som så mange af Arne Haugen Sørensens malerier situationen, hvor mennesker tilsyneladende hygger sig med hinanden, men under overfladen er på vagt, fulde af mistænksomhed.

Afspejler velfærds-samfundet

Arne Haugen Sørensen karakteriseres som en smilende alvorsmand, fuld af sarkasme og bidende ironi. I sine billeder skræller han alt det overflødige bort, lægger en masse kendsgerninger frem, små og store sandheder mellem hinanden, i et puslespil, som han sætter sammen på nye måder. Derved kan man sige, at han sprænger den traditionelle virkelighed og bringer vor vante tilværelse ud af balance, så vi andre kommer til at anskue tingene anderledes, måske mere kritisk.

Hans malerier er i allerhøjeste grad afspejlinger af dagens Danmark, af velfærdssamfundets mange svagheder og skavanker. Man kan i dem se en masse om, hvorfor danskerne er, som de er. Hvorfor vi ustandselig løber vild i samfundslabyrintens mange gange og krinkelkroge. Hvorfor vi ikke blot elsker, men også æder hinanden op, alt sammen på én gang . . .

Det er os selv, der lægger krop til, når han maler. Det er os, han bruger som aktører og marioletter på de små scener, som hans malerier minder meget om.

Han giver os masker og forklædninger, placerer os i roller på „de skrå brædder“, og handlingsforløbene her er direkte inspirationer fra den hverdag, vi alle bevæger os midt i.

Vi sidder på rad og række i hans billedgalleri, hver for sig hyppende vore egne kartofler, vore store behov og ambitioner. Vi ligner ind imellem en flok sløve padder, der lukker øjnene og lader som ingenting, når der er brug for en indsats, et klart standpunkt.

Her er den lille taber, floskel-dyret, den misundelige og forfængelige, alle uvanerne og meget andet. De vælter ud fra hylder og skuffer, som står halvt åbne, ligger og flyder på gulvet eller flyver rundt i rummene, som havde de vinger eller raketmotorer i bagdelen.

Skuffedariet er kunstnerens sammenligning med det samfund, som man søger at trække ned over hovedet på os, hvad

enten vi vil eller ikke vil, eller overhovedet passer ind i rummene.

Farlig uskyld

En enkelt skuffe er helt lukket i, men den tør ikke engang Arne Haugen Sørensen lukke op for. Hvilke uhyrligheder ligger der ikke gemt her? Vi har vel ikke været vidne til dem alle endnu, måske ikke engang de største. Den kan tids nok blive åbnet, mener han. Hvorfor foregribe begivenhedernes gang? Vi skal blot vide, at der ligger noget og venter på os, som vi ikke selv er herre over . . .

Arne Haugen Sørensens malerier er farvestrålende universer, hvor det kraprøde blander sig med isblåt og ætsende grønne nuancer, i urovækkende kombinationer, der måske ser uskyldige ud ved første øjekast, men alligevel er farlige, fordi de sniger sig ind på os og ægger os til modstand mod de farer og risici, der lurar i vore stive og forstenede samfundssystemer. Her er noget, som kunstneren regner for en direkte trussel mod den frie menneskelige udfoldelse.

Han arbejder spontant, uden skitser og udkast af nogen art. Han hører til dem, der maler for at se, hvad der i sig selv kommer ud af det at male. Han bruger løs af underbevidstheden og kræfter, som han mener ligger uden for ham selv.

Heldigvis for Arne Haugen Sørensen har årene lært ham at holde de mange problemer ud fra sig, sådan lidt på afstand. På den måde brænder han ikke sig selv op indefra. Tværtimod får han mere perspektiv i tingene og kommer tættere på de sandheder, som han ønsker, vi skal lære at forstå og måske løse nogle af vore mange problemer med. Det er med alvor, han taler til os, men han er ikke bange for at bruge af humøret, så vi også får os en god latter hen ad vejen.

Som grøn dreng levede Arne Haugen Sørensen på kant med tilværelsen og havde svært ved at omgås andre mennesker. Han syntes, at alle andre var sindssyge og umulige at komme på bølgelængde med.

Han stammer fra et proletarmiljø, sådan kalder han det selv,

hvor man ikke kendte det mindste til kunstens verden. I de første tre år efter skoletiden havde han ikke færre end seks-og-tredive forskellige jobs, deriblandt to lærepladser. Det længste var ti måneder på B & W, hvor han forsøgte at blive maskinarbejder.

Det var en onkel til ham, der – man kan vel næsten sige tilfældigt – ledte ham på sporet af malerkunsten, som hurtigt skulle vise sig at blive hans redning. Onklen var selv håndværksmaler og foreslog nevøen, at han skulle blive det samme. Så kunne han tjene penge om sommeren og leve af understøttelse om vinteren, når der ikke var noget arbejde at få.

Radiser og blæksprutter

– Hvis du går ind på Malersvendenes Kunstskele, sagde onklen ved den lejlighed, tror jeg meget hurtigt, du vil blive opfattet som en mand af professionen! Arne Haugen Sørensen slog til og mødtes på Kunstskelelen med de rigtige malere, alle i store islandske sweaters, som stank langt væk af terpentiner. Der kom et bundt røde radiser på bordet, stablet op på et fad, og så var det med at bruge penslerne. Han syntes, det var et skørt motiv, men alligevel kunne han li' at være med. For her snakkede man om tingene. Han blev ikke sparket ud, fordi han sagde sin mening. Det var noget helt nyt for ham, og her lå noget af den udfordring, som han indtil da havde savnet.

Hans virkelige læreår som kunstner fik han i Frankrig og et par år på Mallorca. I Paris levede han på sultegrænsen, i lange perioder ved at samle gamle aviser, som lige nøjagtigt gav ham så meget i franc, at han hver dag kunne købe et franskbrød. På Mallorca hjalp han fiskerne med at fange blæksprutter. Han dykkede ned til klippeprækkerne, hvor de sad og gemte sig. Denne mystiske verden under havets overflade og de ligesom ulegemlige organismer, blæksprutterne er, smittede gevaldigt af på hans malerier og hele motivverden.

Den dag i dag kan man fornemme Mallorca-inspirationerne. Hans billed-væsener skæver nemlig ned til os på en måde, så man ikke har svært ved at forestille sig, hvad han oplevede under vandet, med blæksprutterne siddende rundt om ham på deres klippeafsatser.

Arne Haugen Sørensen er en spændende kunstner, med et sikkert og præcist billedsprog og en originalitet, som man ikke finder mange til ret mange steder hos vore moderne kunstnere.

Han lærte noget af livet med outsidersne i Paris, hvoraf mange ligesom han selv var stukket af hjemmefra. Han sugede til sig, havde ørerne åbne, arbejdede sammen med mange kolleger, deriblandt *Asger Jorn*, der, selv om det ikke var noget langvarigt, kom til at betyde meget for ham.

Næste udstilling i Milano

Arne Haugen Sørensen debuterede i 1952 på Kunstnernes Efterårsudstilling og udstillede derefter med jævne mellemrum på en række danske og udenlandske gallerier og større udstillinger.

Efter Kunstfondlovens vedtagelse i 1965 fik han som en af de første fondets treårige arbejdslegat, dengang tre gange tyve tusinde kroner. Det fik ham til at tage hjem . . .

Her har han i de sidste år haft en række betydelige udstillinger, separat i galerie Jensen i Klareboderne (København) og to gange sammen med lillebroderen, den ligeså dygtige Jørgen Haugen Sørensen, henholdsvis i Kunstforeningen, Gl. Strand, og på Nordjyllands Kunstmuseum i Ålborg. Til foråret skal han repræsentere dansk kunst sammen med broderen på en stor retrospektiv udstilling i Milano, og han er i fuld gang med de mange forberedelser og med at lave nye billeder, som her vil blive vist for første gang.

Arne Haugen Sørensens kunst har i alle årene været en nysgerig kikken ind bag døre og vinduer, hvor menneskelivet folder sig ud, og følelserne ind imellem sætter tingene på højkant.

Hvis man om hundrede år vil vide noget om den periode, som vi i dag gennemlever, så er Haugen Sørensens malerier et strålende kildemateriale, bedre end mange historiebøger, netop fordi han har følelserne med, og han giver sig selv, som han gør. Det er menneskelig dokumentation, der her lægges frem, med politiske og sociale bekendelser, velfærd, fordomme og alt, hvad der hører til i et sådant signalement.

Arne Haugen Sørensen arbejder tæt på sig selv, men sandelig også på os andre . . .

Alex Steen

Det skæve Danmark retter sig op

Vort land er skævt!

Den påstand er fremsat ved mange lejligheder og gennem så mange år, at vi vel næsten alle regner den som en absolut og uafrystelig sandhed. Vi har lært i Danmarkshistorien og hørt udlændinge fortælle os, at det dog er en urimelig konstruktion med et så lille land, der har en uforholdsmæssig stor hovedstad anbragt i den (bortset fra Bornholm) yderste østlige udkant...

Men intet er uforanderligt. Og netop på dette område er der sket forandringer eller forskydninger gennem de seneste år, ja de finder i småt og stort sted hver eneste dag: Danmark bliver gradvis mindre „skævt“, og denne udvikling forløber slet ikke så langsomt, når man betænkter, hvor store de elementer er, der hver for sig indgår i denne geografiske omfordeling.

Det må dog straks siges, at dette gælder ikke for statens administration. For nogle år siden var det på mode at tale om udflytning af statslige styrelser; men mærkbare resultater gav det ikke. Vi har nok egnsudviklings direktorat bosat i Silkeborg og Den kongelige Grønlandske Handels trafikafdeling i Ålborg. Men dette er også de mest fremtrædende eksempler. Vejdirektoratets velforberedte udflytning til Skanderborg for et par år siden kom ud for, hvad der kan kaldes en katastrofeopbremsning i sidste øjeblik.

Man skal imidlertid ikke se for enøjet på netop statens administration. Det offentlige må

vurderes som en helhed, og selv om statens apparat i hovedstaden er udviklet i mange nye retninger gennem de senere år, er kommunernes virke øget mindst lige så stærkt. Dette betyder en større spredning af landets samlede offentlige administration.

Grundlaget herfor blev lagt med kommunalreformen i 1970. Den gjorde kommunerne større og gav dem flere opgaver at løse. Og den skabte frem for alt de nye amtskommuner, der på den ene side fik selvstændige skatteindtægter og voksende tilskud fra staten, og på den anden side blev pålagt en række store opgaver inden for områder som social sikring, uddannelse, trafik og sundhedsvæsen, i de allersensreste år bl. a. sygesikringen, forvaltning af dele af bistandsloven og de tidligere statshospitaler med videre.

Denne spredning ud over landet af det offentliges aktivitet kan illustreres med nogle få tal: Før 1970-reformen svarede de samlede kommunale udgifter til 40 pct. af statens budget – i år (1976/77) ruller i alt 74 milliarder kr. gennem kommunernes kasser, medens statens eget totale udgiftsbudget er på ca. 54 milliarder kr. – altså nu et betydeligt mindre beløb end det, alle landets kommuner i sidste ende har ansvaret for.

– Selvfølgelig kan man diskutere, hvor høj en grad af lokalt ansvar og selvstændighed, denne forøgede geografiske spredning af de offentlige midler er

udtryk for. Kommunerne er i vidt omfang bundet af centrale retningslinier fra staten og fra deres egen landsforening, der (selvfølgelig) har sæde i København. Men en langt større part af de offentlige opgaver og penge råder de i hvert fald over, sammenlignet med forholdene før 1970. Og en sådan omfordeling har tilsvarende aflastet den centrale administration i hovedstaden, altså rent faktisk gjort Danmark mindre skævt.

Beskæftigelsen

Man kan nok sige det således, at når administrationen på denne måde kommer tættere ind på livet af befolkningen, føles der ligesom lidt mere balance i tingene.

Noget tilsvarende gælder imidlertid for mange andre områder. Eksempelvis var Københavns universitet (indviet 1479) enerådende i Danmark i halvfemte århundrede, indtil også Århus fik sit – og i det senere årti er adskillige andre lokale universiteter og universitetscentre kommet til: I Odense, Ålborg, Roskilde, Syddjylland. Også andre baser for højere og anden uddannelse er efterhånden skudt op i den overvejende del af Danmark, der under et med en let antik betegnelse kaldes provinsen.

For at blive i kanten af det kulturelle område: Det er rigtigt, at „bladdøden“, altså lukningen af mindre, lokale dagblade, har graseret særlig vold-

De tider er forbi, da hovedstaden løb fra det øvrige Danmark i erhvervsmæssig og befolkningsmæssig udvikling. Nu går det den anden vej, konstaterer redaktør, cand. polit. Mogens Korst. Og meget tyder på, at tendensen vil holde sig, så Danmarks økonomiske geografi også i de kommende år vil blive mindre „skæv“.

somt ude i landet – men dette har næppe styrket de centrale københavnske dagblade, set i forhold til provinsens store landsdelsaviser, der i de senere år både annonce- og læsermæssigt er vokset op i skulderhøjde med adskillige hovedstadsblade.

På linie hermed oplever vi en gradvis øget geografisk spredning af udsendelserne i både radio og TV. Skønt hovedstaden her stadig er dominerende, er den dog ikke længere altdominerende.

Folketallet

Endnu bor næsten halvdelen af den samlede danske befolkning (5.072.516 mennesker den 1. juli 1976) øst for Storebælt, nemlig godt 2,3 millioner. Der er en lille halv million indbyggere på Fyn og knap 2,3 millioner i Jylland – hvor trængslen (målt som antallet af indbyggere på hver kvadratkilometer jord) kun er en fjerdedel af, hvad den er på Sjælland, og kun omkring en tiendedel af, hvad den er i selve de to hovedstadskommuner: København-Frederiksberg.

Men også dette ændrer sig. Netop de to sidstnævnte kommuner er længe gået tilbage i folketal – 3-4000 om året, alene fordi der her dør flere mennesker, end der fødes. Af samme årsag vokser befolkningen i den del af Danmark, der lever øst for Storebælt, i disse år kun knap halvt så stærkt som indbyggertallet vest for Storebælt.

Fortsættes side 24

Brugsen

Den perfekte strømpebuks -nu i 12 størrelser

Vinetta er strømpebuksen, der kombinerer fod- og buksestørrelse til en perfekt pasform. Standardmål er et forældet begreb, når det gælder Vinetta. Her er »buksen« strikket, så den passer kroppens naturlige former. Vinetta er lige ideel, om du er lille eller stor. Du kan altid finde en størrelse, der svarer til dine personlige mål. Med indstrikket kile og ekstra forstærkning i hele foden (hæl, sål og tå). Vinetta fås i 12 størrelser, der alle føres i modifarverne mellembeige, mørkbeige og brun.

PR. PAR.....

9⁷⁵

Brug Brugsen

Det skæve Danmark . . .

Fortsat fra side 23

Det er især den forskellige aldersmæssige fordeling af befolkningen i de enkelte landsdele, der her gør sine virkninger gældende. Men flytningerne fra den ene landsdel til anden bidrager yderligere til denne udvikling, ja fraflytning har allerede fået Københavns omegnskommuner til at svinde ind, mens der dog endnu er tilvækst i de ydre dele af hovedstadsregionen.

Det er dyrt at flytte. Selv en simpel flytning koster mange penge nu om dage, og har man eget hus – hvilket gælder over halvdelen af den danske befolkning – bliver udgiften ved flytning og husbytte med mæglersalær, skodeskrivning og stempelafgifter ca. 20-25.000 kr.

Alligevel er danskeren sjældent hjemmefødt hele sit liv; hvert år flytter omkring 100.000 danske familier fra den ene kommune til den anden. Og dette masseopbud har overvejende retning vestpå. Den udvikling, som i tidligere tider bestod i en tilstrømning til Kongens København, og som bidrog til at skabe „det skæve Danmark“, er forlængst ophørt og erstattet af en modsat rettet strøm.

I 1991 vil hovedstadsregionen – viser statistikkernes nyeste forudsigelser – have færre indbyggere end i dag. Dette gælder København-Frederiksberg og alle de tre hovedstadsamter under ét. Men i samme tidsrum ventes f. eks. Fyns folketal at vokse med knap 5 pct., Jyllands med i alt over 7 pct. – og heraf folketallet i Ringkøbing og Århus amtskommuner med næsten 10 pct., i Ribe amtskommune med 8 pct. Alt dette under forudsætning af, at den danske befolkning opfører sig med hensyn til formering og flytninger m. v., som den har gjort det i de senere år.

Egnsudviklingen

Dette hænger sammen med bl. a., at det ikke længere hovedsagelig er i København eller i hovedstadsområdet som helhed, de nye arbejdspladser oprettes.

Ved statens kontante støtte gennem *egnsudviklingen* er der gjort bevidste forsøg på at modvirke den traditionelle skævhed i industriens geografiske forde-

ling over Danmark. Gennem en lille snes år er der ydet over to milliarder kroner i tilskud til oprettelse af nye og udvidelse af bestående virksomheder i især det nordlige, vestlige og sydlige Jylland, på „sydhavsøerne“ og Bornholm.

Resultater har været titusinder af nye job i egne, der var ringe industrielt udviklet og selv i mere normale tider end disse plaget af uforholdsmæssig stor arbejdsløshed. Men også uden sådan støtte er jo opstået store virksomheder med hver for sig hundreder eller tusinder af beskæftigede i egne, der ligger langt uden for Danmarks traditionelle industriområder. Tag som eksempler blot Danfoss på Als eller fiskeindustrien i de store, nye nordvestjyske havne.

Den spredning i arbejdsmu-

lighederne, som alt dette er udtryk for, viser sig på mange måder – bl. a. i ledighedsstatistikken. Sidste sommer, f. eks., var arbejdsløshedsprocenten i hele landet 7,6 – og den var i København, 8,4 på Fyn 8,3, på Lolland-Falster 7,3, i Østjylland 7,1, i Sydjylland 5,2, i Vestjylland 4,6; kun i Nordjylland var den højere end i København, nemlig 9,2 pct.

Dette er en helt anden struktur end f. eks. fem år tidligere: Da var årets arbejdsløshedsprocent i landet som helhed ganske vist så lav som 4,2 – men København lå kun på det halve af dette landsgennemsnit, mens ledigheden var langt højere f. eks. på Lolland-Falster (5,5 pct.), i Østjylland (4,5), Sydjylland (3,9), Vestjylland (5,5) og Nordjylland (7,9 pct.).

Byggeriet

Selv om den økonomiske aktivitet i landet som helhed har været presset ned i det seneste par år, har den således været presset mere nogle steder end andre. Og denne forskel har bemærkelsesværdigt nok bidraget til at rette op på den gammelkendte skævhed i vort lands struktur.

Nyopførelsen af bygninger til industri og håndværk illustrerer tydeligt, hvad der her er på færde. I Københavns-regionen findes således – som udtryk for den bestående skævhed i vor erhvervsgeografi – næsten *en trediedel* af alle landets arbejdspladser; men *kun en ottendedel* af det industribyggeri, der blev sat i gang i 1975, placeredes i netop dette område. På det øvrige Sjælland og på Fyn var der

nogenlunde balance mellem henholdsvis disse landsdeles andel af det samlede antal eksisterende arbejdspladser og af det totale igangsatte industribyggeri.

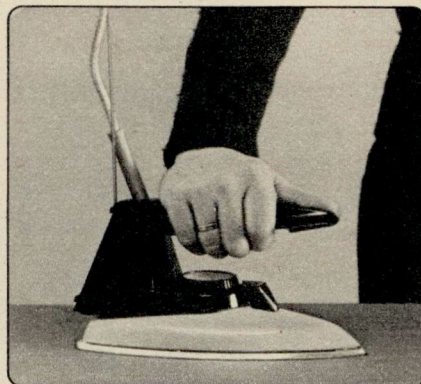
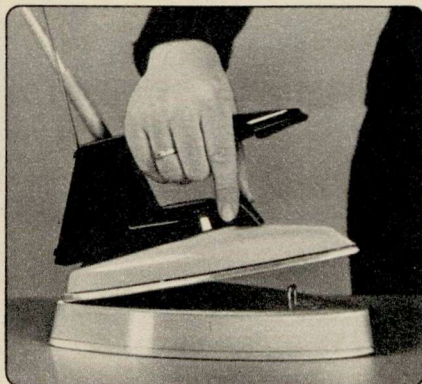
Den nordlige del af Jylland, derimod, som (Århus-området inklusive) har en fjerdedel af alle Danmarks arbejdspladser, tegnede sig for en større andel: en trediedel, af industribyggeriet, og på samme måde placerede godt en trediedel af industribyggeriet sig i 1975 i den sydlige del af Jylland, hvor kun findes en femtedel af det samlede antal jobs i Danmark. En lignende forskydning i forhold til befolkningstallet kan iagttages for boligbyggeriets

Fortsættes side 29

Det går strygende med damp

- og så let forvandler De EVA »skil-let-ad« fra dampstrygejern til letvægtstrygejern.

- 1 Som dampstrygejern med kraftige dampstråler - til det vanskelige strygetøj.
- 2 Skil let ad på 1 sekund.
- 3 Som handy letvægtstrygejern med termostat - til det almindelige strygetøj.

Stryg eller pres med damp direkte på retsiden af bomuld, uld, strikvarer, terylene, silke, fløjls og gardinstoffer uden brug af presseklæde - De kan se, hvor De presser. De undgår svidning og blanke steder - og får flottere pressefolder, der holder længere.

Skil dampfoden fra og stryg det almindelige strygetøj med EVA letvægtstrygejern.

EVA »Skil-let-ad« damp- og letvægtstrygejern komplet med termostat, ledningsholder og påfyldningsflaske. Fås i gul eller orange ca. **248,-** vejl. pris.

EVA letvægtstrygejern alene, med termostat og ledningsholder. Gul, orange, grøn eller brun.

Ca. **128,-** vejl. pris.

2 års
GARANTI
2 ugers prøvetid

EVA »skil-let-ad«
damp- og letvægt-strygejern

Det er EVA, De skal ha' - så er De sikker på 1 års garanti, vedligeholdelsesservice og levering af reservedele i mange år.

Brugsen

Brugsens møbelserie i massiv skibs-eg -godt møbelhåndværk i et nyt og spændende design

Her står en eg.

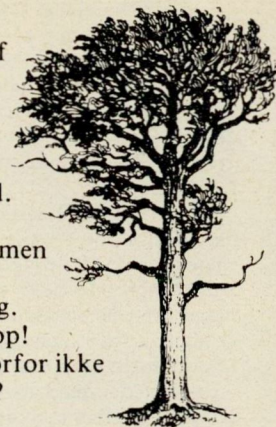
Hidtil er kun en del af dette stærke og robuste træ blevet brugt til møbler - nemlig den nederste.

Det syntes vi var synd.

Især når man ved, at netop resten af egestammen tidligere er anvendt til bl.a. skibsfremstilling.

Kvaliteten er altså i top!

Så opstod ideen: Hvorfor ikke lave møbler af skibs-eg?

Brugsens nye skibs-eg møbler er alle Møbel-fakta-deklareret og på et virkelig højt kvalitetsniveau. Faktamærkede møbler opfylder en lang række brugs- og materialekrav, der er fastlagt af både møbelfagfolk og forbrugere.

VAREFAKTA

Fortuna

Hjørnearrangement med masser af plads og virkelig god siddekomfort. Fås i mørkbehandlet og lys eg. Løse hynder med aftageligt betræk i f.eks. 100% ren, ny uld **kr. 7.745,00.** Fås også som 3-2-1 stue til **kr. 8.745,00.**

Fulton

Spændende møbelserie. Fås i mørkbehandlet og lys eg. Løse hynder med aftageligt betræk i f.eks. 38% bomuld og 62% hør. - eller 100% rayon. 3-personers sofa **kr. 3.012,00.** 2-personers sofa **kr. 2.398,00.** Stol **kr. 1.565,00.** Hele sættet i alt **kr. 6.975,00.** Seriens borde leveres med korkbelægning, der er meget slagfast, væske-skyende og behagelig at sætte ting på. Sofabord 66 x 126 cm **kr. 525,00.** Hjørnebord 66 x 66 cm **kr. 375,00.**

BRUGS-MØBLER

DB Brugsen Møbler, Roskildevej 45, Albertslund. Tlf. (02) 64 19 30 - Nygårds Plads, Rødovre. Tlf. (01) 75 46 11 - Nørrebrogade 124, København N. Tlf. (01) 37 00 73 - Marienbergvej 90, Vordingborg. Tlf. (03) 77 16 55 - Østerbro 41, Odense. Tlf. (09) 11 81 11 - Arnfredsvej, Vejen. Tlf. (05) 36 09 44 - Hobrovej 461, Skalborg. Tlf. (08) 18 06 44 -

Vesterbro Torv, Århus C. Tlf. (06) 12 90 00 - Hostrupvej 9, Tlf. (07) 42 26 77 -

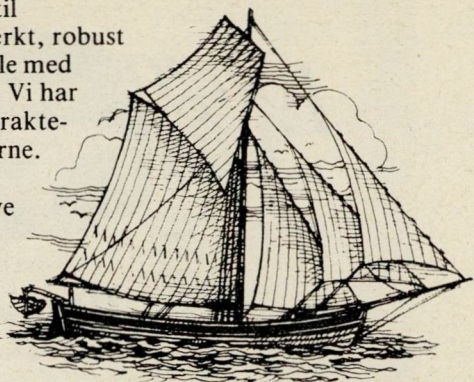
Brugsen Møbler, Jernbanegade 47, Sønderborg. Tlf. (04) 42 97 27 -

Anva. Vesterbrogade 2 E., København V. Tlf. (01) 15 12 15 - Nytorv 24, Ålborg. Tlf. (08) 13 30 00 - Kongensgade 25-27, Esbjerg. Tlf. (05) 12 01 33.

Dansk eg er simpelthen det bedste træ, man kan få til kibs fremstilling. Et stærkt, robust og meget smukt materiale med masser af liv og charme. Vi har forsøgt at bevare den karakteristiske struktur i møblerne.

Og hvad var vel mere naturligt end at gi' de nye møbler skibsnavne?

Velkommen ombord
Fulton, Neptun,
Albatros og Fortuna!

Og her er så manden bag Brugsens nye, stærke møbelserie i massiv skibs-eg.

Arkitekt

Erik Ole Jørgensen.

Han har designet møblerne i en kvalitet, så det spændende, lidt grove spil i træet rigtigt kommer til sin ret.

Med møbler i skibs-eg er Brugsen gået ind i en bedre udnyttelse af naturens ressourcer.

Neptun

Elegant og smart møbelserie. Fås i mørkbehandlet og lys eg. Løse hynder med aftageligt betræk i f.eks. 100% ren, ny uld.

3-personers sofa kr. 2.950,00. 2-personers sofa kr. 2.170,00.

Stol kr. 1.465,00. Hele sættet i alt kr. 6.585,00.

Sofabord m/ korkplade 80 x 124 cm. kr. 525,00. eller massiv eg kr. 775,00.

Hjørnebord m/ korkplade 79 x 80 cm kr. 395,00. eller massiv eg kr. 645,00.

Alle skibs-eg møbler kan leveres med mange forskellige slags møbelstoffer + ruspalt og oksehud.

Albatros

Spisebord i massivt, lyst egetræ. 90 x 128 cm kr. 1.085,00. Med korkplade kr. 785,00. i massiv lys eg 90 x 188 cm kr. 1.675,00.

Med korkplade kr. 975,00.

Spisestuestol i lys eg, stof på sæde, f.eks. 38% bomuld og 62% hør

kr. 395,00. Med armlæn og oksehud kr. 595,00.

Albatros fås også som sofabord med massiv bordplade 83 x 140 cm kr. 885,00.

Hjørnebord 83 x 83 cm kr. 675,00.

Brug Brugsen

De har sikkert hørt eller læst
om det nye vitaminrige urtekosttilskud.

Langvarig livskraft...

Longo Vital®

● så De hurtigere kommer til hægterne

Professor Flemming Nørgaard, der er kendt i store dele af offentligheden bl.a. fra en mangeårig overlægestilling på Kommunehospitalet i København, er den internationalt ansete danske læge der har komponeret det nye usædvanlige, vitaminrige urtekosttilskud LongoVital, som især har bud til alle kvinder og mænd, der har passeret den første ungdom. Nærmere information om

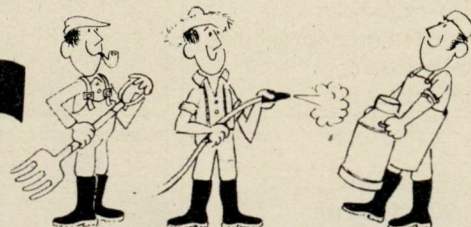
LongoVital fås i forretningerne, hvor De sagtens kan genkende den hvide emballage og navnet LongoVital, der står for **langvarig livskraft**.

LongoVital helbreder ikke noget som helst, men tabletterne er vitalitetsfremmende og vitalitetsbevarende og med hurtig virkning.

LongoVital, der tilmed indeholder A, B, C og D-vitaminer, dækker også Deres daglige vitaminbehov hvis De følger den anbefalede dosering.

farmer

blød PVC-støvle

- velegnet til stalldbrug
- olie- og syrebestandig
- skridsikker sål
- god pasform
- let at rengøre
- grøn og sort
- str. 40 47

KVICKLY & BRUGSEN tilbud KR. 59,50

Det skæve Danmark

Fortsat fra side 25

vedkommende; det er ikke længere hovedstadsregionen, der er tyngdepunktet – dette er nu om dage flyttet vest for Storebælt.

Langsomt, men sikkert

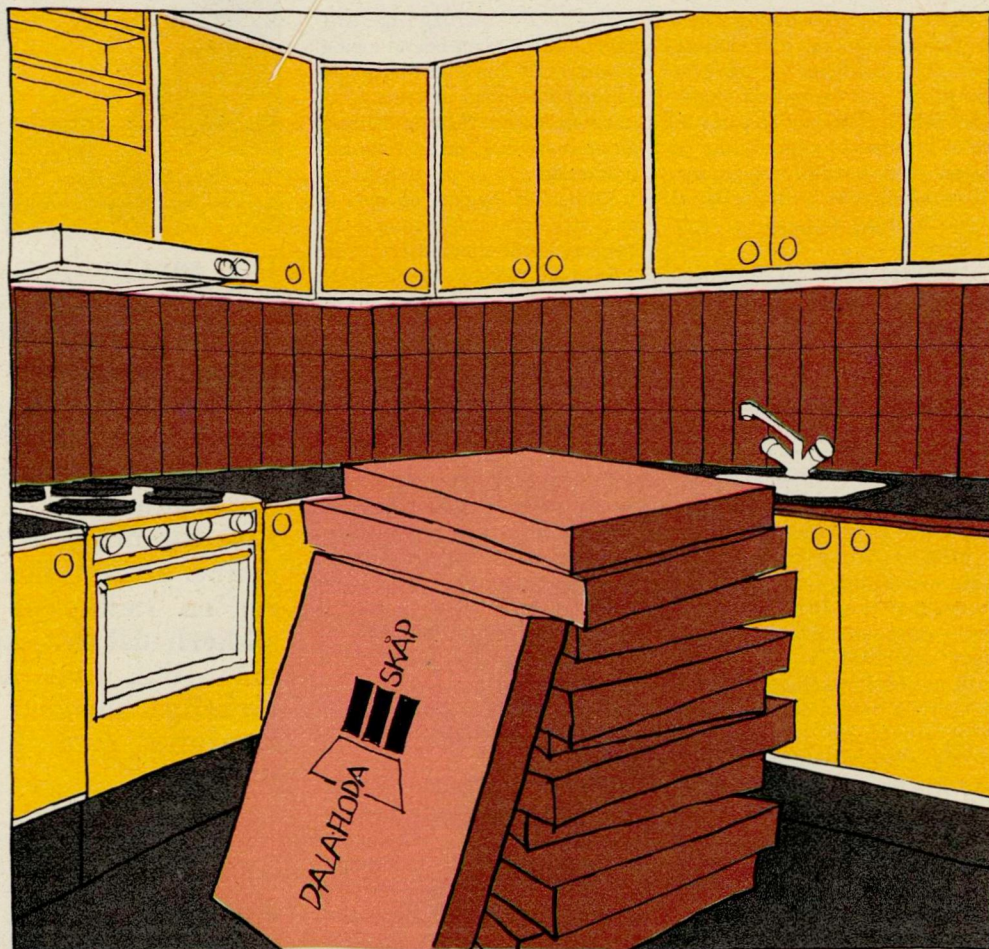
Det er klart, at denne udvikling gradvis gør Danmark mindre skævt. For hvert år, den fortsætter, vokser provinsen både befolknings- og erhvervsmæssigt i forhold til det traditionelt så dominerende Københavns-område.

Som nævnt er dette imidlertid en gradvis udvikling. Den tager tid, og der vil antagelig gå mange år endnu, før den gør sig mærkbart gældende i vor opfattelse af Danmarks struktur. Man må huske, at de elementer, den ændrede udvikling virker på, hver for sig er af stort format. I forhold til den bestående mængde af boliger, f. eks., udgør det årlige nybyggeri kun 2-3 pct.; selv om nybyggeriets tyngdepunkt nu er forskudt vestover, tager det derfor lang tid, før der er sket en virkelig mærkbar forskydning også i boligbestanden. På samme måde med antallet af arbejdspladser: Den igangværende ændring i Danmarks erhvervsstruktur er tydelig nok, men det er en langsom proces.

Men alle disse forskydninger og hele nutidens øgede bevægelighed i samfundet – såvel som de stadig tættere forbindelser mellem landets forskellige dele – afføder ubestrideligt en gradvis udjævning af den skævhed, som i århundreder har kendetegnet vort land både på de her nævnte og andre områder. Der er heller ikke længere så stor forskel på skatter, varepriser, lønninger og andre indtægter i Danmarks forskellige egne, som det var tilfældet for blot en snes år siden. For længst er eksempelvis folkepension og andre sociale ydelser blevet ens over hele landet. På samme måde går det efterhånden i andre henseender. Og man kan da i det mindste sige, at når den danske krone engang har samme værdi overalt i Danmark, da er vort land blevet endnu en væsentlig skævhed mindre.

Mogens Korst

10 flade pakker og en glad weekend

Nu kan familien selv let samle sig et praktisk, nyt DALAR KØKKEN i brunt, gult lakeret eller egemønstret laminat.

DALAR KØKKENET har gjort det økonomisk overkommeligt at få en lettere hverdag.

Ring eller skriv efter brochuren med alle oplysninger.

Dalar Køkkenet

Specialbutikker:

København:
Rosenørns Allé 18
1970 København V.
Tlf.: (01) 39 25 22

Odense:

Nørregade 77
5000 Odense
Tlf.: (09) 14 34 11

Udstillinger:

Aalborg:
FDB Møbler
Hobrovej 461
9200 Aalborg SV
Tlf.: (08) 18 06 44

Århus:

FDB Møbler
Vesterbro Torv 1-3
8000 Århus C
Tlf.: (06) 12 90 00

Vordingborg:

FDB Møbler
Marienbergvej 90
4760 Vordingborg
Tlf.: (03) 77 16 55

Kupon til DALAR KØKKENET, Rosenørns Allé 18, 1970 København V.
Ja - send mig straks DALAR KØKKENET brochuren.
Navn:
Adresse:
By:
Postnr.:

Den falske

Med moderne teknologi, med regnemaskiner og EDB-anlæg, som kan forudsige og udregne resultater hurtigere end nogen menneskehjerne kan nå at fatte, er vi kommet et godt stykke på vejen mod paradys på jorden. Eller er vi? Kan vi stole på, at vores hverdag er så sikker, som vi tror?

Det er så sikkert at flyve, som det er at gå, og det er mindst lige så sikkert at tage p-piller som at leve overhovedet. Vi brandsikrer vores huse, sikrer arbejdspladser og arbejdsmiljøer. Vi får sikre biler og øger sikkerheden i trafikken i almindelighed. Vi forsikrer os for tilfældet og udvikler sikkerhedssystemer, der tager alle forhold i betragtning.

Men al denne sikkerhed er kun nødvendig, fordi der eksisterer en risiko. Jo mere kompliceret vores samfund bliver, og jo flere smårisici, vi kan lægge sammen fra forskellige områder, jo større bliver samfundets samlede risiko. Et samfund kan aldrig blive risikofrit. Sikkerhed kan kun imødegå en risiko, den kan aldrig ophæve den. Det er en risiko i sig selv at tro på den totale sikkerhed. Når Øst og Vest taler våbenbalance, og udvikler våben, som kan bruges mod modpartens våben, er der tale om en sikkerhed, der kun består i kraft af en risiko. Når det derfor oplyses, at man kan udrydde hinanden flere gange, er det ikke en sikkerhed, men en risiko.

Teknologiens fallit

Hvis der foreligger en risiko, kan sikkerhed reelt kun tage sigte på at begrænse følgerne af risikoen, sådan som man kender det fra katastrofeplaner. I filmene *Jordskælv* og *Det tårnhøje helvede* sættes den moderne teknologi på en hård prøve.

I *Jordskælv* øges katastrofens omfang, fordi mennesker bliver fanget i høje huse, de ikke kan undslippe fra, eller som bryder sammen under dem – og fordi den dæmning, der holder vandmasser tilbage fra byen, bryder sammen.

I *Det tårnhøje helvede* skal en ny skyskraber indvies. Der er taget alle tænkelige sikkerhedsforanstaltninger med konstant

EDB- og TV-overvågning. Alligevel udbryder en brand med et katastrofalt omfang. De besøgende bliver stegt levende, kvalt i røg, og kun et fåtal undslipper på en mere eller mindre fantastisk måde.

Filmen er bygget op over et par virkelige storbrande i Japan, og konklusionen er, at der ikke bør bygges skyskrabere. Risikoen for brand er måske minimal, også i forhold til antallet af skyskrabere, men sker der noget, er omfanget uoverskueligt. Derfor foreslås det, at der ikke bygges huse over tre etager, da det er over 3. sals højde, redningskorps og brandfolk bliver sat på en umulig opgave.

Vi har altid interesseret os for ulykker. De er vigtige tilbagemeldinger på vores liv og vores livssituation. Derfor flokkes så mange omkring ambulance- og brandudrykninger for at få yderligere viden. I øvrigt er interessen for ulykker steget i takt med den øgede teknologiske sikkerhed.

Det kan bl.a. mærkes i fremtidslitteraturen. Hvor den før rettede sig mod teknologiens muligheder for at underlægge sig livet som sådan og bestemme over det, beskæftiger den sig nu med ulykken, med at vise risikoen bag sikkerheden. TV har netop vist to fremtidsserier, som beskæftiger sig med risikoen og den deraf følgende ulykke. I *De overlevende* smuldrer det moderne samfund og dets normer, da en dødelig sygdom breder sig med lynets hast. Intet kan standse sygdommen, og kun et fåtal immune overlever. Resultat: de overlevende må begynde forfra, lære at lave tingene selv, og lære hele arbejdsprocessen at kende.

I *Månebase Alpha* har månen mistet sit romantiske skær. Den er nu blot opbevaringsplads for atomaffald, som til stadighed kontrolleres. Sikkerhedssystemerne er meget omfattende, men virkningsløse, da der pludselig sker en overophedning i atomaffaldet, som sender månen ud i en ny bane. Fremtiden for menneskene på månen er ukendt, og deres tekniske apparatur egner sig ikke til at beregne den.

Den stadige teknologiske udvikling stiller også krav til men-

Det samfund, vi så stolt praler af at have mindsket risikoen i, sætter dagligt os alle i risikosituationer, fremhæver medlem af Forbrugerrådets forretningsudvalg, Lise Skanting, som i denne artikel skitserer en række af de sikkerhedskrav, man må stille, hvis man virkelig ønsker et samfund med kvalitet.

nesket. Vi skal bestandig tilpasse os noget nyt, og skal bruge stadig mere begrænsede dele af os selv i produktionsprocessen. Men mennesket er mere end en simpel maskine. Vi er langt mere komplicerede, sådan som det stadig stigende antal mentale afvigelser viser.

Det er tilsyneladende den omkostning, det teknologiske samfund medfører, at jo mindre man inddrager mennesket i udviklingen, jo flere falder fra. Derfor sælges stadig mere nervemedicin. Og ærligt talt, hvor mange af os har ikke ind imellem måttet tage et par piller for at klare hverdagen. Vi ved jo, at det hele ikke er så lyst og lykkeligt, som film- og skribentindustrien søger at bilde os ind. Livet er ikke blot én lang happy-ending.

Vi trues ikke alene på vores psykiske, men også på vores fysiske sundhed. Vi kæmper stadig mod cancer (kræft). Men selv om vi ved en del om sygdommen og dens forløb, kender vi ikke dens årsag. Dens udbredelse kan føre til den tanke, at

sikker

årsagen måske skal søges i vores fælles livsvilkår.

Hvert år registreres nye erhvervssygdomme. Deres årsag er produktionsprocessen, eller indholdet af de produkter, der fremstilles. Det er f.eks. netop blevet oplyst, at damefrisører næsten alle på et eller andet tidspunkt må opgive deres job, fordi de er blevet overfølsomme over for stofferne i permanentvæsker, hårsampoo og -spray. Fra andre undersøgelser på arbejdspladsen ved man, at allergi udgør en meget stor del af erhvervssygdommene. Fra hjemmet ved vi, at vaskepulver kan give kløe på hænder og arme.

Vi rammes også mere direkte, for hver dag bliver mennesker slået i stykker på arbejdspladsen, i trafikken eller i hjemmet. Man har indtil nu ikke været interesseret i at finde den egentlige årsag. Det er blot blevet accepteret, at flere og flere blev invaliderede. I stedet for at finde årsagen til ulykken, har man brugt teknologien på at udvikle hjælpemidler.

Men man kan ikke ophæve en invaliditet, da det tabte aldrig kan erstattes helt. Hvis man bliver lam i benene, kan man ikke løbe, og hvis man mister hørelsen eller synet, kan man ikke høre musik, eller man kan ikke se den nyudsprungne skov.

I almindelighed ved vi altså ikke særlig meget om risikoprocenter og risikoniveau. Vi ved blot, at risiko ikke er noget, vi kan vælge eller lade være med at vælge. Det risikofri samfund eksisterer ikke, for vi må erkende, at det samfund, vi så stolt praler af at have mindsket risikoen i, dagligt sætter os alle i risikosituationer.

Vi ved meget lidt om følgen af det teknologisk orienterede forbrugersamfund, om følgen af alle de stoffer og produkter, vi sender på markedet hvert år. Vi ved ikke, om de tilsammen kan skabe nye og frygtelige forbindelser.

Begrebet kvalitet må udvides

Man forsøger nu at katalogisere ulykker og risici i arbejdsmiljøet og i trafikken, og man er så småt begyndt at se på de almindelige forbrugerprodukter.

ned

Af Lise Skanting

Brugsen

I bl.a. USA og England har man omfattende data-indrapporteringer om ulykker i forbindelse med produkter, og i USA, Norge og Sverige har man lovgivning, der klart placerer ansvaret hos producenten. Filosofien er, at den, der frembringer et produkt og tjener på det, også har ansvar for ulykker ved dets anvendelse. Et produkt skal kunne andet og mere end at se ud. Det bør gennemprøves af forskellige brugergrupper - før det føres på markedet, og nøje vurderes i det miljø, det skal fungere i.

Med forskellige brugergrupper menes både børn, ældre, kvinder, mænd, handicappede etc., for den traditionelle opdeling i normale og ikke-normale forbrugere kan ikke bruges i virkeligheden. Vi har alle vores handicap, og vi kan alle blive handicappede i kortere eller længere perioder. Derfor gælder det om, at produkterne er udformet på en måde, så de ikke handicapper os yderligere. Det gælder i øvrigt ikke bare enkeltstående produkter, men i lige så høj grad det miljø, de skal bruges i, hvad enten det er i arbejdet, trafikken eller hjemmet.

Produkternes kvalitet må øges, så den omfatter både indhold, brugbarhed, holdbarhed og ressource- og energiforbrug. Før vi kan få glæde af en sådan omfattende produktkvalitet kræves åbenhed fra producenter omkring risiko-sikkerhedsaspektet. Og på landsplan kræves en lovgivning, som tager sigte på at fastlægge et acceptabelt risikoniveau. Det betyder ikke bare, at vi skal have produkter eller miljøer, som ikke skaber ulykker. Det kræver også, at man må vurdere eventuelle følgerisici, som kan vise sig år efter, både hvad angår det enkelte menneskes sundhed og menneskehedens sundhed som sådan.

I et forbrugersamfund med overflod kræves også en ændret tankegang. Mange produkter er ikke alene farlige, de er også overflødige. Vi må lære at skelne mellem det nødvendige og det unødvendige, og vi må begynde at stille krav til produkter, miljø og risikoniveau - hvis vi da ønsker et samfund med kvalitet.

Lise Skanting

Netop nu i Brugsen

TRE DANSKE PRINSER

70 cl kirsebærvin, brombærvin og solbærvin. Prince of Denmark er Brugsens egen frugtvin. Smager dejligt både som long-drink og til desserter.

Spar 2,00 nu
Ltr.-pris 28,21

19⁷⁵

SPAR 4.45

PÅ DANBO OST

Mild 45%.
Stykke på 7-900 g

21⁵⁰

BLANDEDE SMÅKAGER

Pose med 400 g.
Bisca - knasende sprøde
Spar 1,00 nu
Kg-pris 12,38

4⁹⁵

Spar 3.00 på 3 pakker plantemargarine

3 x 500 g.

Brugsens plantemargarine er go' til det hele - den daglige madpakke, det kolde bord, frikadellestegning eller bagning. - Et sundt produkt til alt.

9⁶⁰

Rabat på CIRKEL KAFFE

Vac-posers med 500 g

BLÅ CIRKEL 23⁹⁵
Spar 1,05 nu

HVID CIRKEL 22⁸⁵
Spar 1,00 nu

RØD CIRKEL 17⁹⁵
Spar 1,00 nu

Spar 3.50

PÅ 5 DÅSER TORSKEROGN

5 x 200 g nu

17⁷⁵

Brugsen

Tilbudene gælder til og med den 5. februar

Masken og mennesket

Nogle ansigter er kun barokke – andre er slet ikke så venlige at møde. . .

I de masker, Inge Bonfils laver, glør man på en højst forbavsende måde lige ind i fjæset – på sig selv. Somme tider luner det, og somme tider får man et gys. Somme tider virker de som hilsener fra meget fjerne urtider. Somme tider ligner de pantefogeden . . . skriver Knud Holst, som i anledning af den tilstundende fastelavn præsenterer en moderne maskemager og fortæller om de ældgamle traditioner, hun fører videre.

Kunsthåndværkeren *Inge Bonfils*, der bor med mand (teaterinstruktøren Asger Bonfils) og børn i en stor, gammel villa i Ålborg, er en moderne maskemager. Hendes masker bliver til i havestuen, der ligner en mellemting mellem en skræddersal og en malerhybel. Det er værkstedet, hvor hun sørger for at arbejde et par timer hver dag, når hun har fri fra sit krævende arbejde som sygeplejerske på en psykiatrisk afdeling på et hospital i Ålborg.

Det er blevet til mange masker de sidste par år. Det er ikke „brugsmasker“, selv om de udmærket kan bruges, men mest en slags maskebilleder, der allerede hænger rundt om hos en masse mennesker som dekorationer på væggene, som „kunst“. Man kan godt ind imellem være nødt til at flytte lidt om på dem, for de har et voldsomt liv, der smitter af på omgivelserne og

forandrer rummene. Selv om de altså nok mest fungerer som kunst-ting, som dekorativt kunsthåndværk eller kunstværker, har de alligevel indbygget så meget *maskevæsen* i sig, at de befolker et rum, så at sige ustråler teater – eller det, der er ældre end alt teater: ritual.

Naturens dæmoner

Nu skal man ikke altid tage alting så højtideligt, at man graver sig ned i menneskeheds fjerneste fortid, hver gang man støder på en moderne maske. De er jo bl. a. også til for sjov. Men man kommer uvægerligt til at tænke meget langt tilbage i dette tilfælde. De masker, Inge Bonfils laver, har tydeligvis aner, der både omfatter såkaldt primitive masker fra Asien og Afrika, dansemasker og besværgelsesmasker, rituelle masker og skræmmemasker.

Det minder én om selve maskens funktion.

Det er i sig selv en meget lang historie, som vi ikke kan udrede på begrænset plads, men den er ikke helt let at lade ligge. Man må formode, at der har været lavet masker, lige så længe der har eksisteret menneskelige samfund. Man har haft brug for at gøre det *usynlige synligt*, nemlig dæmoner og ånder i naturen. Man må klæde sig ud som selve disse ellers uhåndgribelige kræfter – man lavede masker, der enten forestillede dem eller havde noget med deres „område“ at gøre. Maskens historie i disse kulturkredse er altså religionens, samfundets og menneskets egen historie. Maskerne er mytiske og har ganske præcise funktioner, afgrænsede betydninger. Og som regel var de forbundet med dans.

Det var først med „opdagelsen“ af den „primitive“ kunst i

begyndelsen af vort århundrede, at man i vor del af verden fik øje på denne maskekunst. Det er et broget billede, der rummer helt enkle græs- og træmasker, men også meget kunstfærdige og farvestrålende masker af alle slags materialer. De er ofte en slags „overvirkelig“ karakterisering af kendte væsener, som når man i *New Britain* i Stillehavet fremstillede en uglemaske til beskyttelse af børn. Den var meget smuk og meget „ugleagtig“, lavet af bambus og barkstof, munter og med noget meget fortrylligt over sig. Meget taler for, at alle masker har udviklet sig af dyremasken eller en blanding af dyr og menneske. Ikke så underligt, når man tænker på, at datidens folk var jægere.

Med agerdyrkningen dukker frugtbarhedsmaskerne op, og her er ingen grænser for fantasien. Maskekunsten udvikler sig, fra primitive halv- og helmasker

Tekst: Knud Holst
Fotos: Thorkild Balslev

Ved sammenstilling af et større antal masker skaber Inge Bonfils, hvad hun kalder sociale maskebilleder – kunstneriske kommentarer til det moderne menneskes situation.

uden særlig forarbejdning eller kunstnerisk karakter, til de rene kunstværker. Der ligger århundreder mellem for eksempel stenalderfolks eller fangerfolks groft markerede åndemasker og til helt forfinede afrikanske træmasker fra Gabon og Congo, hvor masken i øvrigt er tæt forbundet med skulpturen. Her er det kunst af høj æstetisk kvalitet, men masken er stadig en brugsgenstand med særlige rituelle funktioner. Verden over finder man meget smukke månemasker til påkaldelse af månegudindens gunst.

Maskefjæssets magt

I vor egen historie har masken også spillet en væsentlig rolle. I vikingetiden kendte man masker. Moderne forskere har fundet frem til, at en del af de

Inge Bonfils med en af de dukker, hun har lavet en del af ved siden af maskerne.

Nogle af maskerne er psykologiske spejlbilleder, hvor den tillukkede side er tæt sammensmeltet med en vrængende eller anråbende.

Fortsættes side 34

hoveder, man ser gengivet på oldtidssten, i virkeligheden er masker, rituelle dæmonfremstillinger eller gryler. I William Heinesens historie *Grylen* beskrives med megen muntherhed, men heller ikke uden gammel gru, sådan en gryle, et maskeret fantasivæsen, der pludselig giver sig til at husere i en lille færøsk bygd en gang om året. Under bunken af klude og gevandter og bag den forfærdelige grylemaske skjuler sig en stilfærdig særling, der ellers aldrig vover sig frem. Men som gryle er han mægtig – selv om ingen efterhånden aner, hvad det er.

Nu om stunder kender vi (bortset fra fastelavn og karneval) ikke masken uden for teatret – hvor vi heller ikke ser den så tit mere. Alle kender selvfølgelig de stiliserede symboler – tragediens og komediens maske, der er blevet selve teatrets kendetækningsmærke. De er sidste rest af græsk-romersk teater, hvor masken var en central del af forestillingen. I og for sig er skuespillerens sminkle den sidste mindelse om skuespillerens maske. Visse moderne dramatikere har i vor tid ind imellem eksperimenteret med masker og halvmasker, for eksempel Bertolt Brecht i *Den kaukasiske Kridtcirkel*, der her bruger asiatiske teateringredienser i et særligt pædagogisk øjemed.

Stort set har masken forladt teatret og er blevet til legetøj – eller kunstværk. Ved fastelavn maskerer børn sig, som de voksne gjorde det i adskillige hundrede år før, men de fastelavnsløjer, børnene dyrker, er nok så fredsommelige, som de gamle fastelavnsløjer var. Her er masken beskyttelsen, der gør bæreren anonym. Har man maske på, kan man ikke genkendes, og så kan man ligesom tillade sig lidt mere. I tyske byer i det 16. århundrede var de maskerede skarer, der væltede frem og tilbage i gaderne og „havde lov“ til frit at gå ind i alle huse, en plage. Her drev man maskeraden så vidt, at det endte med at gå ud over god orden. Det var ikke ualmindeligt, at „fastelavnsnarrene“ ikke havde andet end masken på. Ellers var de nøgne.

I et københavnsk håndværkerlaug forbød oldermændene under trusler om strenge straffe *gesellerne*, altså håndværkssvendene, at møde op med „lukt

ansigt“. Men selv bag „fastelavnsnarrene“ aner man jo ritualerne fra fortiden. Det er en stor sammenløben skare af dæmoner og alle slags kræfter, der her viser deres sande åsyn – maskefjæset – mens mennesket bag ved er væk, eller har skiftet identitet. At bære maske er at spille en anden, og jo stærkere, prægtigere, voldsommere masken er, desto stærkere er man selv. I folkemorskaben er det selvfølgelig blevet til, at jo skæggere masken er, desto større begejstring vækker den.

At man ofrer til de udklædte maskevæsener – dem med raslende bælter – er naturligt nok, for ellers „laver de ballade“. Det er dæmonerne igen. Den, der ikke betaler, får allandsens plage. Lad os endelig forsone os med de små maskedjævla og dumme-peterklovner, der kommer til døren fastelavn. Nå, de laver nok ballade alligevel.

Mor må vente

Det er på hele denne brogede og fantastiske baggrund også en moderne maskemager som Inge Bonfils arbejder, selv om hendes ting altså er gået over til den side af kulturmønsteret, hvor sådan noget næsten „kun“ kan kaldes kunst.

Hun har lavet masker til teaterbrug, nemlig til eleverne på Arhus Teater, og hun har lavet dukker til forestillinger. Hendes egen inspiration er i første række teatret. Hun begyndte som elev på malersalen på Odense Teater for næsten ti år siden og lavede allerede som halvtårselev scenografi til *Tennessee Williams*-forestillingen *Drømmen om Orfeus*. Hun ville gerne have fortsat som teatermaler – dengang havde hun ikke tænkt på masker. Men som hun siger: – *Det er den sædvanlige historie med kvinder og kunst. Man kan ikke både være en god mor og en god kunstner. Børn og familie kommer til at hænge på kvinden, og så må hun vente!*

Nu er hun ved at være lidt træt af at vente, men børnene er på den anden side ved at være store, og hun synes, hun er ved at finde en melodi for arbejdet – foreløbig med masker og dukker. Familien bakker hende op, understreger hun. Men hun ville heller ikke bare gå og „få lov“ til at nørkle lidt med noget, hun ikke vidste, om blev til noget.

Derfor genoptog hun sit arbejde som sygeplejerske. Og passer værkstedet i fritiden.

– Er det tilfredsstillende?

– Næh, det er det vel ikke, siger hun på sin rolige måde. – Det ender vel også med, at jeg må koncentrere mig om at lave masker. Jeg har oplevet, at folk kan bruge dem, altså li' dem, og interessen stiger, så. . . Jeg ville helst, om jeg kunne eksperimentere noget mere.

Inge Bonfils blev i 1975 opfordret af *Den Permanente* i København til at sende nogen ting. De havde set et par masker et andet sted. Hun var lige begyndt at lave dem dengang. Det blev til flere udstillinger, men hun har svært ved at få lov til at beholde dem. De bliver solgt! Selv synes hun, det er fantastisk, at folk vil give penge for dem, og er lidt bange for, at de er for dyre (200–600 kr.).

Det, hun har været mest glad for, var en arbejdende udstilling på *Huset* i Ålborg – der desværre nu er lukket. Her kom folk og kikkede på, hvordan hun lavede dem og snakkede med om, hvordan de så ud, hvad de skulle forestille, og hvad de selv oplevede ved det. Det spændende var, siger hun, at det var ganske almindelige mennesker – mange børn og mange pensionister – der blev optaget af det. Det gav inspiration tilbage. Det er en arbejdsmåde, der giver en en fornemmelse af, hvad det egentlig er, man laver.

Sociale masker

Dertil har kunstforeningerne fået øje på hende, så nu rejser hendes masker land og rige rundt og kikker på publikum med deres barokke ansigter, der ofte slet ikke er så venlige at møde. Her er en del psykologiske spejlbilleder – ansigter delt ned gennem midten, en tillukket side af individet (sindet) tæt sammensmeltet mod en vrængende eller en anråbende, i grelle farver. Ekspressionisme som hos *Munch* eller surrealisme som hos *Brueghel* og *Bosch*. Eller der er vrængmaskerne med frække grin og gennemskuede frække blikke: mig kan I ikke narre!

Men det mest spændende er nok de store sammenstillinger af masker, sociale maskebilleder, der i klare træk giver et billede af samspilsforhold, hvad man

læser ud af titlerne: Systemet, familien, ægteskab, eneren. Det er kommentarer til grundsituationer – og samtidig invitation til selv at „spille med“, for at blive i maskesproget. Det er både teater og ritual i dagligstuestørrelse.

Teknisk fremtræder Inge Bonfils' masker som meget perfekt kunsthåndværk. Materialerne er hessian eller silke, men der bruges også andre former for stof. Fremstillingsprocessen er hendes egen opfindelse. Hun laver først – som en skulptør – en lerform, grundansigtet, og det er det, der tager den lange tid. Først når det er helt færdigt, lægges plastfolie på som en tynd hinde, og derefter bygges så stofmasken op. Den særlige lim, der binder lagene sammen, vogter hun over som en dyb hemmelighed. Teknikken er altid håndværkerens hemmelige våben. Det var det også for de gamle maskemagere fra Alaska til Stillehavet og Peru. Og det liv, hun blæser i dem, er hendes eget. Så at sige. Men det ligner vores.

For resten vogtede de gamle maskemagere i næsten alle kulturer strengt over deres „stil“. Der var dødsstraf for plagiering. Det kan lyde „primitivt“, men synspunktet var, at stjål man en andens maske, stjal man en del af hans sjæl.

Der er nok ingen, der kan rende med Inge Bonfils' stil – dertil er den alt for personlig, men at masken er en slags sindets spejl, er indlysende. Vi er knap så bange for at få stjålet vor sjæl nu om dage – eller det sker på en helt anden måde – men i al god kunst kan vi måske give lidt af den væk. Eller hvad man nu vil kalde det. I Inge Bonfils' masker glør man på en højst forbavsende måde lige ind i fjæset – på sig selv. Somme tider luner det, og somme tider får man et gys. Somme tider virker de som hilsener fra meget fjerne urtider. Somme tider ligner de pantefogeden! Eller alle de drømmedæmoner, man aldrig bliver færdig med. De vender både udad og indad. Jeg har selv en stor, rød én med fire øjne. Den er blevet lidt af en husgud. Den er ikke til at løbe om hjørner med. Og så har den endda en profil som en departementschef. Fra „Fantasiminstieriet“ – måske?

Knud Holst

Uden kærtegn går det ikke

En samtale med overlæge Preben Hertoft, der netop har udgivet en lærebog om seksuelle problemer, som er den første i sin art i Skandinavien. I interview'et her fremhæver han bl.a., hvor vigtigt det er, at parterne i et samliv også har det godt med hinanden uden for sengen, hjælper hinanden, taler hyggeligt sammen, rører ved hinanden og respekterer hinanden.

Interview ved Nan Henningsen
Fotos: Ambroos

Hvert femte menneske, der søger læge, har så betydelige seksuelle problemer, at det egentlig er nødvendigt med en rådgivning og måske endda en behandling.

Mange praktiserende læger viger tilbage for at rådgive om seksuelle problemer for slet ikke at tale om at behandle patienterne for de vanskeligheder, de fortæller om. En praktiserende læge har ikke under sit studium modtaget nogen som helst undervisning i sexologi (læren om de seksuelle funktioner). Medicinske studenter af i dag kan gå på et kursus, der varer en uge. Det er den udrustning, de har at gå ud i en praksis med, når de en dag når så vidt.

Det står og falder altså med, hvad den enkelte praktiserende læge selv mener at kunne klare på basis af selvstudium, egne erfaringer eller, hvad andre patienter i lignende situationer måske har fortalt ham. Læger kan nemlig lære meget af deres patienter, hvis de forstår at

Preben Hertoft: – Vi prøver at hjælpe folk med at få krop og sind til at mødes...

lytte.

Sådan er situationen i dag, eller rettere sådan var den indtil for få måneder siden. Da udkom på Munksgaards forlag en bog, der hedder *Klinisk Sexologi*. Bogen handler om de seksuelle problemer, folk går til læge eller andre rådgivere med.

GRUNDLAGET FOR KÆRLIGHEDEN

Det er den første skandinaviske lærebog, der giver en systematisk fremstilling af seksuelle forhold, samlivs-problemer, sex-terapi (behandling af seksuelle vanskeligheder) minoritetsproblemer som f. eks. de homoseksuelles vanskeligheder, de handicappedes seksuelle problemer m.m.

Bogen, der ikke er nær så svær at læse, som denne nød-

vendige opremsning måske kan give indtryk af, er skrevet af overlæge Preben Hertoft. Han har givet os lov til at citere et brev, han fik fra en kvinde, der vidste, hvad det var for en bog, han havde måttet søge to måneders orlov for at få skrevet færdig.

Hun skriver: Jeg håber, De har fået tid og ro til at skrive Deres lærebog, som jeg synes er meget væsentlig i en tid, hvor pornografien har ødelagt den erotiske fantasi, og konkurrencen mellem mand og kvinde har slået grundlaget for kærligheden ihjel. Jeg synes, det er vigtigt, at unge læger lærer at tale med deres patienter også om seksuelle problemer, selv om man nok hverken kan læse eller

Fortsættes side 36

Uden kærtegn ...

Fortsat fra side 35

tale sig til kærlighedens væsen – og jeg er egentlig rystet over at iagttage den frygtelige mangel på medmenneskelig kærlighed, som præger dagens samfund. I vort forsøg på at skabe en frigørelse for mennesket, har vi låst hinanden fast i sengen, hvor orgasmejageri har erstattet den blide ømhed, kærlighed og varme, som skal bære os gennem dagene og få tingene til at blomstre. Man sover meget godt på en orgasme – men man lever kun gennem ømhed og kærlighed.

Når man har læst Hertofts bog, forstår man godt, at han har brugt dette brev som en del af sin efterskrift til den næsten 300 sider store lærebog, der godt kan fungere som en opslagsbog. Hver enkelt kan blade frem til netop det afsnit, som han eller hun mener bedst vil give svar på deres egne vanskeligheder på dette desværre endnu så ømtålelige område.

Preben Hertoft slutter sin efterskrift med ordene: Ved afslutningen af denne bog, i den tilstand af lettelse og frygt, sådanne situationer efterlader én i, kan jeg da blot håbe, at den med de begrænsninger, den har, kan blive redskab for dem, den er skrevet for. Og at de, vel vidende at man ikke kan læse eller tale sig til kærlighedens væsen, dog får mod til at overvinde deres indre tvivl, går over i de aktive tvivleres rækker, dem, der holder krudtet tørt og engang imellem tør bruge det.

Disse ord er henvendt til rådgiverne, læger, psykologer, socialrådgivere, men også til alle andre, der har med mennesker at gøre, og til dem, der gerne vil leve et lykkeligt liv på dette livsvigtige område.

LANGE VENTELISTER

– Står det virkelig så sløjt til med seksuel rådgivning i Danmark, Preben Hertoft, at din bog, der på mange måder virker så selvfølgelig, faktisk er noget enestående?

– Ja, det gør det. Der findes masser af litteratur af højest forskellig kvalitet om seksualitet

og seksuelle problemer, men samlet på denne måde er det aldrig blevet på noget skandinavisk sprog, og den specielle form for sex-terapi, som vi arbejder med her på Rigshospitalet, og som nogle få arbejder med på Herlev Sygehus, er først nu beskrevet i lærebogsform.

– Vil det sige, at der dog findes seksualklinikker i Danmark?

– Det kan man ikke sige. Vi arbejder både her og i Herlev så at sige for egen regning, ja i Herlev er der dog en læge, der arbejder tolv ugentlige timer for betaling. Her på Rigshospitalet må vi arbejde med sex-terapien i vores fritid, da vi på grund af den økonomiske situation ikke har lov til at have overarbejde. Da vi er få og har få timer at arbejde i, siger det sig selv, at vi kun kan tage os af meget få klienter. Ventelisterne både her og i Herlev er meget lange, og når dette bliver læst i Samvirke, er jeg bange for, de bliver endnu længere. Sådan går det hver gang, der bliver offentliggjort noget om vores virksomhed.

– Hvad er det for seksuelle vanskeligheder, I kan behandle?

– For kvindernes vedkommende er det især frigiditet, orgasme-vanskeligheder og skedekrampe, og for mændene er det især impotens, for hurtig, forsinket eller manglende sædafgang. Vi foretrækker at behandle par fremfor enkeltpersoner, og de må være villige til at samarbejde om at løse problemet og ikke ensidigt lægge skylden på hinanden. Det er meget tit samspillet, der ikke fungerer, og de er begge ansvarlige for, at tilstanden bedres. De betingelser må de gå ind på, så længe vi endnu kun kan behandle så få.

Selve sex-terapien kan jeg vanskeligt fortælle om i detaljer, men må henvise til kap. 4 i bogen, side 82-90. Det siger jeg ikke for at sælge flere eksemplarer af bogen, der vel kan fås på biblioteket, når dette læses, men fordi det ingen mening har at give ufuldstændige beskrivelser. Jeg kan dog sige så meget, at det, vi vil med sex-terapien, er at hjælpe folk med selv at afgøre, hvad de føler er rigtigt og

dejligt at gøre ved hinanden. Vi har været heldige i mange tilfælde og har kunnet hjælpe folk gennem 8-10 konsultationer i visse tilfælde.

KROPPENS LEKTIE

– Der er næppe noget menneskeligt område, hvor der findes så mange misforståelser som inden for seksualiteten. At hjælpe folk af med nogle af disse fordomme er en meget stor del af sex-terapien, fortsætter Preben Hertoft. Kvinder har læst eller hørt, at uden orgasme hver eneste gang er der noget helt galt, og mændene har læst eller hørt om andre mænd, der kan mange gange i døgnet. Vi prøver at hjælpe folk med at få krop og sind til at mødes, og det gør man så glimrende, hvis man ligger sammen – uden noget egentligt samleje – men bare kæler for hinanden, klør hinanden på ryggen eller i nakken eller på maven, blidt og stille uden for mange ord, som man kæler for sine børn, hvis man da tør det, for det er der såmænd den dag i dag mennesker, der ikke tør.

– I gamle dage, i 20'erne og 30'erne var det god latin, at forældre ikke måtte kæle for meget med deres børn, børnene blev vist afhængige på en usund måde, måske endda seksuelt bundet til forældrene, troede man, og efterdønningerne af den idé lever vel videre i opdragelsen af de mennesker, som i dag melder sig hos jer med deres seksuelle vanskeligheder?

– Ja, det gør de. Flere af vores klienter fortæller, at de kommer fra hjem, hvor kærtegn mellem børn og forældre og mellem forældrene indbyrdes – i hvert fald når børnene så på det – var en sjældenhed. Her kommer vi så med vores frihed til at vælge, så man tør blæse på, hvad man har fået at vide som barn om det usunde ved kæleri. Uden kærtegn går det ikke. Vil folk ikke røre hinanden i dagens løb, i aftenens løb og i sengen uden lige præcis at have samleje, så er det meget svære at hjælpe, men det går da, når de har været hos os nogle gange. De får lektier for

hjemme, og vi snakker næste gang om, hvordan det så gik – og det er ikke lektier efter bøger, det er lektier med kroppen.

HJELPER PÅ KÆRLIGHEDEN

– Det er nu ikke lige let for alle mennesker at få den ro, der skal til, når man skal kæle ordentligt med hinanden?

– Nej, det er det ikke, de sociale omstændigheder spiller en uhyre rolle: Boligen, de muligheder, der er for at få børnene passet, og ikke mindst hvor træt man er, når man kommer hjem. Det er naturligvis forhold, vi ingen indflydelse har på, men hvis folk virkelig ønsker at prøve at få det bedre med hinanden, så prioriterer de måske også gode boligforhold og børnepassning højere.

Et af de problemer, vi møder meget tit, er koner, der klager over, at deres mænd helst vil afgrænse det seksuelle samvær til selve samlejet i sengen. Det lyder måske mærkeligt, men der er mange mennesker, der ikke er klar over – mænd som kvinder – at for at et samleje skal være dejligt for begge parter, så må man have det godt med hinanden uden for sengen også, hjælpe hinanden, tale hyggeligt sammen, røre ved hinanden og respektere hinanden – også hinandens ret til ikke at have samleje. Det lyder vel banalt og selvfølgelig, men det skulle da ikke være nødvendigt at undskylde sig med træthed eller hovedpine for at slippe.

– Du kender måske også de mænd eller koner, der siger: – Nej, ikke i aften, bare den anden stryger dem over håret eller nusser dem lidt i nakken?

– Ja, og det er, fordi folk tit kun kan være sammen målrettet, og det er netop denne tendens, der angribes gennem vores terapi, hvor vi prøver at lære folk, uden at have samleje, at hygge sig sammen og kæle for hinanden. Det hjælper på de forskellige direkte seksuelle vanskeligheder, men det hjælper også på kærligheden. Der findes virkelig mennesker, der

Preben Hertoft: – At hjælpe folk af med nogle af deres fordomme er en meget stor del af sex-terapien...

aldrig rører hinanden, undtagen lige når de skal have samleje. I gamle dage skulle kvinder føje deres mænd, og den tendens lever måske endnu den dag i dag, og så er det ikke sært, hvis det kan knibe med at få noget ud af samlivet.

BRUG FOR OS ALLE SAMMEN

– Du skriver også om de seksuelle minoriteter i din bog, og her tænker de fleste vel på de homoseksuelle. Holdningen til dem er måske bedret i de seneste år, men er der ikke stadig mange vanskeligheder tilbage? Hvordan tager forældre til homoseksuelle unge det, når de kommer til dig?

– Når de kommer til mig, er det naturligvis som regel, fordi

de selv eller de unge har det svært. Forældrene er skyldbevidste i mange tilfælde, mener at de har fejlet med opdragelsen, og de er skuffede over, at børnene ikke svarer til deres forventninger, at de ikke får svigerbørn, de kan være stolte af, og ingen børnebørn. Jeg lader dem først og fremmest læse af, for det er det, de trænger allermost til. De er tit så skamfulde, at de hverken har kunnet tale med den unge selv eller med andre om det.

Jeg prøver, hvis det er muligt, at genskabe forbindelsen mellem forældrene og den homoseksuelle unge. Det er tit meget svært. Forældrene ønsker at begrænse deres børns udfoldelse, som de finder pinlig og skadelig. Nogle tror virkelig, det er noget, der kan „helbredes“. Få kan

acceptere, at vi skal være her alle sammen, som vi er, også de homoseksuelle, at der er brug for os alle sammen, også de homoseksuelle. Vi mennesker er desværre meget tilbøjelige til at begrænse og mistænkeliggøre hinandens leveformer i stedet for at lade tusinde blomster blomstre.

ÆGTEMANDENS DOBBELTLIV

– Møder du også problemerne blandt de homoseksuelle, der er gift og alligevel homoseksuelle?

– Ja, både hos den homoseksuelle, men ikke mindre hos den anden part. Jeg kan bedst forklare om det ved at fortælle om en klient, jeg har haft. Jeg kamouflerer så meget, at genkendelse ikke er mulig. En ulykkelig kvinde kom op til mig og fortalte, at hun havde opdaget, at hendes mand havde et forhold til en mandlig kammerat, han gik ud og fiskede sammen med. Hun følte, at det måtte være hende, der var noget i vejen med. Hun kunne ikke være en rigtig kvinde, når han ikke var en rigtig mand.

– Det lyder ikke særlig logisk?

– Der er ingen logik i følelser. De havde været gift i 20 år og havde to børn. Hun havde altid følt sig tilfredsstillet i sit ægteskab, og så opdager hun det med fiskekammeraten. Forholdet havde stået på i længere tid. Jeg forklarede hende, at det eneste nye i situationen var, at hun havde opdaget det. Hun holdt jo af sin mand og havde intet mærket, før hun pludselig ved et tilfælde blev klar over, hvad der foregik, og manden havde „tilstået“. Han var dybt ulykkelig. Han ønskede ikke at forlade sin kone og havde intet ønske om at flytte sammen med fiskekammeraten, der også havde kone og børn, som han også ønskede at blive hos. Jeg forklarede, at hun måtte prøve at acceptere, at hendes mand havde to sider af sit væsen, og at meget af det, hun syntes, var så prægtigt ved ham, netop skyldtes disse to sider. Måske hans store følsomhed, som hun holdt af, kom af, at han havde været igennem svære

vanskeligheder, inden han startede forholdet til fiskekammeraten, og derefter kom angsten for opdagelsen og for at miste konen, som han holdt meget af.

– Endte det med, at han beholdt fiskekammeraten som elsker?

– Ja, så vidt jeg ved. Konen valgte at lukke øjnene for det.

– Er det en acceptabel løsning?

– Ja, det synes jeg, for de holdt virkelig af hinanden. Der var jo også børnene og kammeratens familie at tage hensyn til.

FORKERT ETIKETTE

– Hvad fremtid ser du i sex-terapien? Skal det blive ved at være noget, flinke læger og psykologer laver i deres fritid for nogle få, mens Danmarks praktiserende læger kun nu og da kan hjælpe patienterne, og resten må stå i kø på Rigshospitalet eller Herlev Sygehus?

– Jeg håber, at vi får rigtige seksualklinikker med forsvarlig bemanding – ikke på hvert gadehjørne som bankerne – men f.eks. på de tre universitetshospitaler, og der skal vi fortsætte behandlingen af en del af patienterne, der ligesom nu er udvalgt sådan, at der bliver mulighed for, at klinikkerne kan blive undervisningssteder for vordende praktiserende læger. Efterhånden vil enhver praktiserende læge kunne hjælpe sine egne patienter med rådgivning og behandling og behøver kun at sende enkelte tilfælde til klinikkerne. Det er ikke for meget, når jeg skriver i min bog, at hver fjerde eller femte, der søger læge, har seksuelle vanskeligheder, så at behovet er der, behøver ingen at tvivle på.

– Er det ikke dyrt?

– Det bliver bestemt ikke dyrere for samfundet, det vil snarere komme til at spare penge, fordi mange af de mennesker, der har brug for behandling, alligevel ville havne på hospitalet bare under andre etiketter med underlivssmerter, muskelspændinger eller depressioner. Så der er mange gode grunde til at komme i gang så snart som muligt.

Ellen Munkgaard
Fotos: Kaj Lund Hansen
og J. Maxen

Henrik Mikkelsen (til venstre)
og Bjarne Bo Andersen med
modellen til hus nummer 2 i
Brugsens Legeby. Det kommer i
handelen til marts.

HUSET fra Christianshavn

Ofte falder voksne for legetøj, der slet ikke vækker tilsvarende begejstring hos børn. Derfor var der stor spænding forud for rejsegildet på det første hus i *Brugsens Legeby*. Begivenheden fandt sted i Brugscentret i City 2 ved København, og en gruppe børnehavebørn var inviteret med som de vigtigste gæster. Det viste sig hurtigt, at her var en ting, som talte lige stærkt til børn og voksne.

Det er også et skægt hus. Lige sådan et hyggeligt sted man kunne tænke sig at flytte ind i, hvis man var af Tommelise-størrelse altså. Og det er ikke bare en pynneting, som man siger: *Næeh!* til – og ellers ikke rigtig véd, hvad man skal stille op med. Huset har samtidig mange af de kvaliteter, som kendetegner pædagogisk rigtigt legetøj. Det giver mulighed for at udfolde både fantasi og skabertrang, og det kan bruges sammen med andet legetøj i mange slags lege.

Huset er for selvbygere. Man køber det i en stor plade af pap med udstansninger og perfo-

ringer, så det er nemt at trykke de enkelte dele ud og samle dem uden brug af hverken saks, klister eller tape. Til huset, der er 35 cm højt, hører gadeskilte og numre til at sætte på gavlen, et stakit med låge i og et lille hundehus. Alt på et og samme ark, som fås for fem kroner.

Helt små børn kan nok ikke klare samlingen alene, men med hjælp af storesøster eller storebror går det sagtens. Og det færdige hus finder både små og store hurtigt ud af at bruge sammen med andet legetøj, biler, tog, bamser, bimser og dukker. Husets døre og vinduer kan lukkes op, så dukkerne kan også bo i huset.

Paphuset findes i brunt og hvidt og med tag og vinduer i fire forskellige farver. Men mange børn vil nok synes, at det allermest spændende er, at man også kan vende vrangen ud på huset og selv male det. Når huset ikke bruges, kan det skilles ad og blive fladt igen, nemt at opbevare til en anden gang.

Brugsens legeby kommer fra Christianshavn.

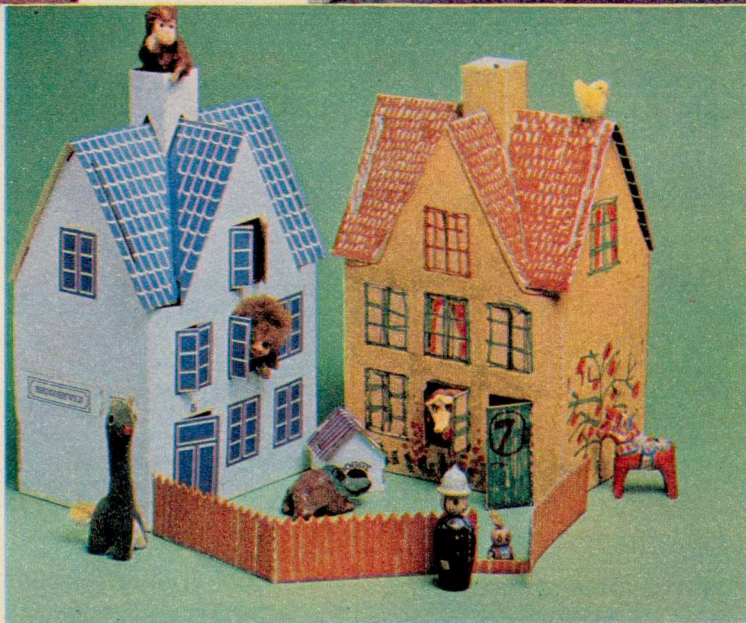

Pap bliver til godt og billigt legetøj

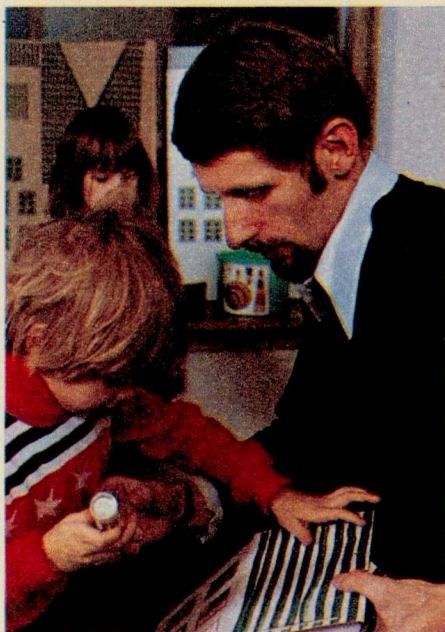
I et af de gamle huse har den 33-årige model-snedker *Bjarne Bo Andersen* og den 25-årige arkitekt *Henrik Mikkelsen* bygget det første paphus, og der er flere på vej. Det næste, som er med butikker i, kommer til marts. Og de to bygherrer er også i fuld gang med at lave biler til legebyen.

De to unge designere havde først lavet noget meget solidt trælegetøj. Herlige sager i bøg, men desværre dyrt. Derfor skiftede de materiale og begyndte at eksperimentere med det billigere pap. De første modeller blev prøveleget i nogle børnehaver og gjorde så stor lykke, at der ikke var tvivl om, at ideen var rigtig. Og så gik de to videre med at virkeliggøre drømmen om både godt og billigt legetøj i pap.

I atelieret på Christianshavn bliver der også lavet meget andet end legetøj. De to designere beskæftiger sig med vidt forskellige opgaver – lige fra kæmpestore støbemodeller til skibsdele for B & W. Men foreløbig er Brugsens Legeby deres største succes. ●

Legebyens huse kan man også bruge til sit gamle legetøj.

Til: dig
Fra: Pernille
Om: At klæde sig ud

Børge Brus vil være Tarzan

Den farlige puma kom kravlende ud under busken.

I morges, da jeg gik hjemmefra, troede jeg, at jeg bare skulle over til bageren efter mælk og rugbrød. Men så hørte jeg et højt fnis og lidt efter et fnis til, og da jeg så fik øje på noget rødt omme bag en busk, sagde jeg højt:

- Dav med dig, Børge Brus. For det røde omme bag ved busken var nemlig Børge Brus, der havde sin røde trøje på.

- Det er ikke Børge Brus, sagde en grov og brølende stemme. Det er en farlig puma, som kommer og æder dig.

- Må jeg lige se den puma, sagde jeg. Vi kan ikke have farlige pumaer til at løbe rundt her og forskrække fredelige folk.

Den farlige puma kom kravlende ud under busken. Den knurrede stadig væk med den grove stemme, og den havde en flot rød trøje på. Du kan nok selv regne ud, hvordan Børge Brus så ud på maven efter sådan en kravletur.

- Se nu, sagde jeg og skældte lidt ud. Kan du da slet ikke lave noget uden at grise dig til over det hele?

Børge Brus så ned på sin mave, men kun et lille øjeblik.

- Det gør ikke noget, sagde han så med sin mest ligeglade stemme. Jeg kan da bare klæde mig ud som en bænkebidder, for de skal også kravle på maven hele tiden. Så skal jeg kravle rundt og bide benene af på alle bænke, og så falder folk på halen, sagde han. Måske kan det godt være, at du brækker halen, hvis du sidder på sådan en bænk, og så skal du på hospitalet.

Børge Brus så ikke ud, som om han syntes, at det ville være ret synd for mig. Faktisk var han allerede i fuld gang med at lege ambulance.

- Er det ikke også rigtigt, at ambulancer er røde ligesom min

trøje? spurgte han. Hvorfor er de altid så røde?

- Det er, fordi rød er en god farve, når man hurtigt skal få øje på noget, forklarede jeg. Og ved du hvad? Jeg tror, at din mor har strikket den røde trøje til dig, for at du aldrig skal blive væk. Når du har den trøje på, kan man altid få øje på dig, selv om du kommer til at løbe væk eller sådan noget.

- Behøver jeg så ikke nogen refleksbånd? spurgte Børge Brus lidt skuffet, for han synes, det er meget flot med refleksbånd over det hele: på tøjet og på støvlerne og på madkassen, som han har med i børnehaven.

- Kære ven, sagde jeg. Det med refleksbånd gælder kun, når det er mørkt. Så kan man slet ikke se nogen farver, heller ikke noget rødt. Kun refleksbåndene kan man se, fordi de lyser. Men om dagen er rød en mægtig god farve.

- Kan man så alligevel godt blive klædt ud som ambulance til fastelavn? spurgte Børge Brus. Skal man så have den blå lampe lige oven på hovedet, som kan snurre rundt?

- Du kunne måske klæde dig ud som noget andet end en ambulance, foreslog jeg. Julemanden har f.eks. også en flot rød trøje på.

- Får jeg så mange flere julegaver? spurgte Børge Brus, og nu var han meget ivrig.

- Hør nu, sagde jeg: Julemanden er den, der giver gaver. Jeg

tror ikke, at han får nogen selv- undtagen selvfølgelig risengrød.

- Så gider jeg ikke være julemanden, sagde Børge Brus. Så gider jeg hellere være en bænkebidder. Og lidt efter tilføjede han:

- Så kan Morten også blive en bænkebidder, og så kommer vi og bider dig i benene. Hvis du er fræk, så bider vi dem helt af, sagde han.

- Hvordan skal jeg så kunne gå helt over til bageren, når I har bidt benene af mig? spurgte jeg.

- Så kan du bare få en ambulance, sagde Børge Brus.

- Det ville faktisk være smart, nikkede jeg. Så var der altid en ambulance lige i nærheden, når Børge Brus eller Morten eller en af de andre falder og slår sig.

- Jeg slår mig aldrig! Børge Brus rystede på hovedet. Ikke hvis jeg skal være Tarzan, for han dræber krokodillerne.

- Det lyder meget godt, sagde jeg. Men tror du, at Tarzan bryder sig om at være her, når det er så koldt?

- Det er mig, der skal være Tarzan, forklarede Børge Brus. Jeg skal være klædt ud, og Tarzan kan godt få en rød trøje på, når det er vinter.

- Joh, sagde jeg, det kan han vel. Men så bliver der bare et problem: Hvordan skal alle de andre så se, at du er Tarzan, når

Fortættets side 43.

Børge Brus synes, at det er meget flot med refleksbånd over det hele.

Look er længere

Look har filter med let træk og en udsøgt tobaksblanding.
- det gør Look til en god filtercigaret med fyldig smag.

Og så er den ekstra lang - 99 mm - men ikke dyrere.

- en filtercigaret med smag!

Jeg går aldrig i byen uden Rosa.

»For i tiden røg jeg kun Rosa for afvekslingens skyld - som et godt, mildt alternativ til mit faste cerutmærke. Idag er det lige omvendt. Nu går jeg aldrig i byen uden Rosa«. Rosa med efternavnet Danica. Lillesøsteren til Flora. Danmarks mest solgte cigar.

Bare sig Rosa

Børge Brus . . .

Fortsat fra side 40.

de kun kender den Tarzan, der altid går med bar' under-bukser på?

- Kan de så ikke se, at det er mig, der er Tarzan? spurgte Børge Brus bekymret.

- Ikke med rød trøje på, svarede jeg. Det tror jeg i hvert fald ikke.

- Så kommer jeg hjem til dig og leger Tarzan i stedet for, bestemte Børge Brus. Må Morten godt komme med, for så kan vi tage alt tøjet af ind til underbukserne?

- Der er noget, du har glemt, sagde jeg. Du har glemt, at Tarzan ikke kommer ind i huse-ne. Han bliver ude i skoven, hvor man bliver sund og stærk af at løbe rundt og få frisk luft.

- Det kan jeg da gøre en anden dag, sagde Børge Brus. Når det bliver sommer. Så kan Tarzan godt løbe stærkt her udenfor med kun underbukser på.

- Jo, sagde jeg, men så er der måske ikke mere nogen, der finder på at invitere Tarzan til at komme og slå katten af tøn-den. Det er sådan noget, som folk kun finder på til fastelavn.

- Er det dig, der finder på sådan noget? spurgte Børge Brus ivrigt.

- Det kan da godt være, sagde jeg.

- Så må du også godt komme og besøge mig, sagde Børge Brus. Du kan godt komme lige herind i min hule.

- Har du en hule? spurgte jeg forbavset. Det har du da aldrig fortalt mig.

- Lige herinde, gentog Børge Brus. Og så kravlede han i forvejen ind under busken, som han før var kommet ud af.

Jeg måtte bukke mig helt sammen for at komme ind i hulen, som var inde under en altan, hvor buskene groede foran.

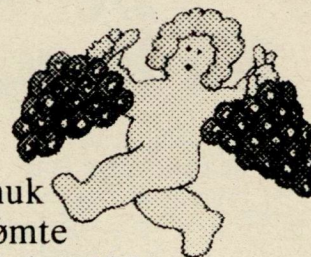
- Det er vores hemmelige hule, sagde Børge Brus, men du må godt se, hvor den er. Herinde må man godt være Tarzan, selv om man ikke er klædt ud.

Bagefter fulgte vi ad over til bageren for at købe mælk og rugbrød, og på hjemvejen sagde Børge Brus:

Brugsen

Lafleur Chevalier kommer fra det kendte franske bordeaux-hus Dubos

Siden 1785 har vinhuset Dubos dyrket og fremstillet vin efter de stolteste franske vintraditioner. Lafleur Chevalier er en smuk repræsentant for verdens vel nok mest berømte vindistrikt, hvor der i dag produceres omkring 280 millioner liter vin pr. år. En dejlig Bordeaux-vin til en fornuftig pris. Fås både i rød og hvid.

Lafleur Chevalier, rød

Let og elegant med en fin ren smag og duft. Især velegnet til f.eks. lyst kød.

70 cl..... 140 cl.....

15⁶⁵ 30³⁵

Ltr.-pris 22,36

Ltr.-pris 21,68

Lafleur Chevalier, hvid

Med en kraftig duft af drue, en behersket sødme og let krydret smag. Meget velegnet til f.eks. fisk og kogt fjerkræ.

70 cl..... 140 cl.....

15⁶⁵ 30³⁵

Ltr.-pris 22,36

Ltr.-pris 21,68

PS: På Brugsens vine kan du altid se udenpå, hvad der er indeni.

Brug Brugsen

Fortsættes side 44.

Brugsen

Der er bølgestriber på Brugsens vaskemidler

Kig efter bølgestriberne.

Så er du sikker på at få et vaskemiddel med brugsanvisning, udførlig deklaration og doseringsvejledning, der tager hensyn til vandets hårdhed.

Husk - vi har vaskemidler til enhver slags vask. Også finvask og kulørt vask. Kig blot efter bølgestriberne.

SUPER BLENDA

Lavtskummende storvaskemiddel fremstillet på ren sæbebasis.

Pose med 2 kg 15,95

BIO PANZYM

Syntetisk iblødsætnings- og forvaskemiddel med enzymer og fosfater.

Pose med 2 kg 18,95

TOPPING

Til sidste hold skyllevand. Gør tøjet blødt og luftigt, modvirker statisk elektricitet.

Flaske med 2 liter 9,95

Brug Brugsen

Børge Brus . . .

Fortsat fra side 43.

- Jeg tror alligevel ikke, at det er ret godt at klæde sig ud som Tarzan til fastelavn. Det er nok bedre, at man skal få sin mor til at lave sine børn om til blomster og sådan noget.

- Ærligt talt, så tror jeg ikke, at du egner dig til at gå rundt en hel dag og opføre dig som en fin lille blomst, sagde jeg.

- Skal man da det? spurgte Børge Brus, og nu så han for første gang rigtig bekymret ud.

- Det er jo det, der er meningen, forklarede jeg: Man klæder sig ud til noget spændende, og så skal man opføre sig ligesom det, man er klædt ud til.

- Men kun den dag, når det er fastelavn, ikke? spurgte Børge Brus.

- Kun den dag, nikkede jeg.

Der er stadig et par uger til fastelavn, så jeg ved ikke, om Børge Brus virkelig får sin mor til at klæde ham ud som en blomst.

Men det bedste er nok, at nu kan han løbe rundt hele vinteren og lege Tarzan med sin røde trøje på - uden at være klædt ud.

- Det er nok bedre, at man klæder sig ud som en blomst, sagde Børge Brus.

Brugsen

Havemarked i Brugsen

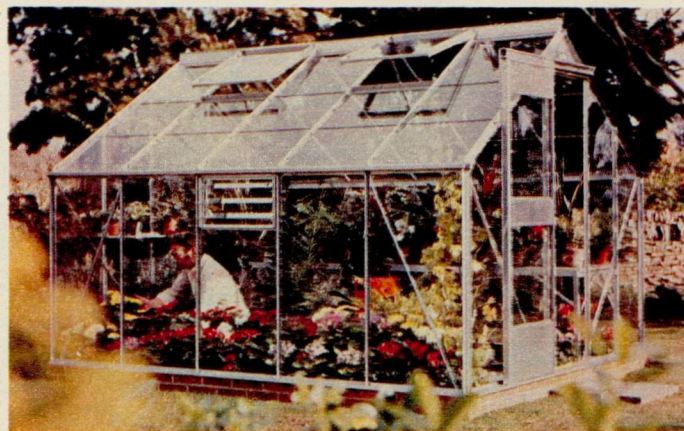
Hobbydrivhuset vinder mere og mere indpas i de danske haver. Mange haveejere synes det både er sjovt og interessant selv at kunne dyrke sjældne kulturer til den daglige husholdning og ikke mindst, selv at lave udplantningsplanter af urter og blomster til haven.

Eden er drivhuset helt uden vedligeholdelse. Det er udstyret med render for kondensvand, letløbende skydedør og glas på neoprenepakninger.

Leveres med 3 mm tilskåret dansk glas. Til Eden drivhuset fås desuden tilbehør som: borde og hylder af aluminium, automatisk opluk for tagvindue og sokkel af 2" x 5" trykimpregnerede planker + 4 stk. betonankre samt beslag og skruer.

Tal med Deres BRUGS om det populære EDEN-DRIVHUS. De finder let et drivhus der passer til Deres have. Alle priser er incl. 15% moms.

Type	Højde	Bredde	Længde	m ²	Antal tagvinduer	Pris for sokkel	Priser excl. sokkel
66	2,21 m	1,92 m	1,92 m	3,68	1	250,-	1650,-
68	2,21 m	1,92 m	2,55 m	4,09	1	275,-	1885,-
810	2,27 m	2,55 m	3,17 m	9,08	2 + side ventilation	325,-	2685,-

Snart skal sommerens høst i væksthuset planlægges.

BRUGSEN har frøet der sikrer DEM de rigtige og ægte planter der netop passer til HOBBY-VÆKSTHUSET.

DRIVAGURK sås midt i april. Så et frø i hver potte. Spiringstemperatur ca. 24° C. Udplantes frit i hus sidst i maj, når jordtemperaturen er 16° C.

FEROS F: 1 hybrid, bitterfri og rent hunblomstrende, giver et stort udbytte.

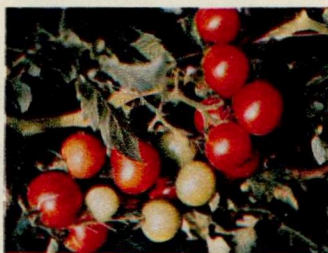
Pk. à 10 frø kr. 13,50

Vi anbefaler:

MILLIONAIRE F:1 hybrid – stort udbytte, purpurviolette, 20 cm lange frugter.

Pk. à ca. 25 frø kr. 3,95

Tomater til koldt hus sås fra ca. 1. marts til 20. marts. Spiretemperatur ca. 18-20° C. Udplantes frit i hus når jordtemperaturen er omkring 12° C. Der går ca. 7 uger fra såning til udplantning.

REGINA F:1 hybrid, giver stort udbytte af velsmagende kvalitet. Pk. à ca. 20 frø kr. 4,50

Når De alligevel skal have tomater i huset, så prøv også at have nogle få planter af kirsebærtomat. Den bærer lange klaser med små runde, aromatiske frugter, og børnene elsker dem.

KIRSEBÆRTOMAT »MINA« Toftø stamme.

Pk. à kr. 3,95

Dyrkning i karkultur?

En anden form for dyrkning i væksthuse er ren »sphagnum plus« i render, baljer eller spande. Det kan især betale sig, når man gennem flere år har dyrket i den samme jord i huset. Dette kan give »træthedsfænomener«, der giver sig udslag i dårlig vækst og frugtsætning. Men pas på! Det øger kravet til vanding og gødskning.

Udnyt drivhuset rigtigt!

Inden De går i gang med at så ovenstående frø – og udplante – kan De roligt så nogle af de tidlige grøntsager som salat, radis, spinat – eller hvad med en gang kørvel til den første vitaminrige forårssuppe?

Peber sås sidst i marts. Spiretemperatur: 18-20° C. Udplantning sidst i maj. Kultur: Som tomat. Peber kan også dyrkes på en lun plads på friland. (Udplantning: juni).

MOSPA F:1 hybrid, grønfrugtet, sød smag og tykkødet.

Pk. à ca. 15 frø kr. 7,50

PUZTAGOLD, gule frugter, der senere får en meget smuk lakrød farve. Dekorativ.

Pk. à kr. 3,95

Så aldrig for tidligt!

Vi ved godt det er svært – men vent alligevel.

Ved for tidlig såning i en kold jord vil man blot opnå manglen- de eller nedsat fremspiring, og de fremspirende planter vil være mærkede således, at eventuelt senere såede planter i sidste ende vil give et bedre resultat.

FDB tørvepotter

Man kan med fordel til ovennævnte kulturer benytte sig af såning i tørvepotter. 1-3 frø i hver potte og senere udynde så den kraftigste er tilbage. Senere omplantes tørvepotten f. eks. i en større ler- eller plastikpotte.

Meloner sås midt i april. Så et frø i hver potte. Spiringstemperatur: ca. 24° C. – Udplantes frit i koldt hus når jordtemperaturen er 16° C.

SUKKERMELON SWEET-HEART F:1

hybrid, den har middelstore – runde grågrønne frugter m. sødt, aromatisk, laksfarvet frugtkød. Den har en hurtig udvikling og sætter villigt frugter uden kunstig bestøvning. Prøv den også på friland på en lun plads. Billedet er taget på friland i 1976.

Pk. à ca. 10 frø kr. 4,50

Husk når tiden kommer!

Det kan betale sig at lave sine egne udplantningsplanter i væksthuset.

BRUGSEN fører også et righoldigt sortiment i urte- og blomsterfrø.

Pk. fra kr. 1,85

Brug Brugsen

Forbruger siden

Redigeret af Ellen Munkgaard

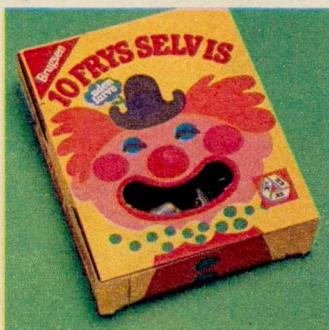

Ægte rødt

Så er også den røde sodavand repræsenteret i Brugsens kompagni af ernæringsforbedrede læskedrikke uden kunstig farve. Den nye Pokal hindbærvand har sin kulør fra hindbærsaft og druesaft. Og selv om den ikke er så skingrende rød som de kunstigt farvede, er den dog festlig nok til at gøre indtryk på børn og andre, for hvem farven er en del af charmen ved sodavand. Smagen er også i overensstemmelse med navnet præget af hindbær og ikke så bolsjeagtig som i gammeldags rød sodavand. Det kan betyde, at den også vil tiltale andre aldersklasser end lige netop de alleryngste.

Den nye Pokal vand indeholder foruden hindbærsaft, vand, sukker – cirka 9,5 procent – druekoncentrat og hindbærkoncentrat. Desuden er den tilsat kulsyre for brusets skyld og citronsyre. Men den er fri for konserveringsmidler – holdbarheden er sikret ved pasteurisering.

Ligesom Brugsens to andre Pokal vand uden tilsat farve, Lemon Squash og Orange, koster Pokal hindbærvand 1,25 pr. flaske (eksklusive emballage). Og etiketten er som på alle Brugsens ernæringsforbedrede produkter indrammet af en tofarvet slynge.

Mere farvefrit

Det er også slut med kunstig farve i Brugsens Fryselv-is, som nu udelukkende får kulør og smag af naturlige safter og koncenterater. Til de nye Fryselv-is er der lavet en ny pakning med en klovn på, og de enkelte isposer er ligeledes ændret. De er ikke længere klare, men fremstillet af farvet folie, så man stadig kan se forskel på de fire is-typer i pakningen – appelsin, pebermynt, jordbær og citron. Uden kunstig farve får alle isene nemlig nogenlunde samme gule kulør. Sukkerindholdet er som før cirka 17 procent – altså højere end i sodavand – og mindre kan ikke gøre det, hvis smagen skal komme frem også i den frosne form. Men det er nok værd at huske på, at både Fryselv-is og sodavand stadig er slik, selv om det med naturlige safter bliver bedre slik.

Rund og ternet

Mens en meter er en anselig bredde på et aflangt bord, er det ikke nogen stor diameter for et rundt bord. De fleste har en diameter på mellem 110 og 130 centimeter. Derfor er det ikke altid lige nemt at få aflange duger, der passer til et rundt bord. Og da slet ikke papirsduge, som normalt er 120 cm brede eller derunder. Men fra det

svenske firma Finess er der nu kommet runde papirsduge med en diameter på 150 cm. De er tilmed vældig pæne med hvid rudetern på enten blå eller brun bund. Dugene koster 12,50 stykket (fås eller bestilles fortrinsvis i Kvickly og de største brugser). Det er ikke helt billigt, men til gengæld kan dugene bruges flere gange. De består af to lag blødt papir med mellemlæg og overflade af polyethen. Det betyder, at de kan tørres af med en fugtig klud.

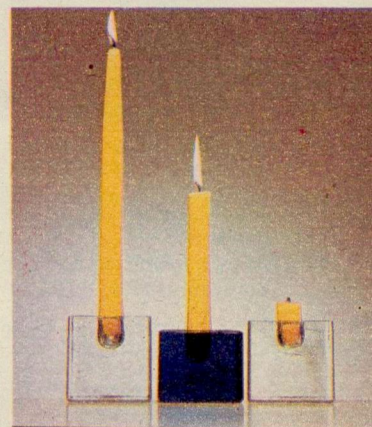

Den runde papirdug måler halvdanden meter i diameter.

Selvslukkende lys

Hvert år sker der ulykker, fordi levende lys er blevet glemt i en brandfarlig stage eller dekoration. Helt kan man måske ikke fjerne denne risiko, men med Brugsens nye selvslukkende lys er der i hvert fald mindre fare for, at glemsomheden får katastrofale følger. Takket være en brandhæmmende imprægnering af vægens nederste del går lysene ud af sig selv, når der er cirka halvanden centimeter tilbage.

De selvslukkende lys fås foreløbig kun i én størrelse – 27 cm høje og 2,2 cm i diameter – men det er til gengæld den, der passer til de fleste stager. Lysene er dyppede – 32 gange i ufarvet, fuldraffineret voks (på olieba-

sis) og derefter to gange i farvet voks. Foruden hvid er der syv farver: rød, orange, blå, gul, grøn, brun og lilla. Men alle er de altså hvide indeni. Det har ikke blot produktionsmæssige fordele, men også brugsmæssige, fordi lys brænder med klarere og renere flamme, når massen ikke indeholder for meget farvestof. I øvrigt har lysene en deklareret brændetid på cirka otte timer – før den brandsikre bund er nået. De selvslukkende lys koster 5,85 for en pakke med seks (især i Kvickly og større brugser).

Red Barnets motiv

A propos lys. Til julen havde Brugsen en serie lys, der som dekoration havde en krans af figurer med oprakte hænder. Det enkle motiv kunne opfattes som et stiliseret billede af familien omkring juletræet – og sådan er det også blevet opfattet af FDB, som købte lysene. Men det er en variation af Red Barnets symbol, et barn med hænderne rakt op efter hjælp. Motivet symboliserer altså ikke blot julen, men et hjælpearbejde, der udføres året rundt og blandt børn i nød overalt i verden uden skelen til børnenes race, tro eller nationalitet. Så når man ser lysene, kan man altså tænke på Red Barnet.

Til venstre de tre Brownstar bordtennis-bats: Pimple, Sandwich og Backside. Til højre de tre typer badmintonketsjere af stål i Steelstar-serien.

Bats med deklaration

I bordtennis-bats får Brugsen nu sin egen serie, Brownstar. Den er fremstillet i Kina og omfatter tre typer. Alle med deklaration, der ikke blot fortæller om materialer, men også om typen, så man har mulighed for at bedømme, hvilket bat der passer bedst. Og det kan jo meget vel være det billigste.

Fælles for alle tre bats er den syv lags finerplade og lakeret håndtag. Men i bordtennisbats er det gummibelægningen, der gør forskellen i pris og egenskaber. På *Pimple*, den billigste type (19 kr.), er gummiet klistret direkte på træet med den noprode side udad. Det giver langsomt spil, med god boldkontrol, ideelt for begyndere, men dog egnet til konkurrence.

Sandwich til 25 kr. har samme overflade, men med underlag af skumgummi. Det giver større fart på bolden. Velegnet til angrebsspil.

Endelig *Backside* (29 kr.), som har gummibelægning med indadvendte knopper og dertil skumgummiunderlag. Det giver kraftigt skruede og meget hurtige bolde – finesser som især er til glæde for veltrænede spillere. Alle tre bats fås – eventuelt bestilles – fortrinsvis i Kvikly og de største brugser.

Stål til badminton

Badmintonketsjere i stål er forholdsvis nyt, og udvalget har hidtil været begrænset til nogle få i de dyreste mærker. Men i Sverige har stålketsjerne vundet meget stærkt frem inden for det sidste år, specielt efter at de svenske brugsforeninger i samarbejde med Svensk Badminton Forbund har fået fremstillet sin egen serie som modstykke til de opreklamerede verdensmærker. Dette samarbejde er FDB gået ind i og lancerer nu i Brugsen tre stålketsjere.

Ligesom Brugsens eget mærke i badmintonketsjere med træramme er stålketsjerne forsynede med deklaration, der fortæller om type, materialer i ramme, greb – læder på alle tre – og strenge – alle HY-SHEEP tarmlon – samt vægt. Så har enhver mulighed for at sammenholde pris og type med sit behov og behøver ikke lade sig distrahere af, hvad diverse verdensmestre spiller med.

Træningsketsjeren Steel Star 1.3, der vejer 120 g, fås for 79,50, mens turneringsketsjeren Steel Star 1.5, som vejer 125 g, koster 140 kr., og turneringsketsjeren for elitespillere, Steel Star 1.7 får man for 178 kr. Den vejer 120 g.

Betræk

Da stålketsjere ikke slår sig, behøver de ikke at spændes op i ketsjerpresse. Derimod tilrådes det at bruge ketsjerovertræk for at beskytte strengene mod snavs og fugt. Brugsen har et overtræk af vandtæt gummibelagt lærred med lynlås til 12,95. Betræk såvel som det øvrige badmintonudstyr findes fortrinsvis i Kvikly og de største brugser.

Jordnødder i pejsen

En åben pejs kan være tilstrækkelig varmekilde i overgangsperioder forår og efterår og en kølig sommeraften. Men ellers er dens charme først og fremmest knyttet til synet af flammerne. Og der kommer flotte flammer spillende fra grøn-

blåt til gyldent i Brugsens amerikanske pejsebrænde Golden Flame Jr. (i USA findes også en seniorstørrelse). Golden Flame-brændet er nemt at tænde op, man bruger blot det gule indpakningspapir som lunte. I øvrigt er det amerikanske brænde en opfindelse, der må tiltale i en ressourcebevidst tid. Det er nemlig fremstillet af knuste jordnøddeskaller (om der er nogle imellem fra præsident

Carters jordnøddesfarm, melder historien ikke noget om) blandet op med en voksmasse. Det giver en meget renlig flamme, uden lugt og uden springende gnister og efterlader meget lidt aske. En blok på cirka 30 cm med en diameter på 8 cm koster 13,75, men brænder til gengæld i mindst to timer. Og brændetiden bliver næsten den samme for hver halvdel, hvis man skærer blokken over på tværs.

Hænder der vasker op med VEL holder sig bløde som Deres teint.

Ja, De føler forskellen med Vel. Vel er så blid mod huden, at Deres hænder holder sig smukke og velplejede. Men samtidig er Vel et effektivt opvaskemiddel, der hurtigt løser fedtede, indtørrede og fastbrændte madrester. Et sprøjt er nok til en hel opvask - og De får skinnende blanke glas og tallerkener - uden aftørring. Skift til Vel, og se forskellen på Deres opvask - og Deres hænder.

**Økonomisk i brug
Et lille sprøjt er
nok til en hel opvask**

Et Colgate Palmolive produkt.

UD!

REDIGERET AF OTTO RIIS

Ferie i sneen

En februar dag i Kastrup. Folk myldrer gennem tolden. Nogle humper. Nogle med arm i bind. - Nej, der er ikke krig noget steds, det er bare danskere, der kommer hjem fra vintersportsferie, forklarer en lufthavnsmand. Vi danske glemmer let, at bjerge i det fremmede er flere numre større end vore bakker.

FEBRUAR er vintersportens højsæson, i Norge såvel som i Alperne. I Norge har man færre lyse timer end sydpå, men er altid sikker på sneen. Det behøver ikke være tilfældet sydpå. I hvert fald i feriebyerne kan man en februar dag let komme til at vade i tøj og må et stykke op i højderne for at finde sne.

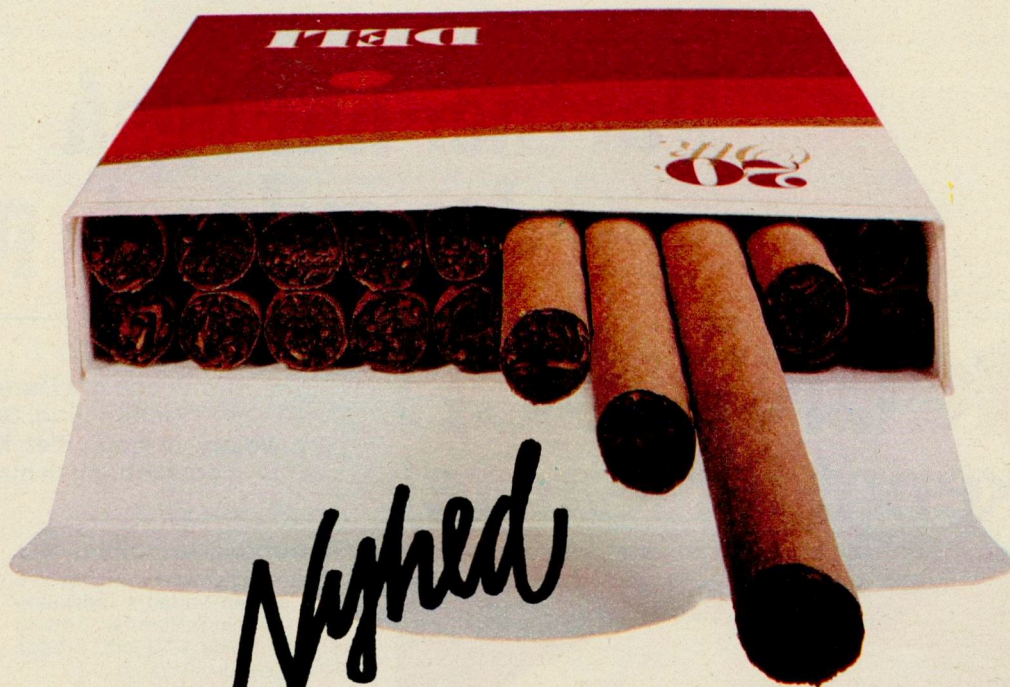
Til Norge tager man for at dyrke vintersport. Der er ikke andet at gøre. Norske vintersportshoteller synes at foretrække en beliggenhed helt alene i et (naturligvis ganske dejligt) åbent sneterræn. I Alperne derimod har hver eneste landsby udnævnt sig selv til vintersportssted med alt, hvad det betyder med hensyn til hoteller, barer, butikker, underholdning. Der er altså mere *sport* nordpå, og mere „liv“ sydpå.

DE NORSKE vintersportssteder nås med skib, tog eller fly til Oslo. Derfra går det videre med tog eller bus til hotellet. Med København som udgangspunkt er det prismæssigt næsten lige fedt, hvordan man rejser. Som eksempel: en uge på *Nevra* højfjeldshotel koster for hver af to personer, der rejser sammen: skib og kahyt 2105 kroner, tog og sovevogn 2056, fly 2010. Eksemplet kan i øvrigt også tages som en slags gennemsnit for hvad en uges vinterferie med fuld pension koster i de norske vintersportshoteller i februar. I marts falder priserne noget, og man kan tilmed tage (indtil 2) børn med gratis. Billigere kan det blive, hvis man selv kører i bil og bor i hytte på egen forplejning.

Brugsen

Der er mange der sætter stor pris på cerutter... det gør vi ikke!

Deli er Danmarks billigste cerut fra Brugsens egen fabrik i Esbjerg. Kun 55 øre pr. stk. Det er ca. 8 øre billigere end hvad andre cerutter koster. For ikke at tale om cigaretter. De koster nu omkring 60 øre pr. stk.

20 stk.... 11⁰⁰

10 stk. **5⁵⁰**

50 stk. **27⁵⁰**

Brug Brugsen

ALPERNE, fra Frankrig over Schweiz, Bayern, til Østrig og Italien, rummer utallige feriesteder, hver med et særpræg. Meget peger på, at det er Østrig og helt præcist: *Tyrol*, der tæller for danske. Rejserne går så med fly til München og derfra videre to-tre timer med bus.

Det „store“ sted i Tyrol er vel stadig Kitzbühel, som i vintersæsonen ligefrem bliver mon-dæn, og der er mange fra ugebladene kendte personer, hvis nogen syntes det er interessant. Men der er naturligvis langt flere steder på det mere beskedne plan. Et af dem er *Söll*. Her er der sørget godt for turisterne. Hoteller og pensioner i forskellige prisklasser, små hyggelige værtshuse. 16 baner kan trække skiløberne op i højderne. Børnene kan parkeres i skibørnehaver. De, der vil på langrend kan gå i lange løjper. De, der bare vil gå ture i den friske luft, kan få afløb på nogle af de ialt 50 km afmærkede vandruter. Som så mange andre steder byder også *Söll* på gratis gæstekort. Deres fordel er, at man bl. a. får 20 pct nedslag på pas til skilifts, på adgang til svømmehal og til aftener med folkedans og jo-di-lo-di-lo-sang.

PRISMÆSSIGT synes Østrig tiltrækkende. To uger i *Söll* (med halvpension) koster i hvert fald mindre end een uge på det forannævnte norske sted. 1800 kr. pr. person i to uger, 1300 kr. for en uge. Billigere kan det gøres på egen forplejning.

Kan man ikke lide fly, er der *tog* til Tyrol. En uge med hel-pension kan koste lige under 1400 kr. pr. person. Efter 24. febr. reduceres priserne. Der er syv dages ophold. På ud- og hjemrejsen har man liggevogn.

SCHWEIZ tiltrækker i år, fordi schweizerne selv siger, at priserne ikke er steget siden 1974. Men en uge i f. eks. Lenk eller Saas-Fe kommer dog i det store og hele til at koste det samme som en uge i Norge.

DER ER MANGE vinterrejseferiemål, og hvert har sine for-trin. Det er absolut ulejligheden værd, at man før en vinterferie gør sig klart, hvad man egentlig kræver og forventer, og så ser efter, hvor forventningerne kan opfyldes og til hvilken pris. Brugsforeningernes rejsebureau *Comus* (på Nørrevold 15 i København) sælger vintersportsferier til alle tænkelige steder. ●

**Partner har også
den mildeste pris.**

339

KENWOOD kendt for kvalitet

Kenwood gi'r Deres vasketøj den bedste
behandling. De får hurtigt og nemt en vask af
vejen - tørt og rullet. Kenwood - en driftssikker
og økonomisk hjælp i huset.

Kenwood tørretumbler

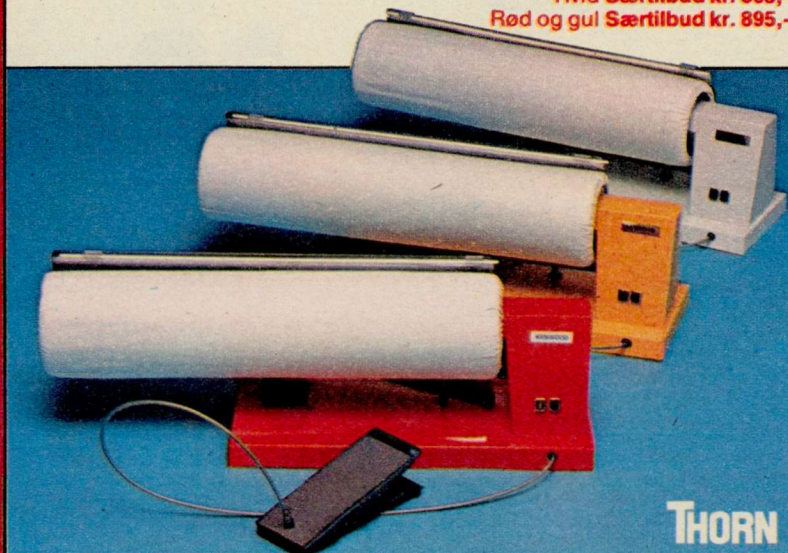
Strygetørt eller skabstørt tøj ved
hjælp af den variable indstilling
(max. 120 min.). Rummer 3,16 kg
tøj. Mål: Højde 67,3 cm, bredde
49,3 cm, dybde 49 cm.

Særligtbud kr. 1.085,-.

Kenwood strygerulle

Bordmodel, som nemt kan stilles
væk efter brugen. Let at betjene
og økonomisk i drift. Strygerullen
er forsynet med fingerbeskytter og
termostatkontrolleret varme i hele
valsens 61 cm bredde.

Hvid Særligtbud kr. 865,-.
Rød og gul Særligtbud kr. 895,-.

THORN

	QUERET	VÆGT	LUFT	BARKET	VERD AT KIGGE PÅ	POST-DISTR.	REDE	HJØRNE	TAL	TOGE	BINDE-ORD	BELGIEN	SLIDT	HÅND-ARBEJDE	KIGGE	KENDE-ORD	NEDBØR
ENORM					SJET	INSTRUMENTER											
DANS						JEG						AGATER					
						UROEN						HØJTID					
URDEL				TO ENS		ROM. TAL		TOGE		KOD	DRENG				DANSK	GRAM	
				HJØRNE				20, FORK.			AFGIFT				Ø	AFKOM	
TOR- MYSTER						STEDNAVN		PAUSEN									
						TIERNE		FISK									
TON		FARVAND	H.C.A. EVENTYR										SMUK				PIGE
			AGTEDE														
	NEDRIG				TEMPE- RAMENT			NORD	TØM					NEV			
	PIGE				SPILD				TRÆER					TURIST			
PLAG				FUGLENE					BRASE						INSEKT		
				STEDORD					ILT						BRODERI		
ALL ROUND							TOGE	GUD BE- SKREVET				VOKAL		BEHOLDER			
															DRIKKEN		
DRENG					LIEGE- MIDDEL				SPANIEN		FUGTIG- HED	HØST			PØLSER		
					REDE												
NEMT				LØB					GILDERNE								
				GÆTTER					SMIL								
PIGE							METER		DYR				KORT			SKUE- SPILLER	ITAL. BY
							FASE		ULEMPERNE				FRYSES			FORNAVN	
	VOKAL										KAGEN						
	DRIK			MAN		KORT		GNAVER			REDE						
								PIGE									
FAR				KAN GÅS SKEVE						SJOV				HOLDE MUND			
				TRAVEL						SANGE				IERLIG			
HÅRDE																	
							PIGE			LAND							
							FORBILLEDE			SKILT							
VEST		RUST				FUGL											PORTUGAL
		TÆPPE															RETNING
GL. PLOV					AMPERE		ORD			SY	KÆRTEGNE		OMRÅDER				
							TAL				FORBUND		KØR				
UNGE					BY I USA				UPARTISK						TRIE		
					TYSKLAND				LITER						NUL		
MELLE- ØSTLIG- VANDVET												VÆGT		SPIDS			

I denne kryds er gemt et begreb, det for forbrugeren er værd at kikke på. Når opgaven er løst, står det læst lodret og vandret. Blandt de rigtige løsninger der er afsendt senest 15. februar, trækkes lod om ti gange to dåser Cirkel kaffe.

Månedens vise i december-nummeret var *Elefantens vuggevise*. Det var der mange, som fandt ud af. Følgende ti har hver fået tilsendt en flaske Svendborg snaps:

Jan Sødergaard, Østervoldgade 20, 1350 København K. Erna Christensen, Sjøllandsvej 26, 4200 Slagelse. H. M. Byrholm, Lille Heddinge, 4673 Rødvig. Poulina Mohr Jacobsen, Biskupsstødgåta, 3870 Klaksvik, Færøerne. Esther Fink, Kongevej 17, 6630 Rødding. Margaret Nelson, Stormgade 7, 5935 Bagenkop. Henrik Nielsen, Kanehaven 75, 8240 Risskov. Alfr. Sørensen, Stedefeldtsvej 18, 8900 Randers. Vibeke Rydén, Vibevej 55, 2400 København NV. Edith Christensen, Tårnvej 86, 2610 Rødovre.

Løsningskuponen sendes senest 15. februar til Samvirkens kryds, postboks 89, 2620 Albertslund.

Indsendt af:

Brugsen

også

Der er Santos kaffe i Brugsens Colombia-blanding

Det er der ikke noget forkert i - tværtimod! Alle kaffer i dag er nemlig blandinger. Og da den brasilianske kaffe netop er verdensberømt for sin fine, ensartede kvalitet, er vi faktisk glade for, at Santos kaffe indgår som en vigtig del af Brugsens Colombia-blanding. Men når nu Brasilien har over 500 kaffeeksportører, hvordan kan vi så være sikre på, at det er den samme Santos-kvalitet, der hver gang indgår i Blå Cirkel?

Fordi vi har vores egen kaffemand i Santos. John Wolthers. Det er en mand, der bliver regnet med.

Han er den næststørste europæiske kaffeopkøber - og kender virkelig faget til bunds. Ikke alene står han for udvælgelsen af de særlig udvalgte Santos kaffer, der har gjort Blå Cirkel så populær. Han er også i tæt daglig kontakt med de hurtige svingninger, der konstant sker på kaffemarkedet. Og det er mindst lige så vigtigt. Så regn roligt med, at når John Wolthers siger god for en kaffe - så er den det. Prøv selv en kop Blå Cirkel!

Brug Brugsen